

GIDS

VOOR DEN

Milicien der Infanterie

DOOR

W. L. DE PETIT,
Luitenant-Kolonel bij den Generalen Staf,

EN

H. C. BRANDT,
Kapitein bij den Staf der Infanterie.

Achtste, verbeterde druk.

'S-GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1895.

Het doel van dezen Gids is:

1°. In een zoo beknopt mogelijk bestek, de plichten — zoowel de algemeen zedelijke, als de beroepslichten — van den soldaat samen te vatten;

2°. De militieplichtigen bekend te maken met al wat zij dienen te weten en op te volgen, om zich op de meest waardige wijze te kwijten van de verplichting, hun door de Wet opgelegd;

3°. Een leidraad te zijn, zoowel bij de opvoeding en de verstandelijke opleiding van den soldaat, als bij zijne oefeningen;

4°. Den milicien-verlofganger in staat te stellen, om gedurende zijnen verloftijd het geleerde zooveel mogelijk te onderhouden.

De officieren, belast geweest met de samenstelling van dit handboek,

De Luitenant-Kolonel,
W. L. DE PETIT.

De Kapitein,
H. C. BRANDT.

INHOUD.

	Bladz.
Verjaardagen van het Koninklijk Huis	7
Naamlijst	8
Inleiding	9

HOOFDSTUK I.

De Militie	17
Vrijwillige oefeningen in den wapenhandel.	18
Gunstige bepalingen voor militieplichtigen	19
Opkomst onder de wapenen	22
Groot verlof	23
Opkomst met spoed	26
De verbintenis van militieplichtigen tot vrijwilligen militairen dienst	30

HOOFDSTUK II.

Plichten en eigenschappen van den soldaat	31
Krijgstucht, krijgswetten	31
Krijgsartikelen	35
Zedelijke eigenschappen van den soldaat	38

HOOFDSTUK III.

Rangen, graden en eerbewijzen.	40
Rangen, graden en titulatuur	40
Onderscheidingsteekenen	41

	Bladz.
Overeenstemming der rangen en graden	44
Eerbewijzen, uiterlijke vormen van eerbied	47

HOOFDSTUK IV.

Inwendige dienst	53
Militaire uitdrukkingen	53
Inrichting der militaire huishouding	54
Kamerwacht	55
Schoonhouden van kleeding en ledergoed	56
Wijze van dragen van kleeding en uitrusting	57
Het pakken van den ransel	58
Model van het uitpakken	59
De patroontassen	60
Het aanpassen der bepakking	61
Het afhangen	63
Het omhangen	64
Verschillende tenuen	65
Levenswijze en gedragsregelen	66
In de kazerne	66
Met klein verlof	70
Op marsch	70
Per spoortrein	72
Alleen reizende militairen	73
In kwartier	74
Op bivak	76
Op oordbivak	77
In het kamp	77
Bij veldmanoeuvres	78
Als fortbezetting	79
Als garnisaire	80

HOOFDSTUK V.

Verpleging	81
In de kazerne	81
De menage	82
Korting	83
Bij inkwartiering, op bivak, enz.	83

HOOFDSTUK VI.

	Bladz.
Gezondheidsmaatregelen	85
In de kazerne	85
Op marsch	89
Het verbandpakje	91

HOOFDSTUK VII.

Bewapening	91
Benaming der deelen van het geweer	91
Onderhoud van het geweer	93
Het schoonmaken	94
Uiteennemen en ineenzetten van het geweer	97
Afnemen van den grendel	98
Uiteennemen van den grendel	98
Ineenzetten van den grendel	98
Inbrengen van den grendel,	99
Afnemen van den loop met staartstuk,	99
Afnemen en plaatsen van stelveer en hefboom	99
Afnemen en plaatsen van het magazijn	99
Uitnemen en plaatsen van den aanbrenger en de spiraalveer	100
Afnemen van beugel en trekkerplaat	100
Het aandraaien der schroeven	100
Verklaring der werking van grendel, trekker en trekkernok .	101
Verklaring en werking van het repeteermeechanisme . . .	102
De munitie.	103
Theorie van het schieten	104

HOOFDSTUK VIII.

Garnizoensdienst.	108
Op wacht	108
Op schildwacht	109
Voor het geweer	112
Schildwacht eener gevangenis	113

HOOFDSTUK IX.

	Bladz.
De oefeningen	115
De gesloten exercitiën	115
„ schietoefeningen	116
Het schatten van afstanden.	122
„ bajonetschermen	124
„ tirailleeren, of het verspreide gevecht	124
„ gebruik van het pioniergereedschap	129

HOOFDSTUK X.

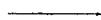
De velddienst	136
Terrein	136
Oriënteeren, enz.	137
Veiligheidsdienst	138
Marschveiligheidsdienst	139
Overeengekomen teekens	140
Het woord	140
De doorzoekingspatrouilles	140
Voorpostendienst	144
De veldwacht	144
De examineertroep	145
Gedragsregels voor den post voor 't geweer	146
Id. voor de dubbelposten	146
De veldwachtpatrouilles.	149
Gedragsregels voor de sluippatrouille	150
Het overbrengen van rapporten	152

Aanwijzingen van verschillenden aard.	153
Huishoudelijke school, schermen en dansen.	153
Het bereiden van eenige veldrantsoenen.	153
Orders van den Compagnies-Commandant	156

VERJAARDAGEN
VAN HET
KONINKLIJK HUIS.

April	8.	Wilhelmina, Maria, Sophia, Louisa, Zuster van wijlen Z. M. Koning Willem III	1824
Juli	5.	Wilhelmina, Frederika, Anna, Elisabeth, Maria, Dochter van wijlen Z. K. H. Prins Frederik .	1841
Augustus	2.	Adelaide, Emma, Wilhelmine, Therese, Koningin-Weduwe Regentes	1858
"	31.	Wilhelmina, Helena, Paulina, Maria, Koningin WILHELMINA	1880

N A A M L I J S T.

VAN DE TROEPENDEELEN WAARBIJ DE MILICIEN DIENST
EN VAN ZIJNE ONMIDDELLIJKE CHEFS.

. . . Divisie, gecommandeerd door Generaal-Majr.
. . . Brigade, id. id.
. . . Regiment, id. id. Kolonel.
 Kapitein-Adjutant
 -Kwartiermeester

. . . Bataljon, gecommandeerd door
 Bataljons-Adjutant
 Officier van Gezondheid Klasse.
. . . Luitenant-Kwartiermeester.
 Adjudanten-Onderofficier.

. . . Compagnie, gecommandeerd door Kapitein
. . . Peloton, id. id. . . Luitenant
 Overige luitenants der compagnie:
 . . . Luitenant
 . . . Luitenant
 Militie-Luitenant.

Sergeant-Majoor. Fourier.
. . . Sectie, gecommandeerd door Sergeant

Overige sergeanten der compagnie:

.
.
.

. . . Escouade, gecommandeerd door Korp^l.

Overige korporaa's der compagnie:

.
.
.
.

INLEIDING.

Het Leger.

1. De bestemming van het Leger is: het handhaven van de inwendige rust en van de wetten; de bescherming van den Troon en de verdediging van den vaderlandschen grond.

Wanneer de Koning zich in al den glans van Zijne Majesteit aan zijn volk of aan den vreemdeling vertoonde, droeg Hij de uniform van zijn Leger of van zijne Zeemacht. Reeds hieruit blijkt het eervolle, dat er voor ieder Nederlander in gelegen is, tot de gelederen van dat Koninklijk Leger te behooren.

Van de vroegste tijden af, is in alle geregelde staten het dragen van wapenen, tot bescherming van orde en wet en tot verdediging des vaderlands, eene eer geweest, waarvan diegenen waren uitgesloten, die zich het vervullen van dien burgerplicht onwaardig hadden gemaakt. Ook de Nederlandsche Grondwet huldigt dat beginsel, dat als een der eerste plichten den kinderen des lands is opgelegd. Zij, die de uniform van den Staat dragen, vertegenwoordigen bij uitnemendheid de Natie. Te allen tijde behooren zij zich daarvan bewust te toonen.

Volgens de Grondwet is het Leger samengesteld uit vrijwilligers, die zich voor zekeren tijd tot den dienst verbinden, en uit ingezetenen, die krachtens de Wet op de Nationale Militie daarbij worden ingelijfd.

In de gelederen rusten op miliciens en vrijwilligers dezelfde plichten en zijn zij aan dezelfde krijgswetten onderworpen.

Indeeling van het Leger.

2. De wapensoorten, waaruit het Leger bestaat, zijn:

1°. De Infanterie, die met lichte vuurwapens en blanke wapens uitgerust, de hoofdmassa des Legers vormt.

2°. De Cavalerie of ruitery, wier hoofdkracht in het paard en in het blanke wapen is gelegen, hoewel zij bovendien van een vuurwapen voorzien is.

3°. De Artillerie, waaraan het gebruik dier vuurwapens is toevertrouwd, die niet door één enkel man zijn te behandelen (kanonnen). Zij wordt verdeeld in: Bereden Artillerie (Veld- en Rijdende-), bestemd voor de aanwending in het open veld, in vereeniging met andere wapens, en in Vesting-Artillerie, die bij de verdediging van vestingen en forten gebruikt wordt.

Tot het onbereden gedeelte der Artillerie behooren nog de Pontonniers, belast met het slaan van bruggen, en de Torpedisten, wier bestemming is, aan de vijandelijke vaartuigen den toegang tot onze havens en vaarwaters door middel van watermijnen te beletten.

4°. De Genietroepen (Mineurs), die zoowel in vestingen als te velde werkzaam zijn bij den aanleg van mijnen; het opruimen van hindernissen voor de eigen troepen; het in den weg leggen van beletselen aan de bewegingen des vijands; het herstellen of onbruikbaar maken van spoor- of andere kunstwegen, van bruggen of andere overgangen; het maken van telegraphische verbindingen en dergelijke verrichtingen.

Bovendien behooren tot het Leger tal van dienstvakken, inrichtingen en werkplaatsen, waarvan de voornaamste zijn:

a. De Generale Staf, enkel uit officieren samengesteld, en waaraan de leiding der oorlogshandelingen is toevertrouwd.

b. De Administratie en Intendance, belast met al wat op de legerverzorging betrekking heeft.

c. De Geneeskundige Dienst, die over den gezondheidstoestand des Legers waakt, de zieken en gewonden verzorgt en die door de hospitaalcompagnieën beschikt over soldaten, met de behandeling van zieken en gewonden vertrouwd.

d. Inrichtingen tot vorming van officieren en kader: de Koninklijke Militaire Academie, de Cadetten-school, het Instructie-Bataljoen, de Hoofdcursus, de Artillerie-Cursus, de Militaire School, de Instructie-Batterij, de Instructie-Compagnie enz.

e. De Pupillenschool voor opleiding voor jeugdige vrijwilligers.

f. Werkplaatsen, zooals de Geschutgieterij, Constructie-Werkplaatsen enz.

Voor alle wapens bestaat een Depot van Discipline, waarbij manschappen worden geplaatst, die aan strenger toezicht behooren te worden onderworpen.

Hoewel niet tot het eigenlijke Leger behorende, is het Korps Mariniers of zeesoldaten, zoowel voor den dienst te land, als aan boord der schepen bestemd, en werken in tijd van oorlog, afdeelingen van dat Korps met die van het Leger samen.

Het Koloniaal Werfdepot is bestemd tot de opname van aangenomen vrijwilligers voor den dienst in de Overzeesche bezittingen.

De Koloniale Reserve is een korps, bestemd tot het opnemen van wegens tijdelijke ongeschiktheid uit Indië terugkeerende militairen, en om hier te lande te dienen als kern voor de uitzending van suppletie- (aanvullings) troepen.

De Marechaussee is eene gewapende macht; die, hoewel ten dienste der Justitie, onder het gezag staat van den Minister van Oorlog, en waarvan afdeelingen bij het leger te velde werkzaam zijn.

Militaire Wielrijders zijn leden van den Algemeenen Nederlandschen Wielrijdersbond, die zich verbonden hebben den Staat bij vredesoefeningen en in tijd van oorlog, als wielrijder te dienen.

3. Het Hoofdbestuur van het Leger berust bij het Ministerie van Oorlog, aan welks hoofd de Minister van Oorlog is geplaatst.

Bij ieder der wapens is een Luitenant-Generaal of Generaal-Majoor belast met het oppertoezicht op de oefeningen, de uitrusting en al de belangen, zoowel van het wapen in deszelfs geheel, als van het daartoe behoorend personeel meer in het bijzonder. Hij draagt den titel van Inspecteur.

Het Veldleger is verdeeld in drie Divisiën, welke ieder gecommandeerd worden door een Generaal-Majoor. De Divisie wordt gevormd door de samenvoeging van gedeelten der verschillende wapens, waaraan de noodige dienstvakken zijn toegevoegd.

4. De Infanterie is verdeeld in: een Regiment Grenadiers en Jagers en acht Regimenten Infanterie, welke laatsten de nummers van één tot acht dragen. Aan het hoofd van ieder dezer regimenten staat een Kolonel.

Het regiment is verdeeld in vijf Bataljons, wier Commandanten den rang bekleeden van Luitenant-Kolonel of Majoor. Vier dezer bataljons behooren tot de veldtroepen; één bataljon tot de bezettingstroepen, bestemd voor de verdediging van vestingen en forten.

De sterkte van een voltallig bataljon op voet van oorlog, bij het Veldleger ingedeeld, is: 17 officieren, 894 onderofficieren en manschappen en 18 paarden; die van een bataljon voor de Bezettingstroepen bestemd: 15 officieren, 886 onderofficieren en manschappen en 3 paarden.

In tijd van oorlog wordt bij ieder regiment nog een Depot-bataljon gevormd, voor de opname van ongeoeffenden (recruten), die daarbij afgericht worden, tot aanvulling der verliezen bij de andere bataljons.

Ingeval bij mobilisatie van het leger over zeven lichtingen van de militie te land kan worden beschikt, zal bij elk der regimenten infanterie, zoo spoedig mogelijk na de oprichting dier depots, hetzij aanvankelijk één Reserve-compagnie, hetzij reeds dadelijk een Reserve-bataljon worden gevormd.

Het bataljon telt vier Compagnieën, die door Kapiteins worden gecommandeerd.

De sterkte der voltallige veld-compagnie op voet van oorlog is: 3 officieren, 221 onderofficieren en manschappen en 2 paarden; die van eene vesting-compagnie: 3 officieren en 220 onderofficieren en manschappen.

Een depotcompagnie is sterk: 3 officieren en 19 man kader; het getal soldaten is onbepaald.

De Compagnie is het onderdeel des Legers, hetwelk de soldaat meer bijzonder moet beschouwen als datgene waarvan hij onafscheidelijk deel uitmaakt, dat als het ware het op zichzelf staande huishouden vormt waarin hij leeft, waar zijne kleeding, voeding, soldij enz. hem worden ver-

strekt, kortom waar al zijne belangen worden behartigd. Zijn Compagnies-Commandant is de officier, aan wiens handen zijn lot hoofdzakelijk is toevertrouwd. Meer dan aan eenig ander meerdere, moet de soldaat zich alzoo aan zijn Kapitein verbonden gevoelen.

De Compagnie is verdeeld in twee Pelotons, waarover een Eerste- of Tweede-Luitenant het bevel voert.

Het Peloton bestaat uit twee Sectiën, die ieder door een Sergeant worden gecommandeerd; terwijl eindelijk de Sectie zich in twee Escouades splitst, wier commandanten den graad van Korporaal bekleeden.

Zij staan in graad onmiddellijk boven den soldaat en moeten hem in de eerste plaats tot de vervulling zijner plichten aanhouden, maar evenzoo in de eerste plaats hem die plichten aanleeren.

In iedere compagnie staat als het ware in het bestuur van dat onderdeel, naast den commandant en de officieren, de hoogst in rang zijnde onderofficier, de Sergeant-Majoor. Hij is meer bijzonder belast met de administratie der compagnie, met het toezicht op al wat op de levenswijze, de verzorging, de orde en tucht in het kwartier betrekking heeft, en ziet tevens toe, dat de belangen van den soldaat, door zijne onmiddellijke meerderen, de sergeanten en korporaals, in het oog worden gehouden.

Bij ieder compagnie is voorts een Sergeant of een Sergeant-Majoor-titulair, die is opgeleid en aangewezen om zoo noodig de plaats van een Luitenant te vervullen.

De Fourrier is de onderofficier, die den sergeant-majoor meer bijzonder terzijde staat en die den soldaat zijne kleeding, wapens, brood enz. verstrekt.

Bij ieder Bataljon is voorts een Kapitein of Luitenant die den titel voert van Bataljons-Adjutant.

Ieder Bataljon telt verder nog twee Adjutanten-Onderofficier die in rang onmiddellijk op de officieren volgen 1).

1) *Als proefneming* worden bij de Regimenten Infanterie en Vesting-Artillerie een zeker aantal vrijwilligers aangenomen voor het *reservekader*, onder de benaming van *aspirant-vaandrig*.

Het *reservekader* bestaat uit: aspiranten-vaandrigs, reserve-korporaals,

5. De Cavalerie bestaat uit: drie Regimenten Huzaren; voorts uit een Ordonnansen-eskadron, en een Rijk- en hoefsmidschool. Ieder regiment, gecommandeerd door een Kolonel, is verdeeld in vijf Veld-eskadrons, en een Depot-eskadron. Het eskadron komt overeen met de compagnie bij de Infanterie. De commandant echter draagt den naam van Ritmeester. De vier Pelotons waarin het eskadron is verdeeld, worden door Luitenants gecommandeerd. De sergeant-majoor heet hier Opperwachtmester, de sergeanten worden Wachtmester genoemd. De sterkte van een voltallig veld-eskadron op voet van oorlog is: 5 officieren, 131 onderofficieren (ongerekend het militiekader) en manschappen en 133 paarden.

Het depot-eskadron is sterk: 9 officieren, 42 man kader, een onbepaald aantal huzaren en troepenpaarden en 15 officierspaarden.

6. De Artillerie wordt verdeeld in Bereden-Artillerie en Vesting-Artillerie.

De Bereden-Artillerie bestaat uit drie Regimenten Veld-Artillerie en een Korps Rijdende-Artillerie.

Ieder regiment Veld-Artillerie, gecommandeerd door een Kolonel, bestaat uit twee Afdeelingen: ééne van vier Batterijen en ééne van twee Batterijen en twee Treincompagnieën, en uit een Depot. De Afdeeling wordt gecommandeerd door een Luitenant-Kolonel of Majoor, de Batterij door een Kapitein.

De batterij telt zes stukken (kanonnen) ieder bespannen met zes paarden. Twee stukken vormen een Sectie, gecommandeerd door een Luitenant. Ieder stuk wordt gecommandeerd door een Onderofficier (stukscmandant). De sterkte eener batterij Veld-Artillerie op voet van oorlog is: 4 officieren, 161 onderofficieren en manschappen en 129 paarden. Het Depot is sterk: 5 officieren, 17 man

reserve-onderofficieren en vaandrighs.

De vaandrig heeft eenen graad onmiddellijk beneden den rang van tweede-luitenant. Besch. van den Min. v. Oorl. dd. 12 September 1894 VII Afd., No. 54. (*R. M.* 1894, blz. 286 en *Nederl. Staatscourant* van 22 September 1894, No 222).

kader, een onbepaald aantal kanonniers, stukrijders en troepenpaarden en 4 officierspaarden. Het Korps Rijdende-Artillerie bestaat uit twee batterijen van zes stukken en een depot, benevens uit een instructie-batterij, voor opleiding van vrijwilligers en kader. De oorlogssterkte van eene rijdende batterij is: 4 officieren, 166 onderofficieren en manschappen en 188 paarden. Het Depot is sterk: 4 officieren, 12 man kader, een onbepaald aantal stukrijders, kanonniers en troepenpaarden en 6 officierspaarden.

Stukrijders noemt men de manschappen, die op de bespanningen gezeten, de stukken geleiden; kanonnières, die de vuurmonden bedienen. Bij de Veld-Artillerie zijn alleen de eersten bereden; bij de Rijdende-Artillerie ook de laatsten.

De Artillerie schiet holle projectielen 1), die men granaten noemt, en die bij aanslag op den grond, of tegen weerstand biedende voorwerpen, in eenige stukken (scherven) springen. Zijn zij bovendien gevuld met kogels, en zoodanig ingericht, dat zij in de lucht en boven het doel springen, dan heeten zij granaatkartetsen. Voorts kartetsen, zijnde blikken bussen met kogels gevuld, die dadelijk bij het verlaten van den vuurmond springen.

De trein-compagnieën zijn ieder sterk: 4 officieren, 302 onderofficieren en manschappen en 533 paarden. Detachementen dezer compagnieën, worden bij mobilisatie, enz. bij verschillende onderdeelen van het Leger gevoegd ten behoeve van de daarbij behorende voertuigen.

De Vesting-Artillerie bestaat uit vier Regimenten Vesting-Artillerie en het Korps Pantserfort-Artillerie. Ieder der genoemde regimenten heeft eene sterkte van tien compagnieën; het Korps Pantserfort-Artillerie telt vier compagnieën die bestemd zijn voor den dienst op de pantserforten. Een compagnie Vesting-Artillerie telt op voet van oorlog 4 officieren en 169 onderofficieren en minderen; een compagnie pantserfort-artillerie: 5 officieren en 180 à 183 onderofficieren en manschappen.

1) Projectielen noemt men alle voorwerpen die worden voortgeworpen of geschoten.

In tijd van oorlog wordt bij ieder regiment Vesting-Artillerie eene depot-compagnie opgericht, sterk: 4 officieren, 34 à 35 man kader en een onbepaald getal kanonnières.

Het Korps Pontonnières bestaat uit twee Compagnieën en een depot. Op voet van oorlog telt de compagnie Rijdende Treinen: 7 officieren, 454 onderofficieren en manschappen en 313 paarden en de compagnie Varende Treinen de vaste bruggen: 5 officieren en 378 onderofficieren en manschappen.

Het depot bestaat uit 3 officieren, 9 man kader en een onbepaald aantal pontonnières.

Het Korps Torpedisten telt twee compagnieën; de sterkte op voet van oorlog van iedere compagnie is: 6 officieren en 229 onderofficieren en manschappen.

7. Het Korps Genietroepen bestaat uit drie Veldecompagnieën, vier Vestingcompagnieën, een Spoorweg- en Telegraafcompagnie en een School- en Depotcompagnie. Een Veldecompagnie telt op voet van oorlog: 3 officieren, 167 onderofficieren en manschappen en 13 paarden; een Vestingcompagnie: 1 officier, 201 onderofficieren en manschappen; de Spoorwegafdeeling: 3 officieren, 136 onderofficieren en manschappen en 32 paarden; de 4 Telegraafafdeelingen samen: 4 officieren, 160 onderofficieren en manschappen en 95 paarden en de Depotcompagnie: 5 officieren, 26 man kader en een onbepaald getal geniesoldaten.

8. Bij de verdediging des Lands, vinden de levende strijdkrachten (Leger, Schutterij, Weerbaarheidskorpsen en Vloot) steun in de doode weermiddelen, d. z. de vestingen en forten.

Deze zijn aangelegd op die punten, die de vijand moet voorbijtrekken, om tot zijn doel, de vermeestering van het hart des Lands, den zetel van het Bestuur, te geraken. Zij sluiten de hoofdtoegangen, die door de lage, onder water te zetten terreinen van ons land voeren, voor hem af. De voornaamste dier zoogenaamde stellingen zijn: De Nieuwe Hollandsche Waterlinie, zijnde eene rij forten, die zich uitstrekt van af Muiden aan de Zuiderzee tot aan Gorinchem aan de Merwede; de stelling van

Amsterdam, die nog als laatste toevluchtsoord voor het leger dient, als de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, ondanks hare sterkte, mocht genomen worden; en voorts de verdedigingswerken, die den toegang tot onze zeegaten en de mondingen onzer groote rivieren aan 's vijands vloot betwisten, zooals de Stelling aan de monden van de Maas en het Haringvliet, en die van den Helder, de forten bij IJmuiden en aan den Hoek van Holland, enz.

9. Het grondgebied van den Staat is verdeeld in drie Militaire Afdeelingen:

de 1ste met de standplaats Amsterdam, bestaat uit Noordholland en Zuidholland, ten noorden van Maas en Lek;

de 2de met de standplaats Utrecht, omvat Groningen, Friesland, Drenthe, Overijsel, Gelderland, ten noorden van den Rijn, en Utrecht;

de 3de met de standplaats Breda, bestaat uit: Zeeland, Noordbrabant, Limburg en het gedeelte van Gelderland en Zuidholland, ten zuiden der rivieren.

HOOFDSTUK I.

DE MILITIE.

*(Wet op de Nationale Militie van 19 Augustus 1861,
Staatsblad n°. 72, laatstelijk gewijzigd bij de Wet
van 4 April 1892, Staatsblad n°. 56).*

10. Ieder beschaafd Nederlander moet geacht worden met de voornaamste wetten des lands, althans in zooverre bekend te zijn, als zij directen invloed uitoefenen op zijn bestaan, d. i.: op zijn beroep, zijne stoffelijke belangen, zijne toekomst enz. Tot die wetten behoort in de eerste plaats die, welke

hem roept, om tijdelijk in de gelederen des Legers plaats te nemen. Daarom wordt de aandachtige lezing der Wet op de Nationale Militie, ieder Nederlander aanbevolen, die tot de jaren van onderscheid gekomen is.

Hoewel nu die Wet de vrijheid laat zijn dienst in de gelederen door een ander te laten vervullen. (Hoofdstuk VII der Wet), zoo heeft toch het persoonlijk volbrengen van dien grondwettigen plicht onmiskenbaar belangrijke voordeelen:

1°. Is het Leger de beste school tot het aanleeren van begrippen van eer, orde en tucht. Naast goed gehoorzamen, leert men daar rechtvaardig bevelen.

2°. De aanhoudende oefeningen dragen bij tot de lichamelijke ontwikkeling en gezondheid. Verschillende diër oefeningen, zooals schieten, paardrijden, marcheeren, komen later in het burgerlijk leven ook nog te pas.

3°. In de gelederen doet de jonge soldaat spoediger menschenkennis op dan ergens anders. In denzelfden rang geplaatst, komen de verschillende standen der maatschappij met elkaar in aanraking, en leeren zich zodoende wederkeerig waardeeren, waardoor later in de burgerlijke verhoudingen onderlinge achting en vertrouwen worden versterkt.

4°. Voor den minder bedeelden milicien bestaat in het leger gelegenheid, kosteloos eene gebrekkige opvoeding te verbeteren. Bij werkplaatsen en inrichtingen kunnen velen zich in hun ambacht volmaken.

Vrijwillige oefeningen in den Wapenhandel.

11. Wij vestigen hier de aandacht van den aanstaanden loteling op de door den Minister van Oorlog aangeboden gelegenheid, om zich vrijwillig in den wapenhandel te oefenen.

In alle plaatsen waar infanterie of vesting-artillerie in garnizoen ligt of waar voor de oefeningen der schutterijen instructeurs van het leger beschikbaar worden gesteld, zal aan jongelingen van 17 jaren tot aan den militieplichtigen leeftijd, die zich daartoe vóór 1 September bij den commandeerenden officier aanmelden, gelegenheid worden gegeven — mits zich daartoe een voldoende aantal deelnemers aanmeldt — om bij de korpsen infanterie en vesting-artillerie of wel bij de schutterij onderricht te worden

in den wapenhandel, en voor zooveel de vesting-artillerie betreft, ook in de bediening van het geschut.

In gemeenten waar geen garnizoen ligt en waar voor de oefeningen der schutterijen geene instructeurs van het leger beschikbaar worden gesteld, kan mede dergelijk militair onder-richt worden gegeven, indien zich daartoe een voldoende aantal jongelieden bij den burgemeester aanmeldt.

Aan bovengenoemde oefeningen kan geheel kosteloos worden deelgenomen; de noodige wapens en munitie worden van wege het Rijk verstrekt.

Het deelnemen aan de bedoelde oefeningen wordt niet alleen aanbevolen aan aanstaande militieplichtigen, maar ook aan hen, die eene verbintenis bij het reservekader willen aangaan of zich voorbereiden voor het toelatingsexamen tot de Koninklijke Militaire Academie.

Gunstige bepalingen voor Militieplichtigen.

12. In de laatste jaren wordt telkens, vóór het opkomen der Militie, een Koninklijk Besluit gegeven, waarbij de eerste oefeningstijd wordt verkort voor lotelingen en vrijwilligers bij de Militie, die, binnen eenen bepaalden diensttijd, zekeren graad van geoefendheid in den wapenhandel hebben verkregen.

Wij laten hier de voornaamste bepalingen volgen, voor de lichting 1895 gegeven.

a. De tijd voor eerste oefening wordt tot *tien maanden* verminderd: o. a. voor miliciens behoorende tot het wapen der Infanterie die geen graad bekleeden, indien zij binnen genoemden termijn de blijken geven dat zij hunne verplichtingen als milicien, overeenkomstig het volgende programma, in alle opzichten kennen.

1°. Het behoorlijk kunnen onderhouden van kleeding en uitrusting.

2°. De kennis der plichten van den soldaat in het algemeen, meer bepaaldelijk van zijne verplichtingen jegens meerderen en gelijken.

3°. De kennis van den wachtdienst in het garnizoen en te velde, voor zooveel een soldaat dien kennen moet, met name de verplichtingen van een schildwacht.

4°. De kennis van de verplichtingen en rechten van den soldaat wanneer hij ingekwartierd is.

5°. De kennis van de artikelen 128 tot en met 145 der Wet van 19 Augustus 1861 (Staatsblad N°. 72) betrekkelijk de Nationale Militie, voor zooveel die kennis voor den milicien noodig is (*Zie bij 14*).

6°. De verplichtingen bij opkomst met spoed (*Zie bij 17*).

7°. Voldoende kennis van de inrichting en het onderhoud van het geweer, blijkende uit zijne bedrevenheid in het uiteennemen, het schoonmaken en het weder ineenzetten daarvan.

8°. Voldoende geoefendheid als schutter. De miliciens moet minstens aan de voorwaarden van overgang tot de 1ste klasse van het schijfschieten voldaan en bovendien aan minstens 4 gezamenlijke oefeningen deelgenomen hebben, indien tot het houden dier oefeningen gelegenheid heeft bestaan.

9°. Voldoende geoefendheid: in de compagniesschool; als tirailleur; in den velddienst; in het gebruik van het geweer als stootwapen; in het overwinnen van terreinhindernissen voor den infanterist en in het pionieren.

Om aanspraak te kunnen doen gelden op de in dit artikel bedoelde vermindering van oefeningstijd, moet de betrokken miliciens zich voortdurend zeer goed hebben gedragen, en wordt hem deze slechts verleend indien hij daarvoor door zijnen Compagnies-Commandant wordt voorgedragen.

Mochten deze miliciens door loting voor het blijvend gedeelte zijn aangewezen, dan behouden zij aanspraak op het hun toegekend voorrecht, mits zij het door hen getrokken nummer verwisselen met een nummer, dat hun op groot verlof recht zou hebben gegeven.

Maken zij van deze bevoegdheid geen gebruik, dan wordt hun een verlof van twee maanden verleend, dat evenwel moet zijn verstreken met het einde van hun eerste dienstjaar.

δ. Twee maanden verlof met behoud van soldij wordt verleend aan die lotelingen, die binnen tien maanden werkelijken dienst, blijk geven bruikbare korporaals te zijn, zich door een zeer goed gedrag onderscheiden en voor dat verlof door den Compagnies-Commandant worden voorgedragen.

c. De lotelingen, die tot sergeant worden bevorderd en

geen verlof hebben genoten, krachtens de voorgaande bepaling, krijgen door die bevordering aanspraak op twee maanden verlof met behoud van soldij.

z. Lotelingen, die vóór hunne inlijving met gunstig gevolg het examen afleggen volgens onderstaand programma, kunnen, wanneer zij daartoe geschikt worden bevonden, en het met de belangen van den dienst is overeen te brengen, worden geplaatst bij het korps en in het garnizoen hunner keuze. Zij worden, eveneens voor zooveel dit met de belangen van den dienst strookt, bij elkander gehuisvest, en kunnen, desverkiezende, zoo daartoe gelegenheid bestaat, met elkander afzonderlijk spijzen.

Het programma voor dit examen luidt aldus:

1°. Het schrijven van een goed leesbare hand.

2°. De kennis van de gronden der spelling van de Nederlandsche taal, welke blijken moet uit een te vervaardigen opstel.

3°. De vier hoofdbewerkingen der rekenkunde, met geheele getallen.

4°. De kennis van het Nederlandsche stelsel van maten en gewichten.

5°. Eenige bekendheid met de vaderlandsche geschiedenis.

6°. Voldoende kennis van de aardrijkskunde van Nederland.

Het examen wordt gehouden in ieder garnizoen waar de staf van een bataljon infanterie aanwezig is. Deze garnizoenen zijn: Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Assen, Bergen op Zoom, Breda, Delft, Deventer, Doesburg, Geertruidenberg, Gouda, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, den Helder, 's-Hertogenbosch, Hoorn, Kampen, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Middelburg, Naarden, Nijmegen, Utrecht en Vlissingen.

Bovendien wordt dit examen afgenomen te Brielle, Dordrecht, Gorinchem, Harderwijk, Roermond, Schoonhoven, Venlo, Zutphen en Zwolle.

De aanvraag tot deelneming behoort vóór 20 Januari te worden gezonden aan den Commandeerenden Officier of Garnizoens-Commandant ter plaatse alwaar men het examen wenscht af te leggen.

Daarin moeten vermeld worden: naam, voornamen, woonplaats, alsmede het wapen of het korps waarbij en het garnizoen of de garnizoenen waarin de lotelingen bij voorkeur hunnen militieplicht wenschen te volbrengen. Het is raadzaam dat de lotelingen die bij een der speciale korpsen wenschen te worden ingedeeld, tevens een infanterie-korps opgeven, waaraan zij bij voorkeur zouden worden toegewezen, ingeval zij niet mochten voldoen aan de lichamelijke vereischten, voor het door hen gekozen speciale korps gesteld.

Vóór 25 Januari ontvangt men in antwoord, opgave van plaats, dag en uur van het examen. De uitslag van het examen wordt den belanghebbenden schriftelijk medegedeeld.

Militieplichtigen die als student in de geneeskunde aan een der universiteiten hier te lande zijn ingeschreven, kunnen tot eene vrijwillige verbintenis als reserve-officier van gezondheid bij de Landmacht worden toegelaten. Zij worden alsdan vrijgesteld van den gewonen militiedienst. De voorwaarden van deze verbintenis zijn vervat in het Koninklijk Besluit van 30 October 1880 (*Staatsblad* N°. 188).

Bij de inlijving der lotelingen worden lichaamsbouw en vroeger uitgeoefend bedrijf in aanmerking genomen, en daarbij zooveel mogelijk gelet op de bijzondere belangen en wenschen, die met bescheidenheid worden aangevoerd. Alle telegrafisten, assistenten en klerken die in den dienst der militie optreden, worden ingedeeld bij het Korps Genietroepen en kunnen bij voldoende geoefendheid, na een half jaar met groot verlof worden gezonden.

Opkomst onder de wapenen.

13. Van af het oogenblik dat de jonge miliciens in detachementen zijn vereenigd, om naar hunne garnizoensplaatsen te worden geleid, zijn zij aan de militaire wetten en reglementen onderworpen, en derhalve een volstrekte gehoorzaamheid verschuldigd aan de officieren, onderofficieren of korporaa's, die order hebben bekomen om hen naar hun korps te geleiden.

De recruten moeten zorg dragen gedurende dien tijd behoorlijk gekleed te zijn en zich ordelijk te gedragen; zij moeten er zich van onthouden, en dat vooral in steden, sta-

tionsgebouwen en waggons, te schreeuwen, te zingen of iets te doen wat aanleiding kan geven tot wanorde.

Op iedere ernstige overtreding volgt straf; dronkenschap is altijd een ernstige overtreding.

Iedere weigering om te gehoorzamen, iedere belediging van een militair, die een rang of graad bekleedt, heeft ten gevolge dat de schuldige voor den krijnsraad moet terechtstaan.

Groot verlof.

1. De eerste oefeningstijd is voor den Infanterie-milicien, die niet in de termen valt van de hiervoor genoemde „*Gunstige bepalingen voór Militieplichtigen*” en niet voor het zoogenaamd blijvend gedeelte is aangewezen, bepaald op één jaar. In het laatste geval blijft hij eenige maanden langer onder de wapens. Hij wordt daarna met groot verlof naar zijne haardstede gezonden. De bepalingen der Wet op de Nationale Militie waarnaar hij zich gedurende dien verloftijd heeft te gedragen, of waarvan de kennis voor hem van belang is, laten wij hier volgen.

a. De verlofganger meldt zich binnen *dertig* dagen na den dag, waarop hem de verlofpas is uitgereikt, bij den Burgemeester zijner woonplaats aan, ten einde deze zijn verlofpas voor **Gezien** teekene (Art. 133).

b. De verlofganger, die zich in eene andere gemeente gaat vestigen, geeft daarvan kennis aan den Burgemeester zijner woonplaats. Binnen *dertig* dagen na den dag, waarop hij komt in de gemeente, waarin hij zich vestigt, meldt hij zich aan bij den Burgemeester dier gemeente, ten einde deze zijn verlofpas voor **Gezien** teekene (Art. 134).

c. De verlofganger van de militie te land mag zich zonder toestemming van den Minister van Oorlog niet langer dan gedurende *vier weken* buitenslands begeven (Art. 136).

d. De verlofganger, die de artt. 133, 134 en 136 niet naleeft, wordt in werkelijken dienst geroepen en gedurende *drie maanden* gehouden (Art. 137).

e. De verlofganger van de militie te land, die bij openbare kennisgeving is opgeroepen om door den militie-commissaris te worden onderzocht, verschijnt bij dat onderzoek in uniform gekleed, en voorzien van de kleeding- en uitrustings-

stukken, hem bij zijn vertrek met verlof medegegeven, van zijn zakboekje en van zijn verlofpas (Art. 138, 139 en 140). 1)

f. De verlofganger van de militie te land is aan de militaire rechtspleging en tucht onderworpen, onder anderen gedurende den tijd, dat het onderzoek voor den militie-commissaris duurt, en, in het algemeen, wanneer hij in uniform gekleed is (Art. 130).

N.B. *De verlofganger derhalve, die, in uniform gekleed, hetzij vóór zijn opkomst bij het korps, hetzij bij zijn vertrek met groot verlof, zich aan overtreding tegen de krijgstucht schuldig maakt, wordt voor zijn onbehoorlijk gedrag gestraft, onverschillig of in het laatste geval hem de verlofpas reeds was uitgereikt.*

g. Behoudens het bepaalde in art. 130, kan een arrest van twee tot zes dagen, te ondergaan in de naastbij gelegen provoost of in het naastbij zijnde huis van bewaring of arrest, door den militie-commissaris worden opgelegd aan den verlofganger:

- 1°. die zonder geldige reden niet bij het onderzoek verschijnt;
- 2°. die, daarbij verschenen, zonder geldige reden, niet is voorzien van de bij art. 140 vermelde voorwerpen;
- 3°. wiens kleeding- en uitrustingsstukken bij het onderzoek niet in voldoende staat worden bevonden;
- 4°. die kleeding- of uitrustingsstukken, aan een ander behoorende, als de zijne vertoont (Art. 141).

h. Onverminderd de straf, in het voorgaand artikel vermeld, is de verlofganger verplicht, op den daartoe door den militie-commissaris te bepalen tijd en plaats, en op de in art. 140 voorgeschreven wijze, voor hem te verschijnen om te worden onderzocht (Art. 143).

i. De verlofganger, die zich bij herhaling schuldig maakt aan het feit, sub 4°. van art. 141 bedoeld, of niet overeen-

1) Het onderzoek over de verlofgangers van de militie te land wordt jaarlijks in de maand Juni gehouden. Koninklijk Besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46).

Voor hen die is toegestaan dat onderzoek op een later tijdstip te ondergaan heeft dit onderzoek in de jaren 1892, 1893 en 1894 plaats in de maanden November of December. (Kon. Besl. van 28 September 1892, n°. 42).

komstig art. 143 voor den militie-commissaris verschijnt, of, aldaar verschenen, in het geval verkeert sub 2°. en 3°. van art. 141 vermeld, wordt onder de wapenen geroepen en van *drie tot zes maanden* gehouden (Art. 144).

j. De verlofganger, die niet voldoet aan eene oproeping voor den werkelijken dienst, wordt als deserteur behandeld (Art. 145).

k. Elk, die voor de militie is ingeschreven, en ieder, die daarbij is ingelijfd, kan, overeenkomstig de daaromtrent bestaande voorschriften, tot eene vrijwillige verbintenis voor den tijd van zes jaren of langer worden toegelaten bij de zee-macht, het korps mariniers hieronder begrepen, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen; plaatsvervangers echter niet bij de zeemacht of het korps mariniers gedurende het eerste jaar van hunnen diensttijd (Art. 9 en 74).

l. Aan de bij de militie te land ingelijfden, die verlangen, na volbrachten oefeningstijd, minstens voor zes maanden onder de wapenen te blijven of te komen, zonder zich als vrijwilliger te verbinden, wordt zulks vergund. Na afloop van dien termijn kan hun worden vergund, hun verblijf onder de wapenen telkens met miustens ééne maand te verlengen (Art. 126 en aanschr. M. v. O. 6 Mei 1893, VII^{de} Afd., N°. 124; R. M. 1893 blz. 357).

15. Miliciens in werkelijken dienst, aan wie tot het uitoefenen van hun beroep of bedrijf, in het belang van hunne studiën, enz., een langdurig verlof wordt verleend, worden zonder wapens huiswaarts gezonden. Hun wordt de beveegdheid ontzegd, om in dien verloftijd gedurende hun verblijf in hunne haardsteden, de uniform te dragen (Aanschr. Dep. v. Oorlog dd. 1 Maart 1892, II^{de} Afd., N°. 38).

16. Militieplichtigen, die een huwelijk wenschen aan te gaan, moeten zich ter verkrijging van de toestemming daartoe, bij verzoek op ongezegeld papier wenden tot den Commandeerenden Officier van het Korps of de Inrichting waartoe zij behooren, vermits deze gerechtigd is hun deze toestemming namens den Minister van Oorlog te verleenen.

In gewone tijden wordt het bewijs van toestemming steeds uitgereikt aan den militieplichtige die zijn *vierde* dienstjaar

heeft volbracht, zoodra door hem of te zijnen behoeve daartoe aanvraag wordt gedaan.

Aan een militieplichtige die het vierde dienstjaar nog niet heeft volbracht wordt meerbedoeld bewijs niet uitgereikt, tenzij hij de schuld, waarmede zijne uitrusting- en reserve-rekening bezwaard is, heeft aangezuiverd, voor zoover die schuld ontstaan is door verwaarloozing, vervreemding, zoekmaken of beschadiging van kleeding- of uitrustingstukken, wapenen of andere Rijksgoederen of door het zoekmaken van Rijksgelden.

17. Opkomst met spoed.

Bons en passagebiljetten. Ten einde bij eene opkomst *met spoed* van de militie alle onnoodige vertraging te voorkomen, welke zou kunnen voortspruiten uit het halen van vervoerbewijzen op het gemeentehuis, zijn *voor dat geval* achter in het zakboekje *ingeplakt* een zeker aantal *bons* en *passagebiljetten* voor het vervoer.

Bij opkomst *met spoed* begeeft de groot-verlofganger zich daarmede *rechtstreeks* naar het spoorwegstation of de stoomboot-aanlegplaats, die hem tot vertrek is aangewezen. Hij wordt tegen afgifte van bedoelde bons of passagebiljetten naar de hem aangewezen plaats van opkomst vervoerd, zonder dat daarvoor betaling zijnerzijds behoeft plaats te hebben.

Hoe de plaats van opkomst te bereiken. In elk zakboekje is tevens ingeplakt een opgaaf van de reisroute, aangevende de stations, waarlangs moet worden gereisd om de voorgeschreven *plaats van opkomst* te bereiken.

(Men zij daarbij indachtig, dat deze plaats dikwijls een andere is, dan die waar men laatstelijk in garnizoen is geweest.)

Deze reisroute is niet altijd de kortste weg naar de plaats van opkomst, **doch moet niettemin geheel worden gevolgd, zooals die is voorgeschreven.**

Mocht onverhoopt de verlofganger niet in het bezit zijn van het zakboekje of zijn daarin de *benooodigde* bons of passagebiljetten voor de reis naar de plaats, waarheen hij zich moet begeven, niet aanwezig, dan begeeft hij zich, zoodra hem bekend wordt dat de oproeping tot *opkomst met spoed* geschied is, onverwijld naar de gemeente-secretarie om vervoerbewijzen en zoo noodig passagebiljetten te vragen.

Hoe het station van vertrek of de stoomboot-aanlegplaats van vertrek te bereiken. Tot het *bereiken van het station van vertrek* wordt van openbare midde-len van vervoer (spoorwegen, tramwegen en stoombooten) ge-bruik gemaakt, wanneer voor dat vervoer de noodige bons in het zakboekje voorhanden zijn.

Zijn zulke bons daarin niet voorhanden, dan is het onver-schillig *hoe* de verlofganger het station van vertrek bereikt, mits hij slechts zorg op het *aangegeven uur* (zie hierna) aan het *station van vertrek* te zijn.

Uur van oproeping en uur van vertrek. Door den burgemeester wordt in eene „openbare kennisgeving“ het *uur van oproeping* bekend gemaakt.

Ieder verlofganger ziet nu terstond in zijn zakboekje *hoe-veel uren na het uur van oproeping* hij zich moet bevinden aan *het station of de aanlegplaats van vertrek*, in dat zakboekje vermeld.

Daar aangekomen, wacht hij, zoo noodig, den trein of de boot af.

Daar de gewone dienstregeling op bijna alle baanvakken wordt gestaakt, moet *niet* in een Reisgids (spoorwegboekje) worden gezocht of er op dat uur wel een trein of eene boot gaat; van overheidswege is er voor gezorgd, dat bij *opkomst met spoed* op de aangegeven uren *bijzondere* treinen zullen loopen en stoombooten zullen varen, *ongeacht het uur van den dag of van den nacht, waarop de oproeping geschiedt*.

Verlofgangers, die gebruik moeten maken van een veer, moeten — ten einde tijdig aan het station of de aanlegplaats van vertrek te zijn — vooral tijdig op marsch gaan, daar door het overzetten een belangrijk oponthoud kan ontstaan.

Hoe te handelen wanneer het vervoer op het aangegeven station van vertrek onverhoopt niet meer kan plaats hebben. Mocht tengevolge van de eene of andere oorzaak de tram, de spoortrein of de stoomboot, waarmede de verlofgangers moeten vertrekken, niet loopen of varen of vertrokken zijn als de verlofgangers aan het station of de aanlegplaats van vertrek aankomen, dan raadplegen zij de hun voorgeschreven reisroute, en wenden alle pogingen aan om een der volgende stations, waarlangs moet worden gereisd, te bereiken.

Mocht ook dit niet gelukken, dan trachten zij op eene of andere wijze het meest nabijgelegen garnizoen, of den naastbijzijnden Nederlandschen troep te bereiken, ongeacht het wapen waartoe deze mocht behooren.

Ontmoeten zij Nederlandsche marechaussees, of Nederlandsche cavalerie- of infanterie-patrouilles, dan volgen zij de aanwijzingen, welke deze hun mochten geven.

Het is de plicht van iederen verlofganger, om alle middelen aan te wenden, ten einde zoodra mogelijk de hem aangezezen plaats van opkomst te bereiken.

Gereed zijn voor de opkomst met spoed. De verlofganger beware de met groot verlof medegenomen kleeding en uitrustingsstukken zoodanig bij elkander dat deze *terstond* kunnen worden gevonden en medegenomen.

Het zakboekje, waarin de te volgen reisroute is aangegeven en de bons en passagebiljetten zijn gehecht, behoort nimmer onnoodig uit handen te worden gegeven en mag dus niet worden overgelegd bij verzoekschriften, die aan den Minister van Oorlog of andere autoriteiten worden gericht.

Ook is het van het grootste gewicht, dat de milicien-verlofgangers met *bruikbaar schoeisel* onder de wapenen komen, daar bij buitengewone oproeping van alle lichten niet altijd gelegenheid bestaat aan ieder militair dadelijk nieuw schoeisel te verstrekken. Het is dus in elk geval beter met een paar stevige, niet van Rijkswegen verstrekte, schoenen of laarzen, dan met onbruikbare modelschoenen onder de wapenen te komen.

Hoe te handelen indien de plaats van opkomst reeds verlaten is door het korps waartoe de verlofganger behoort. Bereikt de verlofganger de *plaats van opkomst* eerst nadat deze reeds door zijn korps of door het daarvan achtergelaten detachement is verlaten, dan meldt hij zich onverwijld bij de hoogste militaire autoriteit aldaar aanwezig, door wie hij op de standplaats van het depot van het korps waartoe hij behoort zal worden gedirigeerd. Is ter plaatse geen militaire autoriteit meer aanwezig, dan begeeft hij zich onverwijld naar de gemeente-secretarie, om vervoerbewijzen en zoo noodig passagebiljetten naar de laatstgenoemde standplaats te vragen.

Op bladz. 42 van elk zakboekje is de standplaats aangeeteekend van het depot van het korps waartoe de houder van dat boekje behoort.

Algemeene bepalingen. Onverminderd het bepaalde bij art. 134 van de Wet op de Nationale Militie (*zie bij 14 onder b*) begeve de groot-verlofganger zich *ook bij verhuizing binnen de gemeente, met zijn zakboekje* naar het gemeentehuis, ten einde aldaar te doen nagaan of dit zakboekje wellicht *ter wijziging van de voorgeschreven reisroute* naar het korps moet worden opgezonden. Zulks is noodig, omdat in verschillende gemeenten het station van vertrek en in verband daarmee de reisroute, *verandert*, wanneer de verlofganger zich in een ander onderdeel der gemeente vestigt.

Voorts zij ieder soldaat indachtig, dat het Vaderland wellicht nimmer zijne diensten zoozeer zal behoeven, als op het oogenblik dat de militie *met spoed* onder de wapenen wordt geroepen.

Een ieder behoort dus, van het oogenblik af, dat hem het besluit tot buitengewone oproeping der militie bekend is, *met alle hem ten dienste staande middelen* mede te werken, om de opkomst *met spoed* ordelijk te doen plaats hebben.

Het zich doen vergezellen naar de stations, door ouders, echtgenoot, bloedverwanten of kennissen moet liever worden nagelaten; het zal aan vele stations toch reeds zeer druk zijn.

Ernstig wordt gewaarschuwd tegen het misbruik maken van sterken drank. Het moet een zeer ongunstigen indruk maken op zijne meerderen en kameraden, wanneer de verlofganger onder den invloed van sterken drank bij zijn korps aankomt. Ieder soldaat behoort doordrongen te zijn van het besef, dat bij opkomst *met spoed* de ernst der tijden minder dan ooit toelaat, dat hij zich aan dronkenschap of luidruchtigheid overgeeft.

Mochten miliciens bij hun marsch naar het station van vertrek door niet-Nederlandsche patrolles worden teruggevoerd, dan moeten zij trachten langs binnenwegen toch een nabijgelegen garnizoen te bereiken. Zij kunnen zich overtuigd houden, dat de *Nederlandsche troepen* reeds in aantocht zijn, om deze patrolles terug te drijven.

Eenmaal in den trein of op de stoomboot, zijn zij onvoor-

waardelijk gehoorzaamheid verschuldigd aan het militair geleide, dat zich daarop bevindt, en moeten zij zich gedragen naar de aanwijzingen van spoorweg-, tram- of stoombootpersoneel.

Zij zullen ook moeten genoegen nemen met *de soort* van wagen, waarin hun door den stationschef eene plaats wordt aangewezen, ook als zij ten gevolge daarvan gedurende de reis moeten *staan*.

18. De verbintenis van militieplichtigen tot vrijwilligen militairen dienst.

Een ieder die voor de militie is ingeschreven, en ieder die daarbij is ingelijfd, kan overeenkomstig art. 9 der Militiewet tot eene vrijwillige verbintenis voor den tijd van zes jaren of langer worden toegelaten bij het leger hier te lande of in de Koloniën.

Bij vrijwillige dienstneming wordt aan ieder milicien, die den leeftijd van 30 jaar niet heeft overschreden, eene *premie* toegekend van hoogstens f 10 voor elk jaar, waarvoor hij zich als onderofficier of soldaat verbindt, doch niet meer dan f 60.

Het ontvangen van premiën is geen beletsel, om tot bevordering voor officier in aanmerking te worden gebracht.

Aan alle vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier, bij de korpsen van het leger, worden, wegens het volbrengen van langdurigen trouwen dienst na het 18de levensjaar, de navolgende onderscheidingsteekenen en belooningen toegekend :

a. Na zes dienstjaren een chevron, benevens aan militairen beneden den rang van onderofficier, een soldijverhooging van f 0.025;

b. Na twaalf dienstjaren een bronzen medaille en opnieuw een soldijverhooging als voren;

c. Na achttien dienstjaren een tweede chevron;

d. Na vierentwintig dienstjaren een zilveren medaille;

e. Na dertig dienstjaren een derde chevron;

f. Na zesendertig dienstjaren een gouden medaille met vijftig gulden gratificatie.

De Koning bepaalde, ten bewijze hoezeer trouwe diensten

door Zijne Majesteit op prijs werden gesteld, dat militairen van het leger, die met een medaille voor trouwen dienst zijn versierd, bijaldien zij daartoe geschikt en genegen zijn, bij voorkeur in aanmerking zullen komen tot het verkrijgen van onderscheidene rijksbetrekkingen.

Zie voorts omtrent dit onderwerp bladz. 44—46 van het zakboekje.

HOOFDSTUK II.

PLICHTEN EN EIGENSCHAPPEN VAN DEN SOLDAAT.

Krijgstucht, krijgswetten.

19. De krijgstucht bestaat in de hoogst mogelijke orde en in de allerspoedigste uitvoering der gegeven bevelen, zonder de minste tegenspraak.

Zij eischt, dat ook buiten dienst de soldaat zich geheel overeenkomstig de voorschriften en de waardigheid van den militairen stand gedrage. Zonder moed geen soldaat, zonder krijgstucht geen leger.

De ondergeschiktheid (subordinatie) is van die krijgstucht de grondslag.

Het is de begeerte der Koningin, dat bij alle korpsen eene trapsgewijze ondergeschiktheid worde onderhouden, die zonder iets van hare kracht te verliezen, zacht en vaderlijk zij, en op rechtvaardigheid en standvastigheid gegrond, alle onderdrukking uitsluit, terwijl zij de ondergeschikten tot het waarnemen hunner plichten aanhoudt. Eveneens dat de meerdere in den mindere in rang eene lijdelijke gehoorzaamheid vinde en dat de gegeven bevelen letterlijk en onverwijld worden uitgevoerd; doch tevens wordt verlangd dat de soldaten met zachtheid en menschlievendheid zullen worden behandeld, dat hun nimmer onrecht worde gedaan, en dat de straffen, welke

sommigen hunner mochten verdienen, overeenkomstig de Wet worden toegepast.

Deze Koninklijke begeerte is in het Nederlandsche leger geen doode letter. Zij, die zich in den dienst weerspanning hebben betoond en zich door plichtverzuim of liederlijk gedrag, de toewijding hunner meerderen onwaardig maakten, zij zijn het en met hen soms ongeletterden, met het leger en deszelfs instellingen onbekend, die den dienst in de gelederen bij medeburgers in valsch daglicht stellen, door te klagen over willekeur en slechte behandeling van den soldaat door zijne meerderen.

Doch de flinke, degelijke, nette soldaat zal zóó niet spreken. In het burgerlijk leven teruggekeerd, herinnert hij zich zijn diensttijd met genoegen; hij weet dat de straffen, die hij misschien een enkele maal onderging, aan eigen schuld te wijten waren. Hij begrijpt dat gestrengheid geen willekeur is; dat ze noodig is voor de instandhouding van een krachtig leger, waarop de Natie moet kunnen vertrouwen, als het tegenover den vijand staan zal.

20. Aan overtredingen tegen de krijgstucht maken zich schuldig:

zij, die uit losheid of onachtzaamheid verzuimen datgene uit te voeren, waartoe zij gecommandeerd zijn, of de orders te volbrengen, hun door hunne meerderen gegeven;

die zich niet voegzaam onderwerpen aan eene opgelegde straf.

Meent de soldaat dat hij onschuldig of te zwaar gestraft is, dan kan hij vrijmoedig, mits eerbiedig, daarover zijne bezwaren indienen, en zelfs eischen, dat de zaak door een krijgsraad worde onderzocht, die, wanneer de klacht gegrond bevonden wordt, zorg draagt, dat het geleden ongelijk gebeterd wordt; doch die, als de klacht zoodanig ongegrond wordt geoordeeld, dat zij enkel aan oneerbiedigheid is toe te schrijven, den klager ingevolge de Wet doet straffen. De soldaat wachte zich dus voor overijld reclameeren (zich beklagen).

Meerdere is ieder, die een hooger rang heeft, of in denzelfden rang meerdere dienstjaren telt; of bij gelijkheid van rang en dienstjaren, ouder in leeftijd is.

Aan overtredingen tegen de krijgstucht maken zich nog schuldig:

zij, die mankeeren in dienst, of wel zonder permissie, nà het avondappèl, buiten het kwartier worden bevonden;

voorts ieder militair, die zich aan sterken drank te buiten gaat.

Dronkenschap in dienst wordt natuurlijk zwaarder gestraft.

Meer dan iemand heeft de soldaat zich voor dronkenschap in acht te nemen. Maakt zij in het algemeen den mensch walgelijk en belachelijk, zij schandvlekt de uniform van den soldaat, die aller aandacht trekt, waardoor zijne liederlijke houding niet hem alleen ontsiert, maar allen die met hem de uniform dragen. De dronkenschap is voor den soldaat te meer te duchten, aangezien hij in dien staat, de strenge, onverbiddelijke eischen van zijn stand vergeten, en zich aan de zwaarste vergrijpen schuldig maken kan.

Tegen de krijgstucht zondigt nog de soldaat, die zijn meerdere oneerbiedig bejegent, of onbetamelijke uitdrukkingen jegens hem bezigt, of zich door woorden of gebaren, over diens handelingen onvergenoegd toont;

die in tijd van vrede, als schildwacht op zijn post slapende of dronken wordt bevonden;

die in tijd van vrede boven zijn verlof uitblijft of voor de eerste maal deserteert, mits hij in elk dezer gevallen, binnen vier weken vrijwillig terugkeert of zich aangeeft;

die onzindelijk is op lichaam, kleeding of uitrusting, of deze verwaarloost, evenals hij, die kleine uitrustingstukken verkoopt;

die zich schuldig maakt aan lichte strooperijen;

die een huwelijk aangaat zonder toestemming van den Commandeerenden Officier;

die zonder daartoe bevoegd te zijn, aan een arrestant spijs of drank bezorgt;

die zich schuldig maakt aan vechterij, zoowel met kameraden, als met burgers, indien zulks ten minste enkel het gevolg is van luidruchtigheid of dronkenschap.

21. De straffen, die wegens overtredingen tegen de krijgstucht worden opgelegd, worden disciplinaire straffen genoemd. Zij bestaan voor den soldaat in:

het cachot gedurende vier dagen, te water en brood; of gedurende acht dagen, om den anderen dag te water en

brood, en daarbij gesloten in de boeien, met gelijke tusschenpoozen;

de provoost gedurende hoogstens veertien dagen, op gewonen kost, of om den anderen dag te water en brood, met of zonder sluiting in de boeien;

de politiekamer hoogstens gedurende drie weken.

Zooveel mogelijk worden al deze straffen in eenzame opsluiting ondergaan.

Kwartierarrest, dat hoogstens voor één maand wordt opgelegd, bestaat in het verbod, om de kazerne te verlaten, voor andere redenen dan voor dienst.

Politiekamer en arrest ontheffen niet van het bijwonen der oefeningen en van garnizoensdienst.

Voor kleine overtredingen kunnen den soldaat werktoeren (corvéeën) en strafexercitie worden opgelegd.

Wegens herhaalde ernstige overtredingen of liederlijk gedrag kan de soldaat bij het Depot van Discipline worden geplaatst, alwaar hij aan strenger toezicht is onderworpen.

Onverbeterlijke dronkaards en zij die zich bij herhaling liederlijk gedragen, kunnen met een briefje van ontslag uit de gelederen worden verwijderd.

22. Bijkomende nadeelige gevolgen der straffen zijn:

met provoost of cachot gestraft zijnde, krijgt de soldaat geen zakgeld, maar wordt dit te zijnen bate, op zijne rekening gestort. Hij is bovendien gedurende drie maanden verstoken van permissie en andere gunsten.

Het dragen van de wapenen buiten dienst is eene eervolle onderscheiding, die door elken militair op hoogen prijs behoort te worden gesteld. Een ieder beijvere zich dus, om door goed gedrag die onderscheiding waardig te blijven.

Wegens dronkenschap of vechterij op straat, herhaald mankeeren of berispelijk gedrag gestraft zijnde, wordt den soldaat het dragen van de sabel of bajonet verboden, welke schande wederom gepaard gaat met het verstoken zijn van alle gunsten.

De straf van politiekamer brengt mede, dat de soldaat gedurende één maand, niet voor permissie of andere gunsten in aanmerking komt. Berispelijk gedrag in het algemeen is verder oorzaak dat de soldaat niet deelneemt aan het prijs-schieten.

Krijgsartikelen.

23. Zoodra hij in het leger treedt, worden den soldaat de krijgsartikelen (krijgsstrafwetten) voorgelezen, en moet hij van die voorlezing door het stellen zijner handteekening doen blijken.

De krijgsartikelen bevatten de opsomming van misdrijven, ter zake waarvan de militair voor den krijgsraad moet terecht staan, alsmede de straffen op elk dier misdrijven gesteld.

De beschaafde milicien is het aan zichzelf verplicht, zich van de beteekenis dier artikelen rekenschap te geven; immers die wetten beheerschen zijne vrijheid, zijn eer, zijn leven.

Onbekendheid met die wetten kan de schromelijkste gevolgen voor hem hebben, dáár waar hij, meer uit onkunde dan uit misdadigen toelag, zou misdreven hebben.

Om die reden worden hier sommige dier krijgsartikelen nader toegelicht, en de aandacht op enkele punten meer bijzonder gevestigd.

Door spionneeren verstaat men alle geheime handelingen die ten doel hebben den vijand berichten omtrent het eigen leger, weermiddelen enz. te doen toekomen.

Voor spion wordt o. a. gehouden ieder militair, die langs een anderen dan den gewonen weg een vesting, fort, legerplaats enz. verlaat of tracht binnen te komen.

Verder, die zonder voorkennis zijner meerderen, in een andere dan de militaire kleeding tusschen de vijandelijke en de eigen voorposten wordt aangetroffen.

Ronselen is het werven van soldaten voor den vijand, of het hulp verleenen tot zoodanige werving.

De subordinatie eischt, dat elk militair de orders hem door dengeen, die boven hem gesteld is, gegeven, terstond en zonder daartegen te redeneeren, gehoorzame en getrouwelijk volbrengt; behoudens het recht om, wanneer hij zich door die orders bezwaard gevoelt, daarna zijne klachten in te brengen.

Met den meesten ernst bevelen wij den jongen soldaat het getrouw opvolgen van dit wetsartikel aan. De minste tegenwerping, ook al schijnt een gegeven order onbillijk, is in den dienst nadrukkelijk verboden. Doch gehoorzaamt de soldaat

en brengt hij, met gepasten eerbied, zijne bezwaren tegen het bevelen in, dan kan hij er vast op rekenen, dat die bezwaren ook nauwgezet zullen worden overwogen en op zijne billijke reclame recht zal geschieden.

Bij het ontvangen van twee opvolgende, met elkaar strijdige bevelen, van verschillende meerderen, moet de soldaat den laatsten lastgever bekend maken met de bevelen, die hij vroeger ontvangen heeft. Blijft desnietteenstaande de laatste meerdere bij zijne orders volharden, dan is de soldaat gehouden, deze op te volgen.

Desertie is het misdrijf dat de soldaat begaat, die zijn korps verlaat met het oogmerk 's lands dienst voor goed te verlaten.

De jonge miliciens zij vooral gewaarschuwd tegen het gaan, zonder behoorlijk verlof, naar eene plaats op meer dan een uur afstands gelegen van zijn garnizoen, kampement of kantonnement.

Vooraf bij garnizoenen aan een spoorweg gelegen, komt hij lichtelijk in de verleiding van zijn vrije uren gebruik te maken, om bloedverwanten of kennissen in eene naburige plaats te gaan bezoeken. Hij heeft er op gerekend met den trein tijdig in zijn garnizoen terug te kunnen zijn, doch wordt in de vreemde plaats door politie of marechaussee aangehouden, en daar hij niet in het bezit is van een verlofpas, als deserter gearresteerd.

Ofschoon zijne overtreding in dit geval geen desertie is, wordt hij toch disciplinair gestraft.

Hoewel men mag aannemen, dat er onder de Nederlandsche Militie, slechts bij hooge uitzondering bepaalde dieven zullen gevonden worden, zoo meenen wij voorts toch de aandacht te moeten vestigen op een krijgsartikel, dat den soldaat soms wegens diefstal voor den krijgsraad kan brengen, in gevallen, waarin hij meer uit onbedachtzaamheid dan met het doel om zich te verrijken met eens anders goed, misdreven heeft. Dit artikel luidt:

Elk militair, die zijn kameraad in de chambree besteelt, zal, hoe gering de ontvreemding ook wezen moge, gestraft worden met militaire gevangenisstraf.

De samenleving in hetzelfde vertrek eischt een volledig onderling vertrouwen. Het gaat niet aan, alles wat de sol-

daat in gebruik heeft, achter slot en grendel te bergen. Op die wijze toch zou geen voldoende toezicht op kleeding en uitrusting kunnen gehouden worden. Hierdoor kan de milicien in de verleiding komen, om, wanneer hij eenig uitrustingstuk heeft verloren of onbruikbaar gemaakt, uit vrees voor straf, het ontbrekende zoolang van een kameraad weg te nemen. Hoewel hij de bedoeling niet had zich dat voorwerp blijvend toe te eigenen, maar voornemens was, het na gebruik op de oorspronkelijke plaats terug te bezorgen, zoo kunnen er omstandigheden zijn, die hem beletten dit voornemen uit te voeren. Hij kan ziek worden, in arrest worden gesteld enz. of hij vergeet de terugbezorging tijdig genoeg te doen, zoodat het feit ontdekt wordt en eene klacht wegens diefstal tegen hem wordt ingediend, die, eenmaal in handen der Militaire Justitie, den onvoorzichtigen milicien wegens diefstal doet terecht staan. En al worden ook verzachtende omstandigheden aangenomen, zoo blijft hiermede toch zijn gansche leven door, een smet op zijn naam kleven.

Om dezelfde reden wordt gewaarschuwd tegen het leenen over en weer van uitrustingstukken of andere voorwerpen, vooral van geld.

Elk voorwerp dat in een der lokalen tot de compagnie behorende onbeheerd wordt gevonden, moet door den vinder onmiddellijk aan den sergeant van de week worden overhandigd. Wordt een voorwerp gevonden op eene andere plaats in de kazerne, of op een terrein tot de kazerne behorende, dan moet de vinder het terstond ter hand stellen aan den commandant der kazernewacht, die hiervan rapport maakt aan den kapitein van de week.

24. De straffen door de krijgsraden op te leggen, zijn:

1°. H o o f d s t r a f f e n : *a.* de doodstraf (alleen door den kogel); *b.* militaire gevangenisstraf, met verplichting tot arbeid (kan in eenzame opsluiting worden ondergaan); *c.* cassatie d. i. ontslag uit den militairen dienst, met of zonder ontzetting van het recht, om ooit weer bij de gewapende macht te dienen of eene betrekking van militair geëmployeerde te bekleeden; *d.* militaire detentie, d. i. opsluiting in een huis van detentie of provoost (kan in eenzame opsluiting worden ondergaan).

2°. Bijkomende straffen: *a.* eerloos verklaring (heeft dezelfde gevolgen als tuchthuisstraf, in het gewone strafwetboek); *b.* vervallenverklaring van den militairen stand; *c.* ontzegging voor bepaalden tijd, om bij de gewapende macht of als militair geëmployeerde te dienen; *d.* degradatie (terugzetting uit den graad van onderofficier of korporaal tot soldaat); *e.* plaatsing bij het Depot van Discipline.

25. Zedelijke eigenschappen van den soldaat.

Een goed soldaat onderscheidt zich door militaire deugden, waartoe in de eerste plaats behooren: Vaderlandsliefde, gehechtheid aan het Vorstenhuis, trouw aan zijn Vaandel, eergevoel, moed en zelfverloochening, menschlievendheid en kameraadschap.

Vaderlandsliefde is de innige gehechtheid aan den geboortegrond, aan de plek waar onze wieg stond, waar onze vaders rusten, waar de taal gesproken wordt, die men als kind leerde stamelen op den moederschoot. De vaderlandsliefde dult geen vreemde overheersching; zij doet de kinderen des lands als een man opstaan tegen den vreemde, die de schendende hand naar dat Vaderland uitstrekt. Alle andere belangen, alle andere gevoelens zwijgen, waar op de Vaderlandsliefde een beroep gedaan wordt; een liefde die de soldaat steeds bereid is, met opoffering van al wat hem dierbaar is, ja van het leven, te bezegelen.

De Koningin is de eerste overheidspersoon in dat Vaderland. Hare rechten als Hoofd van den Staat zijn erkend door de Grondwet en geëerbiedigd door het gansche Volk, in dankbare herinnering aan hetgeen dat Volk aan het Huis van Oranje verschuldigd is. Die de Koningin beledigt, beledigt het gansche Nederlandsche volk. Die de uniform van soldaat draagt, moet zijne Koningin liefhebben, zooals hij zijn Vaderland liefheeft.

Het Vaandel vertegenwoordigt de eer van het regiment. Het is te allen tijde, maar vooral op het slagveld, de zichtbare herinnering aan het Vaderland; het vereenigingspunt in de ure des gevaars. Zijn Vaandel verlaten, het aan den vijand overgeven, is de daad van een eerlooze. De soldaat verde-

Vlagofficier. Zij hebben op de beide mouwopslagen een breed gouden galon en een smaller gouden galon met krul, waarboven zijn geplaatst:

bij den Luitenant-Admiraal vier sterren; bij den Vice-Admiraal drie sterren en bij den Schout-bij-Nacht twee sterren.

De Hoofdofficieren dragen op de mouwopslagen, gouden galons en wel:

De Kapitein ter Zee (Kolonel) vier galons, waarvan de bovenste met krul;

de Kapitein-Luitenant ter Zee (Luitenant-Kolonel) drie, waarvan de bovenste met krul.

De Subalterne officieren, dat zijn:

de Luitenant ter zee 1ste klasse en Kapitein bij het Korps Mariniers, hebben twee gouden galons, de bovenste met krul;

de Luitenants ter zee 2de klasse en Eerste-Luitenants der Mariniers, één gouden galon met krul;

de Adelborsten 1ste klasse hebben, even als de Tweede-Luitenants der Mariniers, op beide mouwopslagen een plat gouden koord met krul.

Officieren van administratie en van den geneeskundigen dienst bij de marine, alsmede officieren-machinisten, dragen dezelfde onderscheidingsteekenen als de met hen in rang gelijkstaande officieren der zeemacht, met weglating van de krul.

De Adjudanten-Onderofficier der Marine en van het korps Mariniers, hebben op de mouwen een koord van gele zijde. De onderscheidingsteekenen voor de overige gezagvoerende onderofficieren der Marine, stemmen overeen met die van de Landmacht.

Hofmeesters, vuurstokers, sergeant-schrijvers, botteliers, enz. dragen de zoogenaamde halve streep.

29. Overeenstemming der Rang en Graden.

Rangen.	Overeenstemmende betrekking.
Opperofficieren.	Vlagofficieren.
Veldmaarschalk. Generaal. Luitenant-Generaal. Generaal-Majoor.	Admiraal van de Vloot. Luitenant-Admiraal. Vice-Admiraal. Schout-bij-Nacht.
Hooftofficieren.	
Kolonel.	Kapitein ter zee. Dirigeerend Officier van Gezondheid. 1 ^{ste} klasse.
Luit.-Kolonel (Overste).	Kapitein-Luitenant ter zee. Dirigeerend Officier van Gezondheid (Marine). Dirigeerend Officier van Gezondheid 2 ^{de} klasse. Dirigeerend Militair Apotheker. 1) Dirigeerend Paardenarts. 1) Intendant Korps Mariniers. Provinciale Adjudant. 2)
Majoor.	Dirigeerend Officier van Gezondheid 3 ^{de} klasse.

1) Kan ook Majoor zijn.

2) Kan ook Majoor en bij uitzondering Kapitein zijn.

Rangen.	Overeenstemmende betrekking.
Subalterne Officieren.	
Kapitein.	Ritmeester (Huzaren). Luitenant ter zee 1 ^{ste} klasse. Eerste Apotheker (Marine). Officier van Gezondheid 1 ^{ste} klasse. Officier Machinist 1 ^{ste} kl. (Marine). Militaire Apotheker 1 ^{ste} klasse. Paardenarts " Administrateur bij een hosp. "
Eerste-Luitenant.	Luitenant ter zee 2 ^{de} klasse. Officier-Machinist " (Marine). Officier van Gezondheid 2 ^{de} klasse. Militaire Apotheker " Paardenarts " Administrateur bij een Hosp. 2 ^{de} of 3 ^{de} klasse. 1)
Tweede-Luitenant.	Adelborst 1 ^{ste} klasse. Paardenarts 3 ^{de} klasse.
Hoofdopzichter van fortificatiën.	Machinist der 1 ^{ste} kl. in het <i>vaste korps</i> bij 's Rijks Stoomvaartdienst.
Opzichter van fortificatiën der 1 ^{ste} klasse.	Machinist 1 ^{ste} kl. bij de korpsen Pantserfort-Artillerie en Torpedisten.
Opzichter van fortificatiën der 2 ^{de} klasse.	Machinist 2 ^{de} kl. bij idem.
Onderofficieren.	
Adjud.-Onderofficier.	Vaandel- en Staandaarddrager. Conducteur der Artillerie 1 ^{ste} klasse. Kapelmeester. Opperwachtmeester der Marechaussee.

1) Kan ook Tweede-Luitenant zijn. Bij een Hospitaal van de 3e kl. ook een Adjutant-Onderofficier.

Graden.	Overeenstemmende betrekking.
Onderofficieren.	
Adjud.-Onderofficier.	<p>Opperschipper 1ste kl. bij het korps Torpedisten. Militaire Apothekersbediende. Schrijver bij een Hospitaal der 1ste kl. Onderofficier 1ste kl. der Marine. Administrateur bij een Hosp. 3de kl. Militair Wielrijder.</p>
Sergeant-Majoor.	<p>Opperwachtmeester (huzaren, veld- en rijdende-artillerie). Stafhoornblazer (vesting-artillerie). Staftrompett. (huz., veld- en rijd.-art.). Onder-kapelmeester. Conducteur der Artillerie 2de kl. Opperschipper 2de kl. van het korps Torpedisten. Magazijnmeester bij een Hospitaal. Schrijver bij een Hospitaal van de 2de kl. Wachtmeester der Marechaussee. Onderofficier 2de kl. der Marine.</p>
Sergeant of Fourier.	<p>Sergent-tamboer of hoornblazer. Wachtmeester (huz., veld- en rijd. artillerie). Muzikant. Mr. Geweermaker. Mr. Zwaardveger. Ziekenopzichter bij een Hospitaal. Portier bij idem. Brigadier der Marechaussee. Onderofficier 3de kl. der Marine.</p>

De meerdere is verplicht dien groet op militaire wijze te beantwoorden.

Ontmoet de soldaat zijn meerdere, dan wordt het saluut gedaan als deze tot op 5 à 6 passen is genaderd, en wordt de houding met de hand aan het hoofddekseel bewaard, tot de meerdere twee passen voorbij is.

De jonge soldaat gewenne zich steeds, maar vooral in het openbaar, het saluut op de voorgeschreven wijze te geven. Niets maakt een ongunstiger indruk op het publiek, op vreemden vooral, dan eene slordige wijze van salueeren.

Aan officieren van een vreemd leger is de soldaat hetzelfde eerbewijs verschuldigd. Is hij in twijfel omtrent den rang van een vreemd militair, dan is het beter iets te veel dan te weinig te doen. Het verbaasd aangapen van een vreemde uniform, zonder het saluut te doen, zou geen hoog denkbeeld geven van de beschaving onzer soldaten.

Ook aan officieren in burgerkleeding wordt het militair saluut gebracht. Door dit bewijs van eerbied, niet alleen voor de uiterlijke teekenen van den rang, maar ook voor den persoon van den officier, geeft de soldaat een blijk van beschaving in de oogen van het publiek en tevens een goeden indruk van de discipline bij het leger. Hij zij daarbij indachtig, dat gebrek aan eerbied jegens officieren in burgerkleeding, hem in moeilijkheden kan brengen, indien slechts aan te toonen is, dat hij den betrokken officier wel had kunnen kennen. Voor opperofficieren die zich in burgerkleeding bevinden, behoeft hij echter geen halt en front te maken.

Voor de Koningin, de Koningin-Weduwe Regentes, de leden van het Koninklijk Huis, en voor Generaals, maakt ieder onderofficier, korporaal of soldaat op 5 à 6 passen genaderd zijnde, halt en front, groet en blijft in de houding staan, totdat de persoon, aan wien het eerbewijs gegeven wordt, minstens 2 passen voorbij is.

Eveneens maakt elk militair halt en front, als hem eene militaire lijkstatie voorbij gaat, en doet het saluut, als de lijkbaar hem genaderd is.

Is de soldaat blootshoofds, dan wordt niet met de hand gesalueerd; hij neemt dan alleen de militaire houding aan, de armen stil aan het lijf, en ziet daarbij den meerdere aan.

Aan alle ridders van de Militaire Willemsorde, die het kruis der Orde dragen, onverschillig of zij zich in uniform, dan wel in burgerkleeding in het openbaar vertoonen, wordt het militair saluut gegeven door den niet met dat kruis gedecoreerden soldaat.

De Militaire Willemsorde, het schoonste sieraad dat de borst van den Nederlandschen soldaat kan tooien, wordt slechts verkregen door buitengewone plichtsbetrachting en toewijding aan het Vaderland, in den strijd betoond.

Zie dus met eerbied tot hen op, en tracht hen na te volgen, die met het eermetaal, voor moed, beleid en trouw, werden begiftigd.

Komt de soldaat een officier of onderofficier tegen op een trap, in een nauwen gang, kortom overal waar uitwijken moeilijk is, dan maakt hij front, saluëert, en laat den meerdere passeeren.

Is de soldaat gezeten, zoowel in dienst, bijv. voor de wacht, als buiten dienst, voor een koffiehuis, of op eene publieke wandelplaats, dan staat hij, bij de nadering van eenen meerdere op, doet het militair saluut, en gaat eerst dan zitten, als de meerdere minstens twee passen voorbij is. Bij het op en neer wandelen, behoeft dezelfde meerdere slechts de eerste maal gegroet te worden, dat de soldaat hem voorbij gaat.

In gesprek met andere militairen of met burgers zijnde, staakt de soldaat dit, als een meerdere nadert, maakt front naar dezen, groet en herneemt eerst daarna het gesprek.

Rookt hij, dan neemt hij de sigaar of pijp met de linkerhand uit den mond, en geeft daarna het saluut.

Heeft de soldaat iemand aan den arm, dan laat hij, op 5 à 6 passen van een meerdere gekomen, die persoon los. Het is strijdig met de voorschriften, dus strafbaar, in zoodanig geval met de linkerhand te salueeren.

Zoo veel mogelijk laat de soldaat zijne meerderen aan de rechterhand passeeren, of wel, hij laat hun het beste gedeelte van den weg. Hij moet zoo mogelijk vermijden, zijn meerdere, vooral een officier, in snellen gang voorbij te gaan. Is dit echter onvermijdelijk, dan saluëert hij op het oogeblik dat hij passeert en draait het hoofd naar den meerdere.

Zit de soldaat in een publiek lokaal, koffiehuis, stations-

wachtkamer en dergelijken, en komt een meerdere binnen, dan staat hij op, neemt de houding aan, groet en gaat daarna weer zitten.

Komt hij daarentegen zoodanig lokaal binnen, en ziet hij een officier, dan nadert hij dien eerst tot op eenige passen, neemt de houding aan, groet en gaat verder.

Het spreekt vanzelf dat er omstandigheden kunnen zijn, als gedrang, haast enz., die een letterlijk opvolgen van deze vormen soms verhinderen; doch de flinke soldaat verschuile zich nimmer achter voorwendsels, om in dit opzicht minder te doen, dan zeer goed mogelijk was.

Verlaat de soldaat een lokaal waarin een meerdere gezeten is, dan salueert hij dezen alvorens te vertrekken.

Ziet de soldaat dat een meerdere eene deur nadert om die te openen, dan gaat hij hem vlug voorbij, opent de deur en houdt die open, tot de meerdere binnen is.

Komt de officier eene chambree, of eenig ander tot een militair doeleinde gebezigd vertrek binnen, waar verscheidene minderen vereenigd zijn, dan roept degene, die hem het eerst ziet: „in orde”, waarop allen de militaire houding aannemen, en de oudste der aanwezigen commandeert: „staat”. In die houding blijft men staan, totdat de officier te kennen geeft, dat ieder zijn gang mag gaan. In de chambree plaatsen kader en manschappen zich tevens voor of ter zijde van het nachtleger waarbij zij zich bevinden.

Draagt de soldaat zichtbaar iets met zich dat niet tot zijne tenue behoort, dan wordt dit vóór het toebrengen van den militairen groet in de linkerhand genomen. Laat de omvang of het aantal der voorwerpen die hij met zich draagt dit niet toe, dan worden ze gedurende het saluut nedergezet. Zijn die voorwerpen evenwel dienstpakketten, dan zal de mindere zonder te groeten, maar zijn meerdere eerbiedig aanziende, zijn weg vervolgen. Moet hij „halt en front” maken, dan zet hij het voorwerp, als het daarvoor geschikt is, zoolang op den grond, naast zich.

Een paard aan de hand hebbende, laat men den meerdere aan de tegenovergestelde zijde passeeren, neemt de militaire houding aan, doch salueert niet.

Te paard zittende, moet men, een meerdere tegenkomende

of achterop rijdende, bijaldien men in versnelden gang mocht rijden, altijd in stap overgaan en salueeren. Heeft men bovendien een handpaard, dan moet dit laatste zooveel mogelijk aan de tegenovergestelde zijde van den meerdere gehouden worden. Komt men te paard zijn meerdere achterna, en is deze officier, dan mag men hem niet voorbijrijden, zonder daartoe vergunning te hebben gevraagd en gekregen.

Bevindt de mindere zich in een rijtuig, of in een ander vervoermiddel, dan gaat hij, gezeten zijnde, recht op zitten en brengt in allen gevalle, voorbijgaande, zijn meerdere den militairen groet.

Voor een vaandel salueert de soldaat altijd, uitgezonderd als hij in het gelid is. Gaat het vaandel in den troep gedragen, hem voorbij, dan maakt hij „halt en front” en salueert.

Een troep ontmoetende, hetzij die gewapend of ongewapend is, salueert de soldaat den commandant van den troep. Hij kan zijn weg vervolgen, doch hij onthoudt zich, van de officieren, in het algemeen de afdeelingcommandanten aan te zien, zonder ze te salueeren.

Worden bij plechtige gelegenheden de volksliederen: het „Wien Neerlands bloed” en het „Wilhelmuslied” gespeeld, terwijl de soldaat gezeten was, dan staat hij op, en neemt zoolang het hoofddekseel af.

Het geweer dragende, wordt dit, — na „halt en front” gemaakt te hebben, — gepresenteerd voor H. M. de Koningin, voor H. M. de Koningin-Weduwe Regentes, voor de leden van het Koninklijk Huis, voor vanden, militaire lijkstatiën en voor opper- en vlagofficieren.

Met het geweer gewapend een officier, in uniform gekleed, voorbijgaande, draagt men het geweer over en ziet dien meerdere eerbiedig aan, van het oogenblik dat men hem op vijf à zes passen is genaderd, tot dat de meerdere voorbij is. Gedurende dien tijd wordt de rechterhand stil ter zijde en tegen het been gehouden.

Stilstaande met het geweer worden de eerbewijzen verricht, zooals voor de schildwachten is voorgeschreven.

Militairen onder geleide, doen geene eerbewijzen.

Meldt de soldaat zich bij een meerdere, en is hij zonder geweer, dan treedt hij dezen tegemoet, tot op 2 passen, salu-

eert en blijft in de houding staan. Bij het weggaan, d. i. als de meerdere hem bedankt, salueert hij weer, en maakt behoorlijk „rechtsomkeert“.

Wordt een met het geweer gewapend militair bij een meerdere geroepen, of heeft hij zich tot dezen te wenden dan neemt hij vóór hem plaats met het geweer bij den voet; bij het weggaan maakt hij rechtsomkeert.

Moet hij zich in een vertrek bij een meerdere aanmelden, dan klopt hij aan, en komt niet binnen, voor hem dit wordt toegeroepen.

Heeft de soldaat een rapport of iets dergelijks over te brengen, dan gaat hij, na gegroet en het rapport overhandigd te hebben, twee passen achterwaarts en wacht in de militaire houding de bevelen af.

Is hij met het geweer gewapend, dan zet hij dit bij den voet, reikt het rapport over, doet twee passen achterwaarts en maakt, na de bevelen ontvangen te hebben, rechtsomkeert.

Moet de soldaat een officier vergezellen, dan volgt hij dezen op vier passen.

Andere bewijzen van eerbied, die een goed soldaat jegens zijne meerderen in acht neemt, zijn b. v. het vlug oprapen van een of ander voorwerp, dat een meerdere heeft laten vallen, het uit eigen beweging behulpzaam zijn bij het te paard stijgen van een officier of onderofficier, door het vasthouden van den teugel met de rechter-, en van den rechterstijgriem met de linkerhand. En zoo meer beleefdheden, die moeielijk allen zijn voor te schrijven, doch die de soldaat moet aanleeren, door het afzien van de manieren zijner meerderen. In het algemeen, in toon en vorm, gewenne de soldaat zich, eerbiedig en zonder te grooten omhaal van woorden, vooral zonder bewegingen van hoofd of handen, tegen meerderen te spreken, en hen daarbij steeds bij den rang te noemen. Niets stemt den meerdere beter, tot het inwilligen van een verzoek, of het toegevend beoordeelen eener kleine fout, dan een flinke militaire houding van den mindere.

Doch ziet men gaarne bij den soldaat gepaste vrijmoedigheid en voorkomendheid, niets ontsiert den militair meer, dan eene kruipende, vleiende houding en zoogenaamde „oogendienerij“.

HOOFDSTUK IV.

INWENDIGE DIENST.**31. Militaire uitdrukkingen.**

Reveille, signaal om op te staan.

Taptoe, " om naar huis (kazerne, kamp) te gaan.

Alarm, " om onverwachts den troep te verzamelen.

Appel, " om op bepaalde uren, hetzij gewapend, hetzij ongewapend aan te treden.

Fourageeren beteekent afhalen van levensmiddelen, ook wel „vivres” genoemd.

Geconsigneerden zijn gestraften, die de kazerne of het kwartier niet mogen verlaten.

Cantine en recreatiezaal zijn uitspanningslokalen.

Chambree is de kamer bewoond door korporaals en manschappen.

Hospitaal, ambulance, zijn inrichtingen tot verpleging van zieken.

Equipementstukken zijn voorwerpen van kleeding en uitrusting.

Ration of rantsoen, hoeveelheid levensmiddelen voor een dag.

Latrines, is de militaire naam voor privaten in kampen of bivaks.

Tenue, voorgescreven kleeding van den soldaat.

Er zijn drie soorten van tenue. Groot-tenuë bestaat uit: kortejas, schako met versierselen, halssnoer en zijdgeweer. Marsch-tenuë: kapot en schako zonder pompon, het mouwvest al of niet onder den kapot en zijdgeweer. Kleine of dagelijksche tenue: mouwvest met of zonder kapot en kwartiermuts.

Kazernetenuë: als de kleine of dagelijksche tenue. (Zie verder omtrent de verschillende tenuen, bij 43.)

Het dragen van laarzen is geoorloofd; dat van zeemlederen handschoenen kan vergund worden.

Gamelle, noemt men het eetgereedschap der Compagnie.

Hierarchieke weg. Hierdoor wordt verstaan, dat alle verzoeken, reclames, enz. trapsgewijze de verschillende meederen van den soldaat moeten bereiken. Hiervan zijn uitgezonderd de verzoeken gericht tot H. M. de Koningin en tot Z. E. den Minister van Oorlog. Men leze de aanbeveling ten deze, in iedere chambree opgehangen.

Mobilisatie: het op voet van oorlog brengen van het leger.

Garnisaire noemt men den soldaat, die bij nalatige belastingschuldigen wordt ingekwartierd, om deze daardoor tot betaling te dwingen.

Gelid noemt men eene afdeeling naast elkander staande soldaten. Zijn deze op twee gelederen opgesteld, dan noemt men de twee manschappen die voor en achter elkander staan een rot.

Front: beteekent de voorzijde eener afdeeling.

Vleugel: de rechter- of linkerzijde eener afdeeling.

Colonne, noemt men een troep die met afdeelingen achter elkander is opgesteld of marcheert.

Hoofd, noemt men de voorste afdeeling;

Staat, de laatste afdeeling;

Flanken, de zijden eener colonne.

32. Inrichting der militaire huishouding.

Elke troep wordt naar de volgorde der onderdeelen gehuisvest. Buiten op de deur van elke kamer wordt vermeld, door welk onderdeel van het korps zij bewoond is.

Het nachtleger wordt des morgens op de volgende wijze geborgen. Op de in vieren gevouwen lakens, worden de dekens zoodanig gelegd, dat eerst een roode en daarna twee witte vouwen, van gelijke breedte als de lakens, zichtbaar zijn. Het bovenste gedeelte van de deken, wordt vervolgens met eene roode vouw, zoodanig om een en ander heengeslagen, dat dit een vierkant pak vormt op het hoofdkussen. Na het middageten mogen de bedden worden opgemaakt.

Boven of aan den voorkant van het nachtleger worden naam, graad, en wapennummer van den gebruiker aangewezen. Eveneens bij elk geweer op het geweerrek, en op de broodplanken.

De groote kleeding wordt op de navolgende wijze gebor-

gen. De kortejas wordt met den kraag naar binnen in vieren gevouwen, en met de voering naar buiten in het kastje gelegd. Hierop wordt de laken pantalon gelegd, in drieën gevouwen, met de bies naar buiten. Daarboven het mouwvest, gevouwen als de kortejas. Hierop de kapotjas en bovenop de kwartiermuts met de granaat of de hoorn naar voren.

Eindelijk komt hierop nog te liggen de werkbroek, gevouwen als de laken broek, en de werkkieel.

De ransel, waarin alle kleine uitrustingsstukken geborgen zijn, behalve die, welke hieronder in het bijzonder genoemd worden, wordt dichtgegespt, op de bovenste plank van het kastje gelegd, met de klep naar boven en de onderzijde naar voren.

Met het gezicht naar het kastje staande, ziet men de schako rechts van den ransel met de klep naar voren.

De drinkkom, en indien er geene afzonderlijke broodplanken zijn, ook het brood, rechts van de groote kleeding.

Het ledergoed en de pioniergereedschappen worden op de bij de compagnie vastgestelde wijze, geborgen.

De sabel en de bajonet bevinden zich steeds in de scheede. Ouder het kastje hangen de schoenen; daartusschen de eetketel. De handdoek hangt aan een spijker, rechts van het kastje.

Het kan den manschappen vergund worden kistjes te bezitten, mits deze gesloten en onder het nachtleger kunnen geplaatst worden.

Die vergunning wordt ontnomen aan dengene, die zijn kist ongesloten laat, daarin voorwerpen bergt, welke strijdig zijn met de tenue, of inwendig niet zindelijk houdt.

De geweren worden met gesloten grendel, ontspannen slagveer en met naar achteren getrokken repeteerknop, op het rek geplaatst.

33. Kamerwacht.

Dagelijks wijst de oudste korporaal bij toerbeurt een der manschappen van de kamer aan voor kamerwacht. Deze houdt de kamer en al de daarin aanwezige voorwerpen tot algemeen gebruik, in zindelijkken staat. Hij bedenke hierbij dat het verboden is: om tafels en banken van bovenlokalen naar beneden te brengen om te schuren of te poetsen; voor-

werpen tot de kazerneering behorende tot andere doeleinden te gebruiken, dan waarvoor zij bestemd zijn; in de militaire gebouwen met water te plassen of roosters en deksels van zink- en welputten of regenbakken af te lichten of vuilnis in die putten te werpen. Hij zorgt voor het drinkwater en ziet toe dat er niets beschadigd of onvreemd wordt. Bij het kachel aanmaken mag geen gebruik gemaakt worden van papier of petroleum. Indien hij voor dringende redenen, de kamer moet verlaten, geeft hij zijn dienst over aan een ander soldaat of sluit, indien niemand aanwezig is, de deur, waarvan hij den sleutel aan de politiewacht bezorgt.

34. Schoonhouden van kleeding en ledergoed.

De lakensche kleeding moet goed uitgeklopt en daarna afgeborsteld worden. Zijn er moddervlekken op het laken, dan laat men die eerst goed drogen, krabt ze vervolgens af en klopt het kleedingstuk uit. Verdwijnt de vlek hierdoor niet, dan moet men ze met water en zeep uitwasschen. Teervlekken worden met boter opgelost en daarna met water en zeep uitgewasschen. Vetvlekken bedekt men met een stuk grauw papier en strijkt daarover een heet ijzer. Versche verfvlekken worden met een stuk laken gewreven. Is de verf reeds eenigszins gedroogd, dan gebruikt men een lakenschen lap, met terpentijn bevochtigd. Is de voering vuil, dan wordt ze losgetornd en uitgewasschen.

Natte kleedingstukken worden, met een stok door de mouwen te drogen gehangen.

Bij het schoonmaken der schoenen, worden deze eerst van modder en stof ontdaan, ook inwendig; vervolgens wordt een weinig smeer op het bovenleer gestreken, en dit daarna met een borstel glimmend gepoetst. Eens per week, en bij aanhoudend nat weer meermalen, worden de schoenen met traan of paardenvet ingesmeerd, waartoe eerst het glimmend smeer met een borstel met water verwijderd wordt. Het is niet goed dat de traan in de naden dringt.

Nat of met vet ingesmeerd schoeisel, moet niet bij vuur of in de zon, maar in den wind drogen.

Tot het schoonmaken van het koperwerk van de schakel en van het nummer van de koppelplaat worden deze voor-

werpen afgenomen en evenals de knopen met fijn gewreven blauwen steen of zacht poetspoeder, maar nimmer met vette zelfstandigheden, ingesmeerd en met een borstel of zeemlederen lap glimmend gepoetst. Men zorge vooral dat geen poetsgoed achterblijve op het laken rondom de knopen.

De versierselen van de schako (garnituur) moeten met een stukje leer, het nummer, de granaat of hoorn van de koppelplaat, met een koperen pin worden vastgemaakt. Men zij er bij het poetsen op bedacht, de kokarde en den bal schoon te houden.

Des Zaterdagnamiddags, na afloop van de oefeningen, wordt door den Escouade-Commandant het vuile linnen en één paar sokken ingenomen. Des Woensdagnamiddags worden alleen een paar sokken in de wasch gegeven.

De waschvrouw van de compagnie brengt des Vrijdags vóór 5 uur namiddags het gewasschen linnengoed en Maandag d. a. v. het paar sokken dat des Woensdags in de wasch is gegeven, aan de Escouade-Commandanten terug, die het vervolgens aan de manschappen uitgeven.

Kleine herstellingen aan de kleeding moet de soldaat zelf leeren verrichten. Vereischt eenig voorwerp groote herstelling, dan geeft de soldaat dit op aan den Escouade-Commandant.

Het ledergoed wordt, voor zooverre het uit tuigleder bestaat, aan de buitenzijde, zoo die zwart is, met een weinig slappe was gepoetst. De was wordt met een lakensch lapje ingewreven, en gedroogd zijnde met een borstel glimmend gepoetst.

Zoo de buitenzijde niet zwart is, wordt het nu en dan met een weinig vaseline ingewreven.

De deelen van het ledergoed, welke bij het dragen door den man gedurig in aanraking met zijne kleeding zijn, mogen niet met was noch met vaseline worden ingesmeerd; die deelen worden alleen zuiver gehouden.

Het ledergoed mag niet kunstmatig gerekt noch met scherpe voorwerpen of zelfstandigheden afgeschraapt of geschuurd worden.

Wijze van dragen van kleeding en uitrusting.

35. De pantalon wordt zóó hoog opgehaald, dat de hak van den schoen zichtbaar is. Het dragen van riemen of touwen

om het lijf is verboden. De halsdas met den naad in de kraagopening, moet niet kunnen draaien of opschuiven, en daartoe niet te vast, maar ook niet te los, gelijkmatig op den hemdskraag vallen.

Ieder paar schoenen wordt om den anderen dag gedragen.

Door de infanterie, behoorende tot de bezettingstroepen, worden de hooge vetlaarzen gedragen bij praktische oefeningen, wachtdienst enz.; voorts in die bijzondere gevallen waarin de Commandeerende Officier ter plaatse dit bepaaldelijk nuttig of noodig acht.

Het haakje van den kraag moet steeds goed gesloten zijn, en de kraag van de kapot zonder plooiën op de borst vallen.

Kortejas en kapot worden de eerste helft der maand rechts, en de tweede helft links geknoopt.

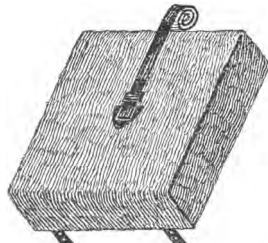
Schako en kwartiermuts recht op en het nummer, de granaat of de hoorn midden voor het hoofd. De stormketting onder de kin en tegen de wang gesloten. Het hoofdhaar kort, en goed uitgekamd; knevels en bakkebaarden naar verkiezing, mits de zindelijkheid in acht genomen worde. (In iedere compagnie is een barbier).

Wordt de koppel alleen met het zijdgeweer gedragen, dan moet zij zoodanig worden omgedaan, dat zij geen plooiën in de kleeding maakt, op haken of knopen van de taille rust, met de plaat voor het midden van het lijf, bedekkende de onderste knoop of knopen. De sabel mag niet met het gevest op den broek van den drager rusten, maar moet minstens een vingerbreedte daarboven uitsteken.

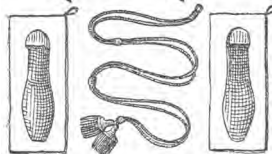
De soldaat moet, zoowel in als buiten dienst, zorgen er zindelijk en net uit te zien. Die netheid wordt niet verhoogd door het zichtbaar dragen van horlogekettingen, ringen of van kleedingstukken, die van het model afwijken. Het eenige wat het militaire kleed versiert, zijn ridderkruizen, medailles en chevrons, die de belooning zijn voor trouwen en langdurigen dienst en voor krijgsmansdeugden.

36. Het pakken van den ransel geschiedt als volgt: aan de rugzijde de hemden, de onderbroek, de werkbreek en de sokken, ongevouwen en zoo breed mogelijk uitgespreid. Daarop de schoenen in de schoenzakjes, rechts en links tegen de zijwanden geschoven, de zolen naar boven (naar de klep) de hielen naar de bodemzijde gekeerd.

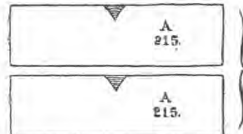
Pl. III.

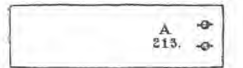
Ransel.

*Vangsnoeren.
Schoenzakjes waarop schoenen.*

Hemden.

Onderbroek.

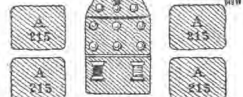
Knoopenschaar.

Kleerklopper.

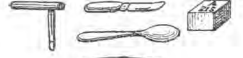
Zwarte en zeemlederen handschoenen.

Naaizakje.

*Poetszak waarop schoen- en kleeborstel, twee
vetdoozen en haarkam.*

*Schroevendraaier, blikje met ledige houders,
eetlepel en knipmes.*

Eetketel.

Onder elk der beide schoenpunten wordt een van de twee blikken doozen met poetsbenodigdheden geplaatst. (In een dezer doozen wordt slappewas en schoensmeer gedaan, in de andere geweervet en een opgevouwen vetlap.)

In de ruimte tusschen de schoenen: het zakboekje, de borstels met de rugzijde tegen elkander, het naaizakje, de ketelsteel, de kleerklopper, het blikje met ledige houders en de wollen handschoenen, indien deze niet gedragen worden; de zoo breed mogelijk gevouwen handdoeken bedekken deze voorwerpen. De knoopenschaar en de haarkam plat en tegen den binnenkant van het bovenplankje van het ranselkastje. Boven de binnenkleppen het mouwvest en de kwartiermuts, zonder dat bij toegegespten ransel van die muts iets zichtbaar is.

Het halssnoer en de witte pompon, mitsgaders bij enkele korpsen de witte handschoenen, die bij mobilisatie worden ingeleverd, worden in gewone omstandigheden, op de beste wijze in den ransel geborgen. (*Zie voor het uitpakken van den ransel op het nachtleger Pl. III*).

37. De ranselzak kan medege dragen worden in den ransel (onder de buitenklep) of op het draagriemenstel in de plaats van den ransel.

38. De eetketel wordt met het deksel naar boven op den ransel bevestigd door middel van den ketelriem; deze wordt eerst vastgemaakt aan den hartvormigen passant, die zich op de buitenklep van den ransel bevindt, vervolgens gestoken door de kram van den eetketel en daarna gesespt aan de kap met gesp, die op den bovenkant des ransels is aangebracht. Het hengsel komt hierbij tusschen de gesp en den passant onder den riem.

Wanneer de eetketel op den ranselzak wordt gedragen, geschiedt de bevestiging op overeenkomstige wijze.

Bijaldien de eetketel niet wordt medegenomen, blijft ook de ketelriem in het kwartier achter.

39. De patroontasschen. Het aantal patroontasschen is drie. De rechtervoortasch, die eenigszins naar het beloop van het lichaam is gebogen, wordt gesloten door een buigzaam lederen deksel, voorzien van een lip met een knoopsgat, dat overeenkomt met een koperen knopje aan de

onderzijde der tasch. Indien de tasch voor het gebruik geopend is, wordt dit knoopsgat aan een der knoopen van de kapot vastgemaakt.

Aan de voorzijde dezer tasch is een kokertje, waarin de schroevendraaier wordt geplaatst met het koperen verlengstuk naar links.

In deze tasch is zoodanig een plooiel aangebracht, dat 30 patronen, met den bodem naar boven gekeerd, in drie rijen in de plooiën kunnen geplaatst worden.

De rechthoekige linkervoortasch, waarvan de binnenruimte in zes afdeelingen is verdeeld, dient voor de medevoering van 6 gevulde houders.

Deze houders worden daarin geplaatst met het hout naar boven en de kogeleinden naar links.

De achtertasch dient tot berging van vier pakjes patronen en tevens tot steun van den ransel die op het vlakke bovendeel rust. De sluiting dezer tasch geschiedt door twee lederen riempjes, die overeenkomen met twee koperen knopjes aan de zijkanten.

Deze knopjes dienen tevens om de verbinding met den ransel daar te stellen.

Een lint op den bodem is bestemd om de pakjes gemakkelijker uit de tasch te lichten.

Twee pakjes plat naast elkander gelegd passen juist op den bodem, de twee andere komen hier boven op.

De rechtervoortasch wordt uit de achtertasch aangevuld.

Vermits de soldaat de 94 tot zijne uitrusting behorende patronen in gewone tijden niet onder zijne berusting heeft, worden de pakjes patronen van de achtertasch en de rechtervoortasch, alsmede de houders van de linkervoortasch, vervangen door op het gewicht gebrachte blokjes hout van geschikte afmetingen.

40. Het aanpassen der bepakking. Om de zware bepakking zoo gemakkelijk mogelijk mede te dragen, wordt deze voor ieder man zorgvuldig aangepast. Bij het aanpassen moeten de patroontassen gevuld zijn, of op het gewicht gebracht.

De man is gekleed in de kapotjas en begint met den broodzak om te hangen met den draagband over den linkerschouder.

Hij bevestigt aan den koppel eerst de achtersch, links daartegen de schop of bijl, de bajonetdrager en vervolgens de sabel, bijaldien hij hiermede gewapend is. Daarna worden de beide voortasschen aan den koppel geschoven; de met houders gevulde tasch aan de linkerzijde.

De koppel wordt vervolgens omgedaan en gesloten, rustende van achteren in de taillehaken. De koppel mag niet stijf om het lijf sluiten, maar zoodanig dat de hand met gemak tusschen koppel en kapot kan gestoken worden. De passanten der achtersch moeten tusschen de taillehaken komen.

Nu wordt de broodzak aan den koppel bevestigt met den haak en de twee lussen met knoopsgaten en vervolgens de veldfesch in den verzekeringsriem gestoken en daarna met het oog in den haak van den broodzak gehangen.

De draagband van den broodzak mag niet stijf over de borst zitten, hetgeen voorkomen wordt door het verlengen van dien band door middel van de zich daaraan bevindende gesp zonder doorn.

Wijders wordt het draagriemenstel over de schouders gelegd; de man brengt daarbij den haak van het ruggestuk onder den koppel, tusschen de beide passanten van de achtersch; hij trekt daarna met beide handen te gelijk de ondereinden der draagriemen naar beneden, echter zonder hierdoor den koppel uit de taillehaken te lichten.

De man die den recrui bij het aanpassen behulpzaam is, moet nu beoordeelen of de platte knoop, die het ruggestuk met den draagriem verbindt, op de juiste plaats zit. Is dit niet het geval, dan wordt het ruggestuk hooger of lager geknoopt.

De juiste plaats van den knoop is ongeveer een handbreed onder het benedeneinde der schouderbladen, in de zich aldaar bevindende holte. Men zorge vooral, dat zich onder den knoop niet eenig hard voorwerp bevindt waardoor drukking veroorzaakt kan worden; ook mag de knoop niet op de ruggegraat drukken.

Is de goede plaats voor den knoop gevonden, dan wordt overgegaan tot het bevestigen der draagriemen, door middel van de zich daaraan bevindende veerende haken, aan de gespen zonder doorn der patroontasschen. Ondervindt de man nu de drukking der gevulde patroontasschen alleen op de heupen,

dan is dat een bewijs, dat de draagriemen te lang zijn, en moeten deze door de zich daaraan bevindende gespinrichting zooveel verkort worden, tot de heupen verlicht zijn en de schouders mededragen.

Wanneer omgekeerd de man het gewicht alleen op de schouders voelt, dan bewijst dit, dat de draagriemen te kort zijn, en in dit geval moeten zij worden verlengd.

Nu eerst wordt overgegaan tot het bevestigen van den model bekanten ransel; dit geschiedt op de volgende wijze.

De vorengenoemde helper plaatst den ransel op het bovenvlak van de achtertasch en verbindt deze voorwerpen, door de zich onder aan den ransel bevindende riempjes te bevestigen aan de koperen knopjes, die zich aan de zijkanen der achtertasch bevinden. De riempjes voor het sluiten der achtertasch komen hierbij boven; de zooeven genoemde riempjes van den ransel komen onder.

De ransel wordt daarna door den helper bevestigd aan het draagriemenstel door middel van de ranselpin.

Die pin wordt daartoe gestoken door een der drie schuiven op de draagriemen, zoodanig dat ransel en achtertasch in *losse* verbinding blijven. Dit is van veel belang.

Immers, steekt men de pin te hoog, dan trekt de ransel de tasch naar boven; terwijl wanneer men de pin te laag steekt de ransel met zijn volle gewicht op de achtertasch drukt, welke druk op het heiligbeen wordt overgebracht en daar hinder zal veroorzaken.

Bij normaal gebouwde manschappen zal de bovenkant des ransels iets beneden de schouders moeten komen.

Ten slotte worden de ringen der hulpdraagriemen in de ranselhaken gehaakt; de hulpdraagriemen dienen hierbij gestrekt te zijn, waardoor voor een deel de last op die riemen wordt overgebracht. Door die riemen echter te sterk te strekken worden de draagriemen buitenwaarts getrokken en zou er knelling onder de armen kunnen ontstaan. Een gespinrichting laat toe de hulpdraagriemen naar behoefte te verlengen of te verkorten.

41. H e t a f h a n g e n. Wanneer de man op de hiervoren beschreven wijze zijne volledige bepakking om heeft, laat de inrichting hiervan toe, dat hij zich van die bepakking ontdoen

kan zonder de verschillende samenstellende deelen van elkander te scheiden.

Hierbij heeft hij alleen den koppel te openen en vervolgens den broodzak los te maken van den koppel; daarna licht hij dezen uit de taillehaken, en laat dan door eene schouderbeweging de bepakking langs beide armen afglijden.

Hij legt die bepakking voor zich op den grond, de rugzijde van den ransel hierbij naar boven; vervolgens verwisselt hij de schako met de kwartiermuts.

De man behoudt alzoo alleen den broodzak met de veldflesch om.

42. H e t o m h a n g e n. Om nu zijne bepakking weder om te hangen, heeft de man geen hulp noodig en behoeft hij niets daarvan los te maken. Hij begint met de kwartiermuts weg te bergen, zonder echter de schako op te zetten; dit geschiedt eerst nadat hij zijne bepakking om heeft.

Aannemende dat de bepakking op de boven omschreven wijze voor hem op den grond ligt, dan geschiedt het omhangen als volgt.

De man omvat met de rechterhand den rechter en met de linkerhand den linker draagriem ter hoogte van de draagriemknoopjes en zoodanig dat de voorarmen zich kruisen; hierbij is de rechterarm boven den linkerarm.

Hij licht nu de bepakking omhoog en brengt die hoog op den rug, daarbij te gelijkertijd den linkerarm door den linker draagriem stekende, daarna brengt hij den rechterarm door den rechter draagriem en de bepakking glijdt dan langs beide armen om het lichaam.

Hij zet de schako op en brengt daarna den koppel in de taillehaken, maakt den broodzak aan den koppel vast en sluit dien. Ingeval van spoed kunnen deze laatste bewegingen al loopende uitgevoerd worden.

Het vaardig omhangen der bepakking, op de voormelde wijze, vereischt eenige oefening, daar het hoog op den rug tillen der bepakking eene tamelijke krachtsinspanning vordert.

Heeft het omhangen der bepakking voor enkele manschappen bezwaren, zoo kan het vooraf loshaken der hulpdraagriemen de uitvoering vergemakkelijken.

Aan hen, voor wie ook zodoende het omhangen nog te bezwarend zou zijn, kan toegestaan worden, dit op overeenkomstige wijze te doen, als bij de vroegere bepakking met den ransel geschiedde, daarbij kunnen de manschappen elkaar dan voor zooveel noodig behulpzaam zijn.

43. Verschillende tenuen. (*Zie bij 31.*) *Tenue I met volledige bepakking (Marsch-tenue)*. Dit is de normale tenue, zoowel in tijd van vrede als in tijd van oorlog.

Deze tenue wordt echter nu en dan ter oefening afgewisseld met eene der onderstaande tenuen.

Tenue II met achterlating van den ransel compleet.

Tenue III met achterlating van den ransel, doch medeneming van den ranselzak.

De ranselzak wordt hierbij van den ransel gescheiden en met de daartoe dienende pin op het draagriemenstel bevestigd.

De man kan in dien ranselzak voor een tot vier dagen levensmiddelen bergen en bovendien, wanneer dit in sommige gevallen noodig wordt geoordeeld, de voorwerpen uit den ransel, aan welke hij het meest behoefte heeft.

Tenue IV met achterlating van den ransel compleet en de achtersasch.

Hierbij kan ook de linkervoortasch nog weggelaten worden. De rechervoortasch wordt alsdan op de koppelplaat geschoven, terwijl de haken der daartoe verlengde draagriemen onder den koppel vatten.

Tenue V als tenue IV, doch het draagriemenstel eveneens weggelaten.

Bij deze tenue heeft de man alleen den koppel om met toebehooren, echter zonder achtersasch. De draagband van den broodzak wordt nu gebezigd om de twee voortasschen op te houden. Hiertoe maakt de man bedoelden draagband los van den broodzak en legt hem om den hals; de haken van dien band haakt hij in de gespen zonder doorn van de patroontasschen, daartoe zoonoodig den band door den gesp zonder doorn op de goede hoogte brengende.

Tenue VI als tenue V, doch daarenboven nog de linkervoortasch weggelaten.

Bij deze tenue doet de man de linkervoortasch van den koppel en schuift hij de rechervoortasch voor het midden

van het lijf. De beide haken van den broodzakdraagband, die op dezelfde wijze als bij *tenue V* is omschreven om den hals wordt gelegd, doet hij in den gesp zonder doorn van de rechterpatroontasch.

Groot-tenue.

Gekleed zijnde in de kortejas, wordt het ledergoed op de volgende wijze gedragen.

Men neemt de achtertash van den koppel af, die op de beide bovenste rugknoopen van de kortejas komt te rusten.

Het draagriemenstel wordt op de gewone wijze omgehangen en de haak van het ruggestuk, tusschen de beide genoemde knoopen, aan den koppel gehaakt.

De ranselpin en wordt ten deele gedragen door de hulpdraagriemen, die daartoe voor dit geval wat korter kunnen gesespt worden.

Wanneer in het garnizoen in groot-tenue voor parades wordt uitgerukt, dan worden de pioniergereedschappen, het mouwvest en de ketel niet medegenomen.

Tenue met het mouwvest.

Op dezelfde wijze als hiervoren bij de kortejas is aangegeven, wordt bij deze tenue het ledergoed omgehangen en bevestigd.

Tenue der garnizoenswachten.

Als bij *tenue VI* is bepaald. Aan de wacht worden den man twee pakjes patronen uitgereikt, die in hun geheel in de rechtervoortasch worden gedaan; de ruimte daarvoor wordt gemakkelijk gevonden door de honigraatsgewijs geplooidde voering naar zijwaarts samen te drukken.

Levenswijze en gedragsregelen.

44. In de kazerne. Op het signaal „reveille“ staan de manschappen dadelijk op, brengen het nachtleger in orde, vegen het stof daaronder uit en verwijderen het van de krib, het kastje enz. Vervolgens begeven zij zich naar de waschinrichting, waar gezicht, hals, borst, handen en armen, flink met water en zeep worden gewasschen en de mond met een teug frisch water gespoeld. (*Zie verder bij 78*).

Een kwartier na de reveille, op het signaal „kamerappèl“

houden de escouade-commandanten appèl over hunne manschappen, reikt de Fourier het brood uit en wordt de koffie op de chambree gebracht, waarop een der korporaals aan ieder man een kom inschenkt. De wapens en kleeding worden nagezien en in orde gebracht. De manschappen die aangewezen zijn voor corvee, zorgen bij de hand te zijn, om zoodra het signaal hen roept, door den Korporaal der week naar de kazernewacht te worden geleid.

Bij het eten moeten de manschappen gekleed zijn, d. w. z. zij mogen niet zonder mouwvest, kapot of kortejas aan tafel zitten. Zoo het niet bepaald noodzakelijk is, dat de man de kapot of kortejas aan heeft, wordt gedurende het eten het mouwvest gedragen.

Treedt een Officier binnen, dan wordt „in orde” geroepen (*zie bij 30*).

De manschappen kunnen doorgaan met eten, doch staken ieder gesprek. Zij, die door den Officier worden aangesproken, staan op.

Op het signaal „tamboersappèl” hangt de man het ledergoed om, neemt het geweer ter hand, om na door zijn Korporaal en Sergeant nagezien te zijn, op het signaal „appèl” naar de plaats geleid te worden waar de troep aantreedt.

Wordt „kamerappèl” geblazen, dan plaatsen zich de manschappen vóór hun nachtleger.

Van de oefeningen terugkeerende, brengt men kleeding en uitrusting weer in orde.

Evenals des morgens met de reveille, wordt in den regel des namiddags, des avonds om 10 uur en vóór iedere oefening appèl gehouden. Aan de manschappen die zich door goed gedrag dat voorrecht waardig maken, kan van tijd tot tijd vergund worden, het avondappèl niet bij te wonen, en op een later uur in de kazerne terug te keeren (avondpermissie).

Een staatje op de binnenzijde der deur geplakt, wijst aan: welk uitrustingsstuk op het middagappèl moet worden medegebracht.

Ook de andere voorschriften in de chambree aangeplakt, vooral dat, omtrent maatregelen bij brand in de kazerne, worden ter lezing aanbevolen.

45. Omtrent het bewonen der kazerne deelen we nog mede, dat het verboden is:

muren, beschotten enz. door opschriften als anderszins te bekladden, en binnen de gebouwen anders dan in spuwbakken te spuwen;

in het kwartier pijpen te rooken zonder doppen en in het algemeen te rooken in de nabijheid van bewaarplaatsen van munitie, stroo, hooi of dergelijken, alsmede in stallen;

in de lokalen of gangen der verdieping te scherpen, te dansen, hout of turf te hakken, of andere dreuning verwekkende handelingen te verrichten; de kranen van gas en waterleidingen onnoodig open te laten staan;

honden, katten of andere dieren in eene kazerne te houden, tenzij met vergunning van den Commandeerenden Officier.

46. In geval van alarm, zich buiten het kwartier bevindende en niet in dienst zijnde, begeeft men zich terstond naar de kazerne.

47. Den 5^{en}, 10^{en}, 15^{en}, 20^{en}, 25^{en} en laatsten der maand heeft op het middagappèl, de uitbetaling van het zakgeld plaats (*zie bij 69*). Hij die niet present is, hetgeen alleen om wettige redenen het geval mag zijn, ontvangt het op een tijdstip, dat daartoe door den Compagnies-Commandant wordt bepaald.

48. In den regel hebben er des namiddags na 5 uur geene oefeningen meer plaats en kunnen de soldaten, indien zij niet op wacht komen en hunne uitrusting in orde is, verder over hun tijd beschikken.

Blijft men in de kazerne, dan biedt de cantine gelegenheid tot uitspanning aan. Boeken, couranten, biljart- en andere spelen worden er aangetroffen, waarbij echter het spelen om geld is verboden. Behalve eetwaren, bier, koffie en thee, tabak en sigaren, zijn in de cantine schrijfgereedschap en allerlei kleine geriefelijkheden, tegen geringen prijs te bekomen. Alle winsten komen den soldaat ten goede, door het doen van extra-uitdeelingen of dergelijke.

49. Op straat, in het algemeen in het publiek, moet de soldaat zich evenmin eene aanmatigende houding veroorloven, als zich over zijne nederige positie schamen. Hij vergete nimmer dat in den ruwsten soldatenrok, slechts een eerlijk man

kan zitten, iets wat van de kostbaarste kleeding niet steeds gezegd kan worden.

Hij zij voorts hulpvaardig en voorkomend jegens ouderen, vrouwen en kinderen, en neme ook die kleine beleefdheden jegens hen in acht, als: het inruimen of afstaan van een plaats, het uit den weg gaan enz., waardoor een fatsoenlijk man zich kenmerkt.

Door zich zóó in het openbaar te gedragen, maakt de soldaat zich geacht bij het publiek, en bewijst ook zijnen kameraden een dienst, want de gevolgen daarvan werken gunstig op de bejegening die de uniform van de zijde der burgerij ten deel valt.

50. Het Leger is wars van allen godsdienstnauwer en van minachting van andersdenkenden. Allen zijn kameraden, die elkander in de ure des gevaars tot in het uiterste bijstaan. Eensgezindheid vormt hen tot één huisgezin. Evenmin als in het Leger afscheiding bestaat tusschen de belijders van verschillende godsdienst, evenmin wordt geduld, dat een soldaat in het streng opvolgen zijner geloofsplichten, ook maar in het minst wordt bespot of lastig gevallen. Vloeken en godslasteringen zijn daarom ten strengste verboden.

51. Het zingen bij den weg en het loopen op lange rijen, zoodat men den weg verspert, is verboden. Het lummelachtig slenteren in onoogelijke houdingen, het hangen over hekken en leuninggen, past niet bij de uniform van den soldaat.

Bij groote militaire feestelijkheden, verjaardagen der leden van het Koninklijk Huis enz. moet de soldaat toonen, dat vroolijkheid gepaard kan gaan met beschaving en ordelijk gedrag, en geen uitvloeisel behoeft te zijn van drankmisbruik.

Voor al bij zulke gelegenheden, vergete de soldaat niet, dat hij ieder oogenblik kan geroepen worden, om der politie de behulpzame hand te moeten bieden.

52. Mocht een soldaat zich aan sterken drank te buiten hebben gegaan, dan zullen zijne kameraden trachten hem met een zacht lijntje, om allen aanstoot te vermijden, naar de kazerne te brengen en te bed te leggen.

53. Op gewone dagen wordt om 10 uur avondappèl gehouden.

Iedereen die geen permissie heeft om langer uit te blijven,

zorgt op dit uur, of reeds te bed te liggen, of gekleed voor het nachtleger te staan. Een half uur later wordt een signaal gegeven, waarop de kamerwacht alle lichten uitdooft. Iedereen moet zich dan te ruste hebben begeven, en er moet stilte heerschen op de chambree tot aan de reveille.

54. Met klein verlof. Wenscht de soldaat eenig verlof, dan verzoekt hij zijn Escouade-Commandant, dit voor hem aan te vragen. Alle verzoeken volgen den hierarchieken weg (*zie bij 31*).

Met verlof vertrekkende, neemt hij in den regel ransel, koppel en zijdgeweer mede en levert zijne overige uitrustingsstukken aan den Fourier in.

Wordt door den Commandeerenden Officier bepaald dat de ransel met een gedeelte der kleeding kan achtergelaten worden, dan wordt door de korporaals en verdere manschappen de broodzak gebezigd tot berging van de voorwerpen van kleeding en uitrusting die zij met verlof medenemen.

Van den Sergeant-Majoor ontvangt hij den verlofpas, waarop vermeld staat, op welk appèl hij wederom moet present zijn.

Hij moet dezen pas goed bewaren en bij terugkomst wederom aan den Sergeant-Majoor inleveren. In plaatsen waar hij zich ophoudt, meldt hij zich bij den Plaatselijken Commandant, en zoo er geen garnizoen ligt, bij den Burgemeester aan, om zijn pas voor „gezien“ te laten afteekenen. Het bewijs dat aan den soldaat wordt uitgereikt indien hem slechts *twee* dagen verlof wordt verleend, behoeft hij niet te laten afteekenen. Wordt een soldaat gedurende zijn verlof ziek, dan meldt hij zich, tot opname in eene ziekeninrichting, bij bovengenoemde autoriteiten aan.

Gedurende den verloftijd is de man steeds in behoorlijke tenue gekleed (*zie ook bij 15*).

Keert een mindere van verlof, gedetacheerd, in 't algemeen bij de compagnie terug, dan meldt hij zich bij den Sergeant-Majoor.

Per spoor reizende militairen, betalen in iedere klasse volgens het militair tarief, dat ongeveer overeenkomt met den halven vrachtprijs.

55. O p m a r s c h. Daags voor men op marsch gaat, ziet men zijne geheele wapenrusting nog eens goed na.

Knoopen die loszitten, naait men vast en verzorgt vooral zijn schoeisel en voeten zoo goed mogelijk.

Men zorge een paar heele, liefst ongestopte sokken, en schoeisel aan te trekken dat niet nieuw, niet gelapt en goed zacht is. Boven de voorgeschreven uitrusting neemt men niets mede. Alle overtollige zaken bezwaren en vermoeien den soldaat, en moeten toch bij ontdekking worden achtergelaten. Vóór den afmarsch moet men minstens koffie en een stuk brood gebruikt hebben, en zorgen ook brood mede te nemen.

De veldflesch vult men met koffie of thee, waarin zoo mogelijk, een scheutje brandewijn.

Water, bier en melk worden door warmte en schudden spoedig ondrinkbaar.

Gedurende den marsch verlaat niemand het gelid, dan na toestemming van zijn Sectie-Commandant. De soldaat zorge daarom vóór den afmarsch liefst al zijne natuurlijke behoeften te hebben gedaan; niets is onhebbelijker, dan zulks onder den marsch te moeten doen, waardoor men ook later moet loopen, om den troep weer in te halen, dus zich dubbel vermoeit. De soldaat, die in tijd van oorlog, vooral in vijandelijk land, achterblijft, is dikwijls verloren.

Zoodra er „Rust“ gecommandeerd of geblazen wordt, mogen de manschappen met elkander spreken, rooken, uit den pas marcheeren en het geweer naar verkiezing dragen. Hoe langer men het echter leert volhouden de eens genomen houding te bewaren, hoe minder men zich vermoeit.

Kragen en halsdassen mogen alleen worden losgemaakt op last of met toestemming van den Commandant van den troep of van den Compagnies-Commandant bij groote troepen.

Vooraf in het begin van den marsch hebbe de man niet te veel praats; het valt den luidruchtigen later op den dag het meest tegen. Op het commando of signaal „Geef-acht“, wordt dadelijk ieder gesprek en het rooken gestaakt, het geweer over den linkerschouder en de houding hernomen.

Niemand, behalve de officieren, mag halt, marsch of voorwaarts roepen. Het gebruik van sloot- of ander slecht drinkwater is ten strengste verboden.

56. Worden troepen op wagens of karren vervoerd, dan mogen de manschappen, wanneer geenerlei gevaar voor eene

ontmoeting met den vijand bestaat, hunne uitrusting afleggen.

Bij vervoer in vaartuigen mogen de manschappen hunne uitrusting afdoen, maar houden deze zoomede de wapens bij zich, tenzij er eene geschikte bergplaats daarvoor aan boord bestaat.

57. Per spoortrein vervoerd wordende, moet men het nummer der rijtuigen onthouden, ten einde bij het instappen op de halte vlug de plaatsen te kunnen hernemen.

Bij aankomst op de inladingsplaats worden de geweren aan rotten gezet en wordt het ledergoed afgehangen; dit laatste komt met de draagriemen aan den linkerarm te hangen. De geweren worden daarna hernomen, de bajonet afgenomen en omgekeerd geplaatst op den ontladstok, die hiertoe een weinig wordt uitgelicht.

Het instappen heeft plaats op het signaal „voorwaarts“ en moet stil en vlug geschieden; de manschappen zijn elkander daarbij behulpzaam. De twee manschappen die het eerst instappen, nemen het ledergoed der overigen aan en plaatsen dat, zooals hier onder zal worden opgegeven, waarna de overigen instappen.

De plaatsen het verst van den ingang worden het eerst ingenomen.

De onderofficieren en korporaals nemen het laatst en bij de ingangen plaats; in elk rijtuig of iederen wagen is een hunner rijtuig- of wagencommandant.

Het ledergoed wordt bij het vervoer in rijtuigen der 3de klasse van het coupeestelsel op een der drie volgende wijzen geborgen:

a. als onder een der banken een verwarmingstoestel aanwezig is, 8 ransels met toebehooren, op een der zijkanten, onder de vrije bank en 2 onder de andere bank, op de verwarmingspijp, doch niet op den breeden brikettenkoker;

b. als verwarmingstoestellen zijn aangebracht en zich bagagenetten boven de zitplaatsen bevinden, in de netten;

c. als geen verwarmingstoestellen zijn aangebracht, onder de banken.

Bij vervoer in doorlopende rijtuigen der 3de klasse, wordt het ledergoed geborgen, gedeeltelijk op de bagagebergplaatsen, boven de banken en overigens onder die banken, waar zich geen inrichting tot verwarming bevindt.

Bij het vervoer in gesloten goederenwagens wordt het leergoed tusschen de deuren opgestapeld. Alleen bij halten mogen de geweren op de banken worden gelegd of in de hoeken gezet.

Het is verboden: onderweg de plaatsen te verlaten, gerucht te maken, armen of hoofden buiten de wagens te steken, vóór het signaal uit te stappen, de voertuigen op andere wijze te verlaten dan door de deuren die door de spoorwegbeambten zijn geopend en te rooken in die voertuigen, waar het wegens gevaar voor brand niet is toegestaan.

Het signaal van uitstappen is „halt“.

De wagens worden ordelijk verlaten; op het station van bestemming worden geweren en ransels medegenomen.

Bij het uitstappen heeft de man het ledergoed hangende op den linkerarm en het geweer in de linkerhand en dus de rechterhand vrij om zich vast te houden. Aan de manschappen, in gesloten goederenwagens vervoerd, wordt het ledergoed eerst na het verlaten van de wagens uitgereikt.

Die het laatst uitstapt kijkt eens rond of geen der kameraden iets heeft achtergelaten.

Nadat uitgestapt is, worden de bajonetten opgezet, de geweren aan rotten geplaatst en wordt het ledergoed daarna omgehangen.

Ten slotte worden de geweren hernomen en de ontlaadstukken vastgedraaid.

58. Alleen reizende militairen. Onder alleen reizende militairen verstaat men niet alleen één enkel op reis zijnd militair, maar ook twee tot en met vijf onderofficieren of minderen die gezamenlijk dezelfde bestemming volgen.

In de meeste gevallen wordt aan alleen reizende militairen een reiswijzer uitgereikt.

De oudste of hoogste in rang is houder van een reiswijzer en verantwoordelijk, dat niemand der daarop voorkomende personen zich van de anderen afscheidt, om zijn reis op een andere wijze te verrichten.

Hij ontvangt de benodigde soldij met daggeld (*zie bij 72*), doet de voorkomende betalingen en reikt het overschietende aan de belanghebbenden uit.

Moeten alleen reizende militairen gebruik maken van versnelde middelen van vervoer (spoorwegen, stoombooten enz.),

dan ontvangen zij bij den reiswijzer, zoogenaamde vervoerbewijzen, die door hen aan het station of stoombootveer of op de stoomboot zelve tegen een plaatskaartje worden ingeruild.

Bij aankomst in een garnizoen waar nachtkwartier moet worden gehouden, melden zich de reizenden dadelijk op het bureau van den Plaatselijken- of Garnizoens-Commandant, of in plaatsen waar geen garnizoen ligt aan het gemeentehuis, waar hun, vanwege het gemeentebestuur, op vertoon van den reiswijzer, tegen betaling van f 0,80 per man een inkwartieringsbiljet wordt uitgereikt.

Worden alleen reizende militairen door eenige reden verhinderd hunne reis op de voorgeschreven wijze te vervolgen, dan vervoegen zij zich bij den Plaatselijken- of Garnizoens-Commandant, en in plaatsen waar geen garnizoen is bij den Burgemeester. Deze stelt nu de noodige aantekening op den reiswijzer en voorziet hen zoo noodig van geld en vervoerbewijzen.

Ter plaatse van bestemming aangekomen, begeven zij zich eveneens naar den Plaatselijken- of Garnizoens-Commandant, die den reiswijzer afteekent en zoo noodig de terugreis regelt.

Na volbrachte reis bij de compagnie terugkeerende, of bij overplaatsing, meldt men zich niet bij den Plaatselijken- of Garnizoens-Commandant, maar bij den Sergeant-Majoor der compagnie, wien men den reiswijzer ter hand stelt.

59. In kwartier. Is een troep bij manoeuvres of in oorlogstijd, mobilisatie enz., bij de burgers onder dak gebracht, dan noemt men dit gekantonneerd of ingekwartierd.

Op de alarmplaats aangekomen, wordt den manschappen het inkwartieringsbiljet uitgereikt of het kwartier aangeduid. Bij aankomst in het kwartier vervoegt men zich bij den eigenaar, toont hem het biljet en zorgt verder door een bescheiden, beleefd en ordelijk gedrag in goede verstandhouding met zijn huisheer te verkeeren. Heeft men klachten omtrent het kwartier, komt men in een huis waar ernstige of besmettelijke ziekten heerschen, waar eene kraamvrouw is of een lijk boven aarde staat, of maakt om andere redenen de eigenaar bezwaren den soldaat te herbergen, dan wendt men zich tot zijn onmiddellijken chef, die binnen den kring zijner bevoegdheid, de vereischte voorzieningen treft.

Op de deuren of vensters van de kwartieren der Officieren

en van den Sergeant-Majoor, wordt hun naam geschreven. Worden soms bij buitengewone gelegenheden, een enkele maal meer troepen bij de burgers gehuisvest, dan waartoe deze bij de wet verplicht zijn, dan kan het gebeuren, dat de huisvesting niet altijd voldoet aan de voorschriften (*zie bij 72*). Men trooste zich dan echter met de gedachte, dat het slechtste kwartier te verkiezen is boven het beste bivak. De voeding moet echter steeds aan het vastgestelde voldoen.

Na het lichaam verzorgd te hebben (*zie bij 81*), wordt de uitrusting weder in orde gebracht. Is de voorraad patronen sterk verminderd, dan stelt men den Escouade-Commandant hiermede in kennis, die voor de aanvulling zorg draagt. De ransels blijven of worden zoo spoedig mogelijk weder gepakt en de heele uitrusting wordt zóó geplaatst, dat men alles in het donker kan vinden. De geweren worden steeds ontladen. De manschappen kunnen bij het passeeren van meerderen aan hunne werkzaamheden blijven, tenzij zij worden aangesproken. De tenue in het kantonnement moet steeds volgens de voorschriften zijn en de voorgeschreven eerbewijzen mogen nimmer worden nagelaten. Met vuur en licht moet de grootste voorzichtigheid in acht worden genomen. Tusschen taptoe en reveille moet ieder zich in zijn kwartier bevinden. Bij donkere nachten moet in elk kwartier licht branden. Vooral in 's vijands nabijheid moeten de manschappen, die gezamenlijk in kwartier zijn, om beurten waken, om bij alarm de kameraden te kunnen wekken. De oudste is overigens in ieder kwartier verantwoordelijk voor het nakomen der voorgeschreven bepalingen en gegeven orders.

60. Zijn de manschappen om redenen van veiligheid, des nachts in groote gebouwen, „alarmhuizen“, vereenigd, dan leggen zij hunne bepakking af, doch houden die, even als hunne wapenen bij zich, terwijl zij secties- of pelotonsgewijze op daartoe verstrekt stroo legeren. Wordt in het kantonnement „verzamelen“ geblazen, dan vereenigen zich de manschappen in volle wapenrusting, secties-, pelotons- en compagniesgewijze, om naar de alarmplaats te worden geleid. Toch moet ieder man den weg daarheen kennen. Wordt een kantonnement door den vijand overvallen, dan wordt het signaal „alarm“ gegeven, en tracht iedereen door achterdeu-

ren, tuinen enz. de alarmplaats te bereiken. Is alleen vijandelijke cavalerie het kantonnement binnengedrongen, dan blijft men in de huizen en afgesloten gedeelten; en tracht den vijand door geweervuur, vooral uit de bovenvensters, te verdrijven. Bedaardheid en orde zijn vóór alles noodig om de noodlottige gevolgen eener overvalling zooveel mogelijk af te weren.

61. Op bivak zijn de troepen in de open lucht gelegerd.

Bij aankomst op de bivakplaats worden de orders voorgelezen, de corvéeën gecommandeerd en de wachten geplaatst. Daarna worden de geweren compagniesgewijze aan rotten gesteld, de ransels en de broodzakken met veldflesch losgemaakt, de schako's en de draagriemstellen met toebehooren aan de geweren gehangen, en de kwartiermuts opgezet.

Iedere compagnie marcheert naar de haar aangewezen ruimte; de manschappen leggen daar de ransels, die zij evenals de broodzakken en de veldflesschen bij zich houden, op de aanwijzing van het kader, ordelijk op den grond. Wordt een aanval des vijands verwacht, of het bivak slechts voor enkele uren betrokken, bijv. om gedurende een marsch het middageten te koken of te gebruiken, dan worden de ransels niet losgemaakt, maar met de draagriemstellen enz., tusschen en achter de geweerrotten op den grond gelegd. De tamboers en hoornblazers begeven zich bij het aan rotten zetten der geweren naar hunne compagnieën en plaatsen de trommen en hoorns op den rechtervleugel der geweren.

Corvéeën worden aangewezen, om onder toezicht van het kader, de kookgaten en latrines te graven, afdaken of beschuttingen te maken, water, stroo, hout en levensmiddelen te halen en het eten te koken.

De manschappen mogen slechts voor dienstzaken, of met bijzondere vergunning, zich naar de bivakplaats van eene andere compagnie begeven. Men ga zuinig om met het drinkwater; het verontreinigen daarvan, en in het algemeen, het niet opvolgen van de daaromtrent gegeven bevelen, wordt streng gestraft.

De vrije tijd wordt doorgebracht met het in orde brengen van wapens en uitrusting, verzorging van het lichaam en rust.

Bij elk bivakvuur waakt één man, tot het onderhouden van het vuur en tegen brandgevaar.

Het rooken is verboden in de nabijheid van fourages (hooi en stroo), voertuigen en parken.

Wordt er „verzamelen“ of „alarm“ geblazen, dan treden de manschappen ten spoedigste achter de geweren aan en hangen het ledergoed om.

62. Op oordbivak. Door het betrekken van oordbivaks verstaat men: het legeren van troepen deels in, deels nabij dorpen, gehuchten of eenige nabij elkander gelegen pachthoeven, of andere groote ruimten.

De commandant bepaalt, welke onderdeelen zoo eng mogelijk in de woningen, schuren, enz. en de door deze ingesloten ruimten kantonneeren en welke onderdeelen op de omliggende terreinen bivakkeeren.

De voor kantonnementen en bivaks voorgeschreven gedragsregels moeten overeenkomstig de omstandigheden toepassing vinden.

63. In het kamp is de troep gelegerd onder linnen tenten of in aarden of strooien hutten.

Daar men met betrekkelijk veel personen in eene kleine ruimte gelogeed is, moet men trachten door orde, zindelijkheid en inschikkelijkheid, dit verblijf zoo aangenaam mogelijk te maken.

Bij dag en droog weer, rolt men de onderzijde der tent op, om zon en frissche lucht den toegang te verleen.

Bij vochtig weer of regen ontspant men de lijnen een weinig, om het linnen niet te doen scheuren. 's Avonds sluit men de tent, om de vochtige nachtlucht buiten te houden.

Bij fellen wind of storm gaat men van tijd tot tijd na, of de piketpalen wel stevig genoeg houden en haalt men zoo noodig de scheerlijnen aan.

Bij het verzuimen dezer voorzorgen zit men op een gegeven oogenblik zonder dak.

De oudste of hoogste in rang is tentcommandant. Hij houdt het toezicht over orde en reinheid en geeft, bij het avond- en morgenappèl, rapport omtrent de aanwezigheid zijner medebewoners.

Onmiddellijk na de reveille wordt het ligstroo opgenomen en ordelijk langs de binnenzijde van de tent opgestapeld. De dekens worden hier opgevouwen overheen gelegd en de ransel, die des nachts voor hoofdkussen dient, daarop geplaatst.

Bij goed weer wordt het stroo zooveel mogelijk gelucht en droog gehouden. De geul om de tent wordt zoo noodig een weinig uitgediept en alle vuil en afval verwijderd.

Met het rooken zij men zeer voorzichtig, daar de massa licht ontvlambare stoffen steeds brandgevaar oplevert.

Zoowel in legerkampen als in kantonnement en op bivak, wordt voor het ontvangen en verzenden der brieven van den soldaat zorg gedragen door een sergeant-facteur, even als in het garnizoen.

64. Bij veldmanoeuvres is de eene partij voorzien van een witten band om de hoofddekking.

Zij die aan de manoeuvres deelnemen zonder bij een der partijen te zijn ingedeeld, dragen een witten band om den linkerbovenarm.

Bij manoeuvres waarbij brigades tegen elkander optreden zal de Leider zich doen vergezellen door een ordonnans die zichtbaar een *nationale* vlag draagt; bij manoeuvres waarbij divisien tegen elkander optreden eene *oranje* vlag. In het laatstbedoelde geval worden de divisie-commandanten vergezeld van een ordonnans, zichtbaar dragende een *nationale* vlag.

Spoorwegen mogen niet anders worden overschreden dan bij de overgangen.

Indien vergunning is gegeven tot het gebruik maken van particuliere terreinen, moeten deze zooveel mogelijk worden ontzien.

Hij die zonder daartoe gerechtigd te zijn op eens anders grond komt, kan gestraft worden volgens de wet.

Gedeelten van het manoeuvreerterrein welke niet betreden mogen worden (gezaaid of jong hout, enz. waarvan de toegang verboden is) worden zoo mogelijk, aangeduid door baken met borden, waarop de woorden: *verboden terrein*.

Evenzoo moeten die stukken land worden gespaard, waarvan de vruchten nog niet zijn geoogst.

Huizen en erven mogen niet bezet worden zonder bijzondere vergunning van den bewoner.

Mocht bij het betreden van terreinen, de eigenaar daartegen in verzet komen, dan zal men van het verder gebruik er van moeten afzien.

Terreinen, waarop gegraven mag worden of vuren voor het

bivak mogen worden gemaakt, zullen door of van wege den Leider worden aangeduid.

Het is streng verboden te vuren in de onmiddellijke nabijheid van hooibergen en andere licht brandbare voorwerpen.

Door infanterie wordt binnen 50 passen van de tegenpartij niet meer gevraagd. Wanneer het bij verrichtingen van den velddienst (bijv. een post of patrouille die een alarmschot wil geven) noodig mocht zijn op korteren afstand een schot te lossen, moet in de lucht geschoten worden.

Bij alle ontmoetingen van kleine afdeelingen, bijv. patrouilles, moet de zwakkere voor de sterkere wijken. De Leider bepaalt, welke partij de patrouilles met inbegrip van den aanvoerder steeds uit een *oneven* en welke partij ze steeds uit een *even* getal moet doen bestaan.

65. Als fort bezetting. Jaarlijks hebben er zoogenaamde fortmanoeuvres plaats, die de bezettingen vertrouwd maken met de terreinen, waar zij misschien later zullen moeten strijden, en met de eigenaardigheden der versterkingen, wier verdediging hun zal worden toevertrouwd.

De uit infanterie, artillerie, schutterij enz. bestaande bezetting van een fort, wordt in vier deelen verdeeld, die beurtelings optreden als: *Wacht*, *1ste Rust*, *Reserve* en *2de Rust*.

Aan ieder man wordt bekend gemaakt, tot welk dier gedeelten, die gewoonlijk door de letters *A*, *B*, *C* en *D* worden aangeduid, hij behoort.

Dagelijks wordt op een voor ieder duidelijk zichtbare plaats, bij den ingang van het logies of bij de wacht, opgeschreven, welk gedeelte de wacht heeft.

Staat er b.v. *B de wacht*, dan kan daardoor tevens ieder een in het fort weten dat *C 1ste Rust*, *D Reserve* en *A 2de Rust* heeft.

De verplichtingen van elk der bovengenoemde afdeelingen zijn in het kort de volgende.

De *wacht* bewaakt het fort en zorgt dat de vijand niet kan naderen zonder tijdig bespeurd te worden.

De afkomende wacht, die een vermoeiende taak heeft gehad, vormt de *1ste Rust*. Zij geniet dan ook volkomen rust en wordt tot geene diensten gecommandeerd. Wordt het

signaal *alarm* gegeven, dan blijft zij rusten of aan hare bezigheden. Op het signaal *generale marsch* echter, snelt de 1^e Rust naar de vooraf door den fortcommandant aangewezen plaats, en wacht daar nadere bevelen af.

De Reserve blijft in hare kazernen of andere verblijfplaatsen ter beschikking. Zij rust geheel gekleed, en treedt op het signaal *alarm* op de alarmplaats aan; haar commandant meldt zich bij den fortcommandant.

De 2^e Rust wordt gebruikt tot het doen van verkenningen, en voor de verschillende werkzaamheden die er verricht moeten worden. Bij de signalen *alarm* en *generale marsch* gedraagt zij zich als de 1^e Rust.

Bij *generale marsch*, een signaal dat alleen gegeven wordt indien de onmiddellijke tegenwoordigheid van de geheele bezetting wordt vereischt, zorgt men dan ook zoo spoedig mogelijk met geweer en patronen op de aangewezen plaats te zijn.

De troep is in den regel in bomvrije lokalen gelogeed, waar juist geen overvloed van ruimte heerscht. Daarom is het te meer noodig dat men door het onderhouden van strikte orde en de uiterste zindelijkheid het verblijf zoo aangenaam mogelijk maakt. Alle vuil en afval, zelfs het overgeschoten eten, wordt iederen dag zorgvuldig verwijderd en buiten het fort begraven. Zoolang het fort niet ingesloten is, wordt ook geen gebruik gemaakt van de privaten in het bomvrije verblijf, maar van latrines, die op den berm of buiten het fort zijn aangelegd.

Daar de kazematten vooral gedurende den zomer zeer koel zijn, moet men, wanneer men bezweet van den arbeid het logies binnentreedt, zich niet onmiddellijk ontkleeden, ten einde geen koude te vatten.

Het lekwater dat verzameld wordt is zeer goed om te drinken, doch moet alvorens eenigen tijd aan de buitenlucht worden blootgesteld, om zijne kilheid te verliezen.

In de nabijheid van munitie-bewaarplaatsen mag niet gerookt worden.

66. Als garnisaire. Tot het invorderen van de directe belastingen kan van de inlegering van militairen bij de belastingsschuldigen worden gebruik gemaakt. Zoodanige inle-

ring draagt den naam van *garnisaire*. Hiertoe worden slechts zeer oppassende manschappen gekozen, die men gerust eenigen tijd zonder toezicht kan laten. Behalve huisvesting met voeding ontvangt de garnisaire per dag, buiten zijne gewone soldij, nog $f 0,50$ van den belastingschuldige. Wanneer deze mocht weigeren een en ander te verstrekken of wanneer het nachtleger en de voeding onvoldoende zijn, begeeft de soldaat zich naar den commissaris van politie, of in gemeenten waar geen zoodanig ambtenaar aanwezig is, naar het hoofd van het plaatselijk bestuur, om daar zijne klachten in te brengen. Overigens gedraagt hij zich zooals bij gewone inkwartiering. Zoodra de belasting betaald is, ontvangt de soldaat van den ontvanger, op wiens aanvraag hij gezonden is, den last om naar zijn korps terug te keeren.

HOOFDSTUK V.

VERPLEGING.

In de kazerne.

67. Behalve huisvesting en nachtleger ontvangt de soldaat dagelijks een rantsoen brood van 0,6 kilogram, en eene soldij die bij de Infanterie $f 0,34$, bij de Grenadiers en Jagers $f 0,36$ daags bedraagt. De scherpschutter heeft daarenboven eene toelage van $f 0,05$ daags.

Voorts tot tegemoetkoming in zijne kosten voor kleding en herstelling daarvan, eene dagelijksche toelage van $f 0,11$ bij de Infanterie en $f 0,12$ bij de Grenadiers en Jagers. Op het tegoed zijner rekening (zakboekje) wordt bij zijn indiensttreden door den Staat $f 20$ gestort voor eerste uitrusting.

Een milicien, die zich, na zes jaren militiediensttijd te hebben volbracht, onder de wapenen bevindt, wordt opnieuw toelage voor eerste uitrusting toegekend.

Hoe zuiniger en netter men op zijne kleding is, hoe meer

kans men heeft, bij het verlaten van den dienst, een overschietend „tegoed“ te hebben, dat alsdan uitbetaald wordt.

68. De Menage. De korporaals en mindere militairen van een bataljon of afzonderlijk gehuisveste compagnie, leggen voor de menage dagelijks zooveel geld in, als de soldij van den soldaat bedraagt. Voor dit geld worden levensmiddelen aangekocht, en daarvan iederen dag koffie en twee maaltijden bereid, die in den regel 's morgens uit soep met vleesch en des namiddags uit spek met groente en aardappelen, erwten of boonen bestaan. 1)

De sergeant, die zorgt voor alle inkoopen, het aanhouden van het boek (menagerekening) en de gelijke verdeling der spijzen, heet menagemeester.

Een korporaal-planton waakt in de keuken voor het zuinig en ordelijk beheer en het zindelijk en met zorg bereiden der spijzen, hetgeen door koks en bijkoks (soldaten) geschiedt.

Een luitenant houdt over een en ander het toezicht en is steeds aanwezig bij het inkoopen der levensmiddelen, die door eene commissie van officieren (voedingscommissie) worden gekeurd, en van de beste kwaliteit moeten zijn.

Verder worden uit de menage betaald: de verlichting en verwarming der lokalen, het wasschen van het ondergoed (1 hemd, 1 onderbroek, 1 handdoek en 2 paar sokken per week), het loon van den barbier, slappe was en andere kleinigheden.

Ten voordeele der menage worden vleeschbeenderen en afval verkocht. Voorts komen nog ten voordeele: de bijdragen voor verwarming en verlichting der kazerne van hen die buiten de menage zijn en met de deelgenoten de lokalen bewonen en de storting van de miliciens, die vergunning hebben buiten de kazerne te wonen.

69. Het overschietende geld wordt als zakgeld, onder de deelnemers aan de menage verdeeld. Bedraagt dit zakgeld

1) In sommige garnizoenen worden bij wijze van proef, aan ongehuwde soldaten bij enkele korpsen levensmiddelen en brandstoffen voor Rijks-rekening verstrekt.

Voor elken dag waarop een soldaat der Infanterie in het garnizoen levensmiddelen voor Rijks-rekening ontvangt, wordt zijne soldij verminderd met f 0.24 (bij het Regiment Grenadiers en Jagers f 0.25).

per dag minder dan f 0,10 (bij de Grenadiers en Jagers f 0,11) dan legt de Staat het ontbrekende bij, als bijslag op de soldij.

70. Wordt er menage gevoerd buiten het garnizoen, in kampen of forten, dan ontvangt ieder ongehuwd onderofficier of soldaat, bijaldien geen voeding voor Rijks-rekening wordt genoten, eene verhooging van soldij van f 0,12.

Bij groote manoeuvres enz. wanneer door de troepen nachtverblijf wordt gehouden, buiten de gewone standplaats, en daar menage wordt gevoerd, ontvangt de soldaat — tevens als tegemoetkoming in de kosten voor aankoop van brood — f 0,40 verhooging per dag.

71. **K o r t i n g.** Wanneer het saldo schuld meer bedraagt dan de waarde der kleeding van den milicien, of indien het te vermoeden is, dat dit vóór het einde der loopende drie maanden het geval zal worden, dan wordt een gedeelte van het zakgeld ten voordeele zijner rekening ingehouden, en wel hetgeen hem meer toekomt dan f 0,05 per dag, doch niet meer dan f 0,03. Er wordt geen korting opgelegd in oorlogstijd en gedurende oefeningen waarbij twee of meer achtereenvolgende malen, buiten de standplaats moet worden overnacht.

Voor verwaarloozing, zoek- of onbruikbaar maken van kleeding- of uitrustingstukken, dronkenschap of schade toegebracht aan particuliere eigendommen, kan met inbegrip van bovengenoemde korting, de helft van het zakgeld worden ingehouden.

Bij inkwartiering, op bivak, enz.

72. Ingekwartierd zijnde, zonder voeding, heeft de onderofficier of soldaat recht op een zindelijk strooleger, met twee beddelakens en één deken des zomers, en twee des winters, een tafel, een stoel of bank en voor zooveel noodig vuur en licht of plaats bij vuur en licht, ter keuze van den inwoner.

Verder moet hem de gelegenheid gegeven worden, om zijn eten te bereiden. Met een goed woord aan de vrouw des huizes, vindt men deze doorgaans bereid, om in het koken behulpzaam te zijn.

Ingeval van inkwartiering met voeding, moet behalve het hierboven vermelde, nog worden verschaft op den dag van aankomst en voorts iederen verblijfdag: één voedzame maaltijd,

bestaande uit aardappelen en groente, of droge peulvruchten, met vleesch, spek of visch, en daarenboven 0,75 kilogram goed gebakken brood, ééns per dag thee of koffie, en verder het noodige drinkwater. Als de soldaat alleen reist, dan betaalt hij aan het hoofd der gemeente, voor huisvesting en voeding *f* 0,80, terwijl hij *f* 0,75 als daggeld bij zijne soldij geniet.

Wanneer de soldaat geheel voor 's Rijks rekening wordt gevoed, wordt zijn soldij met *f* 0,15 verminderd.

73. Bij mobilisatie en somtijds ook bij groote manoeuvres, ontvangen de manschappen een nood- of reservation (*zie bij 196 onder 4°*). Dit ration wordt zorgvuldig geborgen in den ransel of den eetketel en niet genuttigd vóór daartoe den last gegeven wordt. Bij manoeuvres wordt, indien daartoe niet vroeger last is gegeven, het reservation op een der laatste dagen of wel op den dag van terugkomst in het garnizoen, in vervanging van gewoon voedsel, gebruikt.

74. Bij ziekte. Zieke of gewonde soldaten worden in hospitalen, ambulances of andere ziekeninrichtingen verpleegd. Met de meeste zorg wordt hier gewaakt voor een spoedig herstel. Geneesmiddelen, gepaste voeding, versterkende middelen worden den soldaat verstrekt op kosten van den Staat.

Zijn zakgeld bedraagt gedurende zijn verblijf in het hospitaal *f* 0,04 per dag.

Wenscht de soldaat bezoek te ontvangen van vrienden of geestelijken, dan wordt hem dit vergund. Is hij bij het verlaten der ziekeninrichting nog niet geheel tot krachten gekomen, dan kan hij eenigen tijd verlof bekomen, met behoud van soldij.

Hospitaalvrees moet dus den soldaat niet weerhouden, om zich bij ongesteldheid tijdig ziek te melden.

Wordt een soldaat afgekeurd, ten gevolge van verwonding of ziekte, die hem tot handenarbeid ongeschikt maakt en ontstaan is door, of als gevolg van bevolen diensten, dan ontvangt hij een pensioen van *f* 200 's jaars.

75. Overleden militairen worden met militaire eer, op kosten van den Staat begraven.

HOOFDSTUK VI.

GEZONDHEIDSMATREGELEN.

76. De soldaat moet de meeste zorg voor zijne gezondheid in acht nemen en alles doen wat strekken kan, om zijne lichamelijke kracht te ontwikkelen. De gezonde sterke soldaat, heeft van groote inspanningen, zooals bij marschen en manoeuvres in vreedstijd reeds van hem gevorderd worden, maar vooral in tijd van oorlog, als zij gepaard gaan met ontberingen, veel minder te lijden, dan zwakken of weinig ontwikkelden.

In de kazerne.

77. Een der hoofdvoorwaarden voor het behoud der gezondheid is genoegzame luchtverversching. Alle oorzaken, die dus de lucht kunnen bederven, die de soldaat inademt, moeten zooveel mogelijk bestreden worden. Hiertoe dienen de volgende voorzorgen:

1°. De grootst mogelijke zindelijkheid in de chambree; zoowel in verborgen hoeken, als op in 't oog loopende plaatsen, moeten stof en vuil worden opgeruimd.

2°. De ramen worden des morgens, eenigen tijd na de reveille geopend. In den zomer blijven zij den gauschen dag open; doch slechts aan ééne zijde, indien anders merkbaar tocht ontstaat, die vooral voor bezweete manschappen hoogst gevaarlijk zijn kan; 's nachts mogen geene ramen openblijven, op die plaatsen, waar de nachtlucht direct over de slapenden strijkt, of waar men last van muggenbeten enz. hebben kan.

3°. Het uitkloppen van bemodderde of bestoven kleeding moet liefst buiten de chambree plaats hebben.

4°. Bij het dweilen en uitstoffen der chambree moet men vermijden, dat overblijfselen van eten, groote hoevee-

heden vuil met water vermengd, zich ophoopen in de reten van den vloer, waar zij tot verrotting overgaande, een bron van ziekte kunnen worden.

5°. Het urineeren in de chambree, wordt zwaar gestraft. Daargelaten het dierlijke dier handeling, verpest men de lucht en benadeelt aller gezondheid. Ook om die reden is het spuwen buiten de daarvoor bestemde zandbakken verboden.

78. Zindelijkheid op lichaam en kleeding. Zoo-veel mogelijk trachte de soldaat tijd en gelegenheid te vinden, vooral in den zomer, om zich iederen dag het gansche lichaam te wasschen. In elk geval moet het minstens een paar malen per week geschieden. 's Morgens, vóór hij onder de wapenen komt, moet hij zich het hoofd, vooral de oogen, ooren, de hals, borst en handen flink met koud water en zeep afgewasschen hebben. Het lang verblijven van vuil in de ooghoeken, leidt tot ooglidsonsteking, die hardnekkig en pijnlijk is. Het niet behoorlijk reinigen van het inwendige oor, doet het daarin dringende stof, zich met de afscheiding verdikken, waardoor hardhoorigheid en verzweringen ontstaan. Het hoofdhaar wordt kortgehouden; buitendien moet de soldaat zich behoorlijk kammen, en vooral na exercitiën in de stof, zich het hoofd terdege reinigen, daar onzindelijkheid van het hoofd uitslag, en bij eenigen duur ongedierte doet ontstaan.

Voor de voeten moet de infanterist bijzonder zorgzaam zijn. Zij zijn met het geweer zijn beste vrienden in oorlogstijd. De nagels moeten kort gehouden; likdoorns, eksteroogen enz. gesneden worden. In één woord, de soldaat spare geen water en zeep, om zijn lichaam rein te houden. Hij voorkomt daardoor menige ziekte. Bij epidemieën zijn de onzindelijken de eerste slachtoffers. Het flink wasschen met koud water versterkt de huid, verhardt ze tegen schadelijke invloeden, geeft frissche kleur en opgewektheid.

Zoolang baard en knevels niet genoegzaam ontwikkeld zijn, late de soldaat zich het vlas en de onoogelijke baardjes weg-scheren.

Niet alleen uit vrees voor straf, maar ook alweer voor zijne

gezondheid, reinige hij zoo spoedig mogelijk de bestoven of bezweete kleeding, en late ze behoorlijk uitluchten. Tegen zware verkoudheden moet de soldaat zich trachten te vrijwaren, door niet dadelijk, na bezweet in de kazerne te zijn teruggekeerd, zich te ontkleeden maar zich eerst te laten bekoelen; door 's nachts niet ongekleeft naar de latrine te gaan; door de natte kleeding zoo spoedig mogelijk uit te trekken en het ondergoed met droog te verwisselen.

Vooraf niet langer dan onvermijdelijk is, met natte sokken blijven loopen, evenmin als op bloote voeten door de chambree; een en ander veroorzaakt buikongesteldheden.

Het zitten, dicht bij gloeiende kachels, vooral op de wacht, waar men uit de hitte plotseling soms in de strengste buitenkoude moet overgaan, is dikwijls oorzaak van zeer ernstige ziekte (longontsteking, pleuris enz.).

79. Voorzichtigheid ten opzichte van eten en drinken.

De soldaat moet nimmer uitrukken, zonder minstens een stuk brood en wat koffie gebruikt te hebben.

In stede van zijn zakgeld uit te geven aan het onrijpe fruit, dat ondanks de voorzorgen daartegen, toch soms den soldaat in handen gespeeld wordt, neme hij voor zijn geld liever iets dat hem tot voeding strekt, een broodje met kaas of worst of iets dergelijks, wat zeer goed in de cantine te krijgen is.

Bezweet of verhit zijnde, dus op marsch, in de rust bij de oefeningen, drinke men geen ijskoud water en ook niet met groote hoeveelheden te gelijk. Als men in beweging blijft zal men van dat drinken weinig nadeel ondervinden, doch ook in dat geval, blijft matigheid aanbevolen.

De soldaat blijve een afkeer houden van het misbruik van sterken drank. Misbruik wil hier niet alleen zeggen het gebruik van te veel sterken drank, zoodat dronkenschap er het gevolg van is, maar misbruik in dezen is al aanwezig, waar de gewoonte tot drinken bestaat; misbruik is gebruik op uren waarop geen fatsoenlijk man zulks doet, des morgens, in het algemeen vóór den middag; misbruik is ook het drinken van allerlei vervalschte jenever, en andere hoogst-

schadelijke spiritualiën, zooals ze in kleine vuzige kroegen getapt worden.

Hoe langer de soldaat zich geheel van sterken drank onthouden kan, hoe beter, vermits de overgang van gebruik tot misbruik zoo ongevoelig is, dat menigeen aan den drank verslaafd is geworden, vóór hij het kwaad gewaar werd. Meer dan voor eenig ander is dit voor den soldaat gevaarlijk, want daargelaten de zware straffen, waaraan de dronkaard in de gelederen zich blootstelt, sloopst hij zijn lichaam, en mist spoedig de noodige veerkracht om vermoeienissen te doorstaan. De soldaten, die het eerst bezwijken, zijn zij, die lichamelijk door den drank zijn ondermijnd.

Een slechte gewoonte, die soms jonge soldaten zich nog wel eens aanwennen, is het zoogenaamde tabakpruimen. Behalve het walgelijke daarvan, is die gewoonte op den duur zeer schadelijk voor maag en borst. Dat vuile misbruik en het daarmede gepaard gaande spuwen, is onder de wapenen streng verboden.

50. Naast de dronkenschap, staat bovenaan in de rij der oorzaken van gezondheidsverwoesting de geslachtelijke omgang met een soort van vrouwen, die soms de gezondheid van den man onherstelbaar in gevaar brengen. Het leger is Goddank geen kweekschool voor huichelarij. Wij vergen niet van den flinken Nederlandschen soldaat, de oogen bedeesd neer te slaan voor het zwakke geslacht. Integendeel, de soldaat die daarbij gaarne een goed figuur maakt, is netjes op zijn persoon en op zijne kleeding, en loopt niet als een lummel, maar flink en vlug langs de straat. Maar is de aantrekkelijkheid, die het schoone geslacht uitoeft op den flinken jongen soldaat, begrijpelijk, er is een groot verschil tusschen dit, en de liederlijke gedragingen en het bezoeken van vuile pestholen van ontucht, die niet alleen de uniform bezoedelen, maar waar in één oogeblik, de soldaat met zijn gezondheid, zijn levenslust en veerkracht, voor lang, zeer lang, ja soms voor goed verliezen kan. In de groote garnizoenen vooral, staat de soldaat zeer dikwerf aan dit gevaar bloot, indien hij de onvoorzichtigheid heeft toe te geven aan verleidingen van de laagste

soort. Goede kameraadschap brengt dus mede, dat men zich wederkeerig terughoude van het begaan van onvoorzichtigheden, in plaats van uit verkeerde kranigheid elkander daarin aan te moedigen.

Mocht echter, in een onbewaakt oogenblik, deze zeer ernstige raad door den jongen soldaat zijn vergeten, zoo late hij zich vooral niet door valsche schaamte of ongewettigde hospitaalvrees weerhouden, om, als hij ook maar het minste gevolg van zijne onvoorzichtigheid meent te bespeuren, onverwijld daarmede den Officier van Gezondheid in kennis te stellen.

In het algemeen brenge de soldaat zijne ledige uren door in de vrije lucht, of ten minste in ruime gezonde lokalen en niet in benauwde kroegen.

Op Marsch.

§1. Vóór de soldaat op marsch gaat, verzorge hij bijzonder zijne voeten.

Voetblaren kunnen voorkomen worden door insmeren met kaarsvet bij droge voeten, en het wasschen met jenever bij zweeterige of weeke voeten. In zijn kwartier gekomen, neme de soldaat liefst een lauw voetbad; bij gebrek aan gelegenheid daartoe, (bij bivak) moeten de voeten met frisch water afgekoeld worden, doch geen bepaald koud voetbad worden genomen. Voetblaren steke men door met een zuivere naald met dunne wollen draad en late den draad er in zitten, hierbij zorgende het gat niet grooter te maken dan juist noodig is en het vleesch binnen de blaar met de naald niet te kwetsen. De sokken worden uitgewasschen en gedroogd, terwijl men voor den volgenden marschdag schoone sokken aantrekt.

De soldaat moet op marsch vooral niet te veel toegeven aan de behoefte om te drinken; nimmer uit slooten of putten, waarvan het water tengevolge van onreinheden en insecten dikwijls zeer schadelijk is. In de brandende zon wachte men zich er voor, het hoofddeksel af te zetten, wegens gevaar voor zonnesteek, die soms op de plaats dooddelijk, altijd zeer gevaarlijk is.

Men marcheere zoo lang mogelijk flink rechtop; bij gebukte houding geeft het aanhoudend branden der zon op de halswervelen ook zonnesteek. Bij groote marschen in de hitte is het daarom goed zich den nek met een zakdoek, een blad of iets dergelijks te beveiligen. Dit mag evenwel, evenals het losmaken of opzetten van kragen, alleen geschieden met toestemming der Officieren.

In het kwartier gekomen, gebruike men vooral niet te veel zure- of karnemelk en dergelijke afkoelende dranken of spijsen, die de boeren uit goedheid, den soldaat soms in groote hoeveelheden voorzetten. Men blijve er toch aan in-dachtig dat men den volgenden dag weer marcheeren moet, en zorge dus geen buikpijn of andere lastige ongesteldheden op te loopen. Verder neme hij eene behoorlijke nachtrust en make de pret, die in dorpen de inkwartiering soms veroorzaakt niet te lang. Soms doet ten onrechte de overspanning van den marsch 's avonds denken dat men niet vermoeid is, doch bij te korte rust zou men den anderen dag al zeer spoedig de krachten voelen verminderen.

Het slapen in vochtige hooibergen is ongezond; een leger op in de lengte uitgespreid stroo is hierboven verre te verkiezen.

Op bivak zoeke men vooral de droogste plek; zoo min mogelijk legge men zich in de brandende zon te slapen.

82. Wordt een soldaat door eene flauwte overvallen, dan legge men hem zoo spoedig mogelijk op eene koele plaats, make dadelijk halskraag en das los, en besprenkele het hoofd, de slapen vooral en den hals, met frisch water en azijn, evenzoo de polsen.

Bevroren ledematen wrijve men met sneeuw tot het gevoel terugkeert.

Bij verwondingen trachte men, tot de komst van geneeskundige hulp, de bloeding tegen te houden. Vooral is dit dringend noodig, als het bloed helder rood gekleurd, met regelmatige slagen uit de wonde spuit, vermits dan een slagader getroffen is. Met de duimen, maar beter nog met een stop, b. v. van een veldflesch, waarover desnoods een ranselierem sterk wordt aangehaald, moet men de verbloeding trachten te stuiten. De knelling moet aangebracht worden tusschen

de wond en het hart. Voor de verbinding van de wond make men gebruik van

§3. Het verbandpakje.

Bij mobilisatie wordt aan ieder man een verbandpakje uitgereikt. Dit pakje bestaat uit: twee stukjes gaas, een windsel, een in een stuk perkamentpapier gevouwen poeder, en een speld; alles gepakt in een ondoordringbare stof.

Omtrent het bewaren en het gebruik van dit pakje, dient het volgende te worden opgemerkt.

1°. Het pakje mag niet worden geopend, dan wanneer het noodig is, om een wond te verbinden.

2°. De poeder wordt alsdan regelmatig op de wond uitgestrooid.

3°. Men bedekt vervolgens de wond geheel met de lapjes gaas, zonder deze daarbij onnoodig uit te vouwen.

4°. Daarna wordt het verband bevestigd met het windsel, dat men vrij stevig kan aantrekken en ten slotte met de speld wordt vast gemaakt.

5°. Het is gevaarlijk om eene wond aan te raken met de vingers of met andere stoffen dan zuiver verband.

H O O F D S T U K V I I .

BEWAPENING.

§4. Benaming der deelen van het geweer.

(Zie plaat IV.)

Tot de bewapening van den Infanterist behooren: het geweer met bajonet en de sabel, bij het Regiment

Grenadiers en Jagers. Bij de overige Regimenten Infanterie, zijn alleen het kader en de scherpschutters, ook met de sabel gewapend. Het geweer, dat den naam draagt van M. 71/88, bestaat uit de volgende hoofd- en onderdeelen.

De hoofddeelen zijn: 1. de bajonet; 2. de ontlaadstok; 3. de geweerriem; 4. het beslag; 5. de loop; 6. het staartstuk; 7. de grendel; 8. het magazijn; 9. de lade.

De BAJONET is verdeeld in: de kling met *punt*, den hals, de schaft, den stormring met twee *schroeven*.

De ONTLAADSTOK in kop met *wisscher* en dunne einde met *schroefdraad*.

Het BESLAG bestaat uit: bovenband, onderband met *lip* en *kordonbeugel*, twee bandveeren, de kruisschroef, den beugel met *krop* en twee *schroeven*, waarvan de voorste tevens tot *magazijnschroef* dient, de trekkerplaat, de kordonplaat met *kordonbeugel* en twee *schroeven* en de kolfplaat met twee *schroeven*.

De LOOP: de ziel of het inwendige van den loop; de tromp of het vóóreinde; vier trekken, zijnde insnijdingen in den loop, waarin het lood van den kogel door het buskruitgas wordt gedrongen, en waardoor hij eene vaste rechts draaiende beweging krijgt, die hij ook na het verlaten van den loop, op zijn verderen weg behoudt.

Vier velden, zijnde de ruimte tusschen de trekken; de kamer of ligplaats der patroon, met *kamerrand* en *insnijdingen voor den patroontrekker* en *den uitwerper*; de stuitingschroef; de haft, dienende tot bevestiging van de bajonet en tot voetstuk voor de vizierkorrel, het richtmiddel vóór den loop; het vizier of tweede richtmiddel achter aan den loop, bestaande uit een *voetstuk*, met 2 *vleugels*, voorzien van verdeelstrepen, eene *klep*, met *vizierkeep*, *stift* en *vizierschroef*, en eene *schuif* tot standvizier met *lip* en *klemschroef*.

Het STAARTSTUK bevat: twee kanalen voor gasontsnapping; gleuven voor den patroontrekker en den uitwerper; het gat voor de trekkernok; het steunstuk; de staart met *gat voor de kruisschroef*; den hak; twee ligplaatsen voor de nok van den

hefboom; stelveer met (*stel-*) *nok* en *gat* voor de *stift* des *hefbooms*; de *stelveerschroef*; de hefboom met (*repeleer-*) *knop*, *stift* en *nok*; de *hefboomschroef*; de *trekker* met *pin*; de *trekkernok* met *pin*; de *trekerveer* met *schroef*.

De GRENDEL bestaat uit: den *afsluiter*, welke bevat: den *patroontrekker*, den *uitwerper* met *sleuf*, *nok* en *schroef*, de *gleuf* voor de *geleiderschroef* met kanaal voor *gasontsnapping*, het kanaal voor de *slagpin*, de *gleuf* voor de *trekkernok* en den *top*;

den *geleider*, waaraan de *arm* met *geleiderschroef*; de *knop*, bestaande uit het *dekstuk*, de *dekstukschroef*, de *tigplaats* voor de *slagveer* met *stift* en het *steunvlak*; de *insnijding* voor den *tand* des *haans* met *spanvlak*; de *rust*, de *gleuf* voor de *trekkernok* en het kanaal voor de *slagpin* met *stift*;

den *haan* met *slagpin*, bestaande uit: den *haan*, waaraan de *lip*, de *tand* met *spanvlak* en de *insnijding* voor de *trekkernok*; de *slagpinschroef* en de *slagpin*, waaraan *kraag* met *afplatting*;

de *slagveer* bestaande uit een *lange arm* of *speeleinde* en een *korte arm*.

Het MAGAZIJN bestaat uit: den *bak* met *achter-* en *voornok*, de *laatste* met *moer* voor den *ontlaadstok*, en *twee groeven*; twee *pallen* met *verhoogingen* en *pinnen*; den *aanbrenger* waaraan twee *geleistukken* en de *spiraalveer*.

De LADE heeft eene *voorlade*, eene *versterking*, eene *greep*, eene *kolf* met *hiel*, en *inlatingen* voor de verschillende deelen.

De *lengte* van het geweer met *bajonet* is 1.832 M. *zonder* 1.320 M. Het *gewicht* met *bajonet* is 4.9 KG. *zonder* 4.52 KG. De *sabel* is verdeeld in *kling* en *gevest*.

Onderhoud van het geweer.

55. Het geweer moet met de meeste zorg worden onderhouden, niet enkel uit vrees voor straf, maar uit het bewustzijn, dat het geweer te velde de betrouwbaarste vriend van den Infanterist is. De soldaat, wiens geweer onbruikbaar is, is daarmee weerloos; hij daarentegen, die nog een goed ge-

weer in handen en patronen bij zich heeft, behoeft geen vijand te vreezen.

Alle ruwheid in het behandelen van het geweer, zoowel bij de oefeningen als bij het schoonmaken, moet dus uit eigenbelang worden vermeden.

Voor al mag de loop geen deuken of inwendige beschadigingen bekomen, niet krombuigen door het daaraan hangen van zware voorwerpen. *Nimmer mag de monding door eene prop afgesloten zijn*, daar dit bij het schieten het wapen vernielen en gevaar voor den schutter opleveren kan.

Een man mag nimmer meer dan twee geweren te gelijk dragen en wel op ieder schouder of onder ieder arm een; de geweren mogen hierbij niet met de mondingen tegen of over elkander worden gebracht.

De soldaat moet steeds in acht nemen, dat de normale stand van de volgende geweerdeelen is: van den repeteeerknop naar achteren, van de slagveer ontspannen en van de vizierklep neergeslagen. Deze deelen moeten zich derhalve altijd in bedoelden stand bevinden, tenzij bij het gebruik van het wapen een andere stand noodig is.

Het verdient aanbeveling, om bij het sluiten van den grendel niet altijd den haan te spannen. Dit laatste wordt voorkomen door gedurende het vooruitbrengen van den grendel met een der vingers tegen den trekker te drukken.

§6. Bij het schoonmaken van het geweer mogen alleen de volgende reinigingsmiddelen worden gebezigd:

katoenen of linnen *lappen*, om de geweerdeelen droog en schoon te wrijven;

werk om het inwendige van den loop te reinigen;

pompkoorden voor het inwendig reinigen van den loop;

poetsstokken tot reiniging van de kamer en van de uitboring van het staartstuk en puntige zachte *poetshoutjes*, om evenals de poetsstokken met werk of lappen omwikkeld, vuil uit de plaatsen te verwijderen, waar men anders moeilijk bij kan;

geweevet, om de op elkander wrijvende plaatsen, vooral die van den grendel, het staartstuk en het magazijn in te smeren, teneinde deze deelen goed gangbaar te doen zijn, alsmede om het gedeelte van den loop en van het staartstuk, dat in de lade ligt, in te smeren en daardoor tegen roesten

te vrijwaren. Alleen bij gebrek aan geweervet (te velde, bij manoeuvres) mag worden gebruik gemaakt van *boomolie* of van *ongezouten reuzel*. *Raapolie* mag alleen worden aangewend in uitersten nood. Tot oplossing van roest en van verdikt vet mag een weinig *petroleum* worden gebezigd;

vetlappen om den schoongemaakten loop alsmede alle overige blanke ijzeren en stalen deelen van het schoongemaakte geweer, zoomede het inwendige van den bak van het magazijn in te smeren. Voor het insmeren van het inwendige van den loop worden de vetlappen in *vier* ongeveer gelijke stukken verdeeld.

Het schoonmaken moet dadelijk na den dienst geschieden. Vooral na het schieten moet de loop reeds op het terrein zoo spoedig mogelijk worden uitgepompt met behulp van het pompkoord — waarvan ieder man moet zijn voorzien — en van een gevetten pomplap of gevet werk.

In de kazerne gekomen wordt de loop verder gereinigd. Nadat de grendel uit het staartstuk is genomen, wordt de loop met water doorgespoeld. Dit geschiedt het gemakkelijkst door twee man; de een houdt het geweer met de monding naar beneden, terwijl de andere met behulp van den geweertrechter, zoolang water door den loop giet, tot het er helder uitloopt. Vooral moet worden vermeden, dat water in het magazijn of in de uitboring van het staartstuk loopt. Het gemakkelijkst wordt dit voorkomen, door onmiddelijk na de doorspoeling het pompkoord langs de kamer door den loop te laten zakken en met den daaraan bevestigden pomplap dadelijk de kamer af te sluiten. De beide manschappen nemen daarna het geweer vlak, en houden het met de linkerhand vast, de een bij de greep en de ander bij de monding. Laatstgenoemde trekt den lap nu door den loop, het koord daarbij om de rechterhand slaande en geleidelijk verder aangrijpende. De eerst doorgehaalde lap wordt dadelijk vernieuwd en vervolgens het koord zoover heen en weer door den loop getrokken dat de lap of het werk telkens daaruit te voorschijn treedt, waarbij, alvorens terug te trekken, de lap of het werk eerst losgemaakt en omgelegd, alsmede zoo noodig vernieuwd wordt.

Alvorens een vetlap door den loop te halen, ten einde dezen inwendig te smeren, overtuigt men zich eerst of hij inwendig

goed schoon is. Men houdt den loop daartoe tegen het licht en kijkt eerst langs den eenen en dan langs den anderen kant er door.

Te velde, bij manoeuvres wordt even als op het schietterrein, als wanneer in den regel over geen geweertrechter kan worden beschikt, het kruitslijm door middel van het pompkoord en gevette lappen of gevet werk verwijderd.

De ziel van den loop aan de monding mag nimmer meer dan hoog noodig worden schoongemaakt.

Moet de man alleen zijn geweer reinigen, dan is bij het doorspoelen dubbele voorzichtigheid noodig, om te voorkomen dat water in het magazijn treedt.

Na een gewoon dienstgebruik is het in den regel voldoende eerst een droogen en daarna een gevetten lap met het pompkoord of den pompstok door den loop te halen.

Alleen te velde, en dan nog met de grootste omzichtigheid, mag het uitpompen met den *ontlaadstok* geschieden, wanneer elk ander hulpmiddel ontbreekt; hij wordt daartoe in het messingen verlengstuk van den schroevendraaier geschroefd.

Bij het uitpompen van den loop met den ontladstok of ook met een koperen pompstok wake men tegen beschadiging van den stelnok.

De blanke ijzeren en stalen deelen van het geweer worden op de volgende wijze schoongemaakt. Na het schieten kan men zich, evenals na een gewoon dienstgebruik, in den regel bepalen tot het met een droogen lap goed afvegen en daarna met een vetlap opnieuw insmeren van de verschillende blanke ijzeren en stalen deelen. Is door den sectiecommandant eene buitengewone reiniging van de geweren gelast, dan moeten alle blanke ijzeren en stalen deelen, in het bijzonder de op elkander wrijvende — waaronder ook te verstaan de *groeven van den bak*, de *stelveer* en de *hefboom* — na goed schoongemaakt te zijn, met een vetlap worden ingesmeerd en de wrijvende plaatsen daarna nog met een weinig geweervet worden bestreken.

De *spiraalveer* wordt zorgvuldig ingesmeerd en mag niet met water in aanraking komen.

Tot het goed reinigen van de *insnijdingen*, *kanalen*, *gleuven*, *gaten* en *moeren*, worden dunne puntige poetshoutjes, met een

gevetten lap omwikkeld, gebezigd; de *draden der schroeven* worden met eenige draden werk doorgehaald.

Geblauwde en gezwarte metaaldeelen mogen alleen ingesmeerd en afgebet, doch niet afgewreven worden.

De laden worden zoo noodig van verdikt vet en vuil ontdaan door middel van een met petroleum bevochtigden lap of van warm sodaloog en verder goed schoon- en drooggewreven. Het gebruik van zacht grauw papier is hierbij aan te bevelen.

87. Het uiteennemen en ineenzetten van het geweer mag in den regel alleen door de manschappen geschieden voor zoover betreft de *bajonet*, den *grendel*, den *geweerriem* en den *ontlaadstok*. Tot een verder uit elkander nemen van het geweer wordt door den sectie-commandant den last verstrekt, en zal dit in den regel alleen plaats hebben:

1°. na iederen dienst, waarbij het geweer nat of vochtig is geworden; 2°. als de beweegbare deelen door vuil niet meer gangbaar zijn; 3°. nadat meerdere schietoefeningen met het geweer zijn gehouden.

Een geweer mag nimmer verder worden uiteengenomen dan op het oogenblik strikt noodig is.

Verwisseling van geweerdeelen dient zorgvuldig te worden vermeden en bijzonder te worden toegezien, dat de *geleiderschroeven* van verschillende geweren, alsmede de *hefboom- en stelverschroef* van een zelfde geweer niet onderling worden verwisseld.

De geweerdeelen mogen nimmer op onreine of zandige plaatsen worden neergelegd, en moeten met zorg tegen vallen worden gevrijwaard.

88. Het geweer wordt in de volgende orde uiteengenomen: 1° de bajonet, 2° de grendel, 3° de geweerriem, 4° de kruis-schroef, 5° de ontlaadstok, 6° de bovenband, 7° de onderband, 8° de loop, 9° het magazijn. Het geweer wordt in omgekeerde orde in elkander gezet.

De volgende deelen mogen *nimmer* door den man worden uiteen- of afgenomen: de stormring, de twee bandveeren, de kordonplaat met kordonbeugel, de kolfplaat, de stuitingschroef, het staartstuk, de trekker, de trekkernok, de trekkerveer, de patroontrekker, de slagpinschroef en de twee pallen van het magazijn.

De volgende mogen slechts *hoogst zelden* worden uiteen- of afgenomen: de beugel, de trekkerplaat, de vizierklep, de klemschroef, de vizierschroef, de stelveerschroef, de hefboomschroef en de uitwerper.

89. Afnemen van den grendel. De geleiderschroef *bij gesloten grendel*, zóóver losdraaien, dat zij van de gleuf van den afsluiter vrij komt; den knop van de rechter- naar de linkerzijde en achteruit brengen, zoodat de grendel verwijderd en de afsluiter uit den bak kan genomen worden. De slagveer daarna ontspannen, door den tand van den haan uit de rust in de insnijding van den geleider te brengen. De geleiderschroef moet bij gesloten grendel los- en aangedraaid worden, om beschadiging van de gleuf van den afsluiter te voorkomen.

90. Uiteennemen van den grendel. Den knop vatten tusschen duim en voorsten vinger van de linkerhand; de dekstukschroef losdraaien en uittrekken, het dekstuk voorzichtig afnemen en de slagveer uitlichten, waarbij de linkerhand het uitspringen belet. Daarna den haan zóó omdraaien dat de lip in de verlenging van de gleuf aan den onderkant van den geleider komt, waarna de haan met slagpin wordt uitgetrokken. De haan wordt omgedraaid totdat de lip in de verlenging der gleuf aan den onderkant van den geleider komt, ten einde de afplatting van den kraag der slagpin tegenover de stift in het kanaal van den geleider te brengen, waardoor het uitnemen van haan met slagpin mogelijk, en beschadiging van kraag en stift voorkomen wordt.

91. Ineenzetten van den grendel. Den haan met slagpin in den geleider schuiven, daarbij zorgende, de lip in de verlenging der gleuf van den geleider te houden; den tand van den haan geheel in de insnijding van den geleider brengen en nu het speeleinde der slagveer achter den kraag van de slagpin plaatsen; de slagveer samendrukken en inschuiven, het dekstuk inzetten, en tusschen den duim en voorsten vinger van de linkerhand, sterk aandrukken en de dekstukschroef plaatsen en aandraaien. De tand van den haan moet geheel in de insnijding van den geleider gebracht worden, opdat de slagveer gemakkelijk geplaatst kan worden.

92. Inbrengen van den grendel. De slagveer spannen door de spanvlakken tegen elkander te doen oploopen, tot dat de tand van den haan in de rust van den geleider vat, den afsluiter zoover mogelijk achter in het staartstuk, met den uitwerper in de daarvoor bestemde gleuf leggen; den grendel vooruitbrengen en den knop naar de rechterzijde draaien; daarna de geleiderschroef vastdraaien, en eindelijk de slagveer ontspannen door op den trekker te drukken.

93. Afnemen van den loop met staartstuk. De kruisschroef losdraaien en uittrekken; den bovenband uit de veer lichten; den ontladstok losdraaien en uittrekken, en de banden afnemen. De kruisschroef wordt uitgenomen vóór het afnemen der banden, ter voorkoming van scheuren in de lade.

Den bovenband licht men uit de veer alvorens den ontladstok te verwijderen, opdat bij klemming van dien band de korrel niet beschadigd worde.

Klemt de loop, zoo wordt het geweer, met den loop naar onderen, op een niet te hard voorwerp gesteund, met de rechterhand zacht op de versterking geslagen, en met de linker de loop opgevangen. Het slaan op het magazijn is geheel doelloos.

Het afnemen en het plaatsen der banden moeten voorzichtig geschieden, om vizierkorrel of lade niet te beschadigen; bij klemming der banden worden banddrijver en houten hamer gebruikt. Bij het aanbrengen van den onderband wordt de lip steeds naar voren geplaatst.

94. Afnemen en plaatsen van stelveer en hefboom. Met den duim der linkerhand de stelveer tegen het staartstuk drukken; de stelveerschroef losdraaien en de stelveer afnemen; daarna de hefboomschroef losdraaien en den hefboom afnemen.

Bij het plaatsen dezer deelen lette men er op, dat de hefboom met de nok in haar onderste ligplaats gelegd wordt, wijl dit de normale stand is; dat de stelveer bij het plaatsen der schroef tegen het staartstuk aangesloten wordt gehouden, vermits anders de schroef niet vat, en dat geen verwisseling van schroeven plaats heeft. Ter onderscheiding is de stelveerschroef op den kop van een kornagelmerk voorzien.

95. Afnemen en plaatsen van het magazijn. De magazijnschroef losdraaien en uittrekken, waarna het magazijn

voorzichtig met de hand naar boven uit de lade wordt gestooten. Bij het weder plaatsn van het magazijn dient men de beugelplaat tegen de lade aangesloten te houden, opdat deze niet door den onderkant van het magazijn gevat en verbogen wordt.

96. Uitnemen en plaatsn van den aanbrengrer en de spiraalveer. Het magazijn in de linkerhand nemen en met den duim den aanbrengrer omlaag drukken; daarna de palln, die de groeven van het magazijn afsluiten, naar beneden drukken en naar buiten draaien, tot dat de beide groeven vrij zijn, waarna men den aanbrengrer en de spiraalveer voorzichtig naar buiten laat treden.

Alleen dan, wanneer het behoorlijk schoonmaken van den aanbrengrer door de aanwezigheid der spiraalveer bemoeilijkt wordt, moet deze van genen verwijderd worden en wel door haar aan de zijde, waar zij vastzit, over het geleistuk te lichten en naar buiten en beneden te draaien, waarna zij gemakkelijk uitgenomen wordt. Bij het weder plaatsn van de spiraalveer zorge men het uiteinde slechts even door het gat van den aanbrengrer te steken, vermits indien het uiteinde der spiraalveer tot aan het linkergeleistuk wordt doorgeschoven en daardoor met de groef in aanraking komt, de gangbaarheid van den aanbrengrer kan worden belet.

97. Afnemen van beugel en trekkerplaat. De beugel- en de magazijnschroef uitdraaien en bij klemming der trekkerplaat, de kruisschroef, nadat de loop is uitgenomen, op de gewone wijze in de lade steken, en met een paar draden in de moer der trekkerplaat schroeven; vervolgens door lichte slagen op den kop dier schroef, de trekkerplaat uit hare ligplaats brengen.

98. Het aandraaien der schroeven. Bij het ineenzetten van het geweer moeten de schroeven goed worden aangedraaid. Hierbij zorge men: dat de vizierklep tegen de vleugels van het voetstuk klemt, dat de schuif van de vizierklep goed werkt en niet te los zit, dat de uitwerper-schroef niet te vast wordt aangedraaid, dat de kop dier schroef niet buiten den uitwerper uitsteekt en dat de kruisschroef tot op een halven slag, doch bij het schieten *vast* is aangedraaid.

De vizierklep moet tegen de vleugels van het voetstuk klem-

men, ten einde haar steeds in den gewenschten stand te houden.

Het te vast aandraaien der uitwerschroef veroorzaakt spoedig belemmering in de vrije beweging van den uitwerper. Steekt haar kop daarentegen buiten den uitwerper uit, dan ontstaat wrijving van dien schroefkop in de gleuf voor den uitwerper, waardoor de beweging van den grendel bemoeilijkt wordt en klemming kan ontstaan.

De kruisschroef behoort tot op een halven slag aangedraaid te worden, om het breken der schroef, tengevolge van het werken der lade, te voorkomen. Bij het schieten moet zij vast aangedraaid zijn, ten einde het scheuren der lade achter het staartstuk te beletten.

99. Verklaring der werking van grendel, trekker en trekkernok.

Men onderstelt dat de loop gesloten, de slagveer ontspannen en de repeteerknop in den voorsten stand is geplaatst.

De geleider wordt bij den knop aangevat en van de rechternaar de linkerszijde gebracht. De geleiderschroef beweegt zich hierbij in de gleuf van den patroontrekker en van den afsluiter; het draaien van dezen laatste wordt belet door den uitwerper die in de daarvoor bestemde gleuf van het staartstuk ligt.

Bij bovengenoemde beweging van den geleider gaan deze en de afsluiter met uitwerper en patroontrekker een weinig achteruit, waardoor de huls wordt losgemaakt.

De geleider drukt met zijn spanvlak tegen dat van den haan. Deze laatste is met de lip tusschen de wanden van het staartstuk opgesloten, kan dus niet mede draaien, maar beweegt zich met de slagpin achteruit. De kraag der slagpin duwt daarbij het speeleinde der slagveer terug, waardoor deze wordt gespannen.

Is de knop rechtstandig gebracht, dan vat de tand van den haan in de rust van den geleider, waardoor het tegen elkander oploopen der spanvlakken wordt belet en de slagveer gespannen blijft.

Men brengt nu den grendel met kracht achteruit; daarbij wordt de huls, die door den uitwerper en den patroontrekker wordt vastgehouden, medegenomen. Stuit de uitwerper tegen het uiteinde zijner gleuf, dan kan de grendel nog een weinig verder naar achteren worden gebracht en wordt de huls door

den schok, onder de werking van den uitwerper, rechts uit het staartstuk geworpen.

Wordt, na de patroon in het staartstuk te hebben gelegd, de loop gesloten, door den grendel zoover mogelijk naar voren te brengen, dan glijdt de gleuf voor de trekkernok over deze laatste en komt de haak van den patroontrekker vóór den rand der patroon.

Bij het naar de rechterzijde brengen van den knop (waarmede eene kleine voorwaartsche beweging van den grendel gepaard gaat), komt de tand van den haan vrij van de rust des geleiders en komt zijn onderkant te rusten tegen de trek-kernok, waardoor het ontspannen der slagveer en het hiermede gepaard gaand vooruitschieten van den haan worden belet.

Door vóór en tegen den trekker te drukken gaat de trek-kernok naar beneden; hierdoor wordt de haan vrij, de slagveer ontspant zich en drijft de slagpin tegen het slaghoedje.

De stift in het kanaal van den geleider belet het overspannen der slagveer en houdt de slagpin aan den kraag tegen, wanneer de lange arm der slagveer breekt; zij voorkomt in dat geval het uitvallen, of, bij het afgaan van het schot, het achteruitslaan van den haan.

100. Verklaring en werking van het repeteermechanisme.

Men onderstelt dat de grendel geheel teruggetrokken, de repeteerknop in den achtersten stand en het magazijn met 4 patronen gevuld is. (*Zie plaat IV*). De aanbrengrer is dan naar beneden gedrukt en de spiraalveer sterk gespannen; de aanbrengrer heeft den goeden stand behouden, omdat bij het naar beneden gaan de beide geleidstukken de groeven van den bak gevolgd hebben. De stelnok belet de patronen uit het magazijn te treden. De rand der bovenste patroon steekt boven den onderkant van den afsluiter uit.

Bij het vooruitbrengen van den grendel voert deze de bovenste patroon, onder de stelnok door, uit het magazijn in de kamer. De volgende patroon van het magazijn wordt zoodra de voorgaande onder de stelnok is doorgevoerd, door de werking der spiraalveer tegen den onderkant van den grendel gedrukt.

Wordt na het afgeven van het schot de grendel geheel achteruit gebracht, dan geschiedt het verwijderen der huls, zooals hiervoren werd aangegeven bij de verklaring der werking van grendel, trekker en trekkernok; terwijl de overige patronen zoover in de hoogte worden gedrukt, totdat de bovenste tegen de stelnok stuit en dus den stand der vorige heeft ingenomen. De grendel behoeft nu verder slechts gesloten en geopend te worden, om de patronen opvolgend uit het magazijn in de kamer te voeren.

Bij het stellen van het wapen met gevuld magazijn als enkellader, draait de hefboom om de hefboomschroef; de stift van den hefboom neemt de stelveer mede en de nok dier veer verkrijgt hierdoor een lageren en meer binnenwaartschen stand. De patronen worden bij dien stand van den hefboom in het magazijn zoover omlaag gehouden, dat de grendel ongehinderd daarover gebracht kan worden.

Wordt het geweer weder als repeteerwapen gesteld dan herneemt de stelnok haren vorigen stand. De spiraalveer drukt nu de patronen tot tegen den onderkant van den grendel, zoodat na het openen van den loop en het geheel achteruitbrengen van den grendel, de patronen omhoog gaan, zooals hiervoren is aangegeven.

101. De munitie.

De munitie bestaat uit *scherpe patronen* (N°. 1) en *losse patronen* (N°. 3). De *hulzen* voor scherpe patronen (zie plaat IV) worden gemaakt van messingplaat. Zij zijn inwendig gevernist, hebben van onderen een *rand*, waarop de patroon-trekker werkt, en in het midden van den *bodem*, eene *inzinking* met een *slaghoedje* op een *aambeeldje*, en een rond gat tot doorlating van den vuurstraal. Bij *scherpe* patronen komt op de lading, die uit 5 gram buskruit N°. 2 bestaat, een *schijfje drugget* waarop een *vetprop* met perkamentpapieren *bovenschijf*, en daarboven de *geperste hardlooden puntkogel*, met een rondgaande *groef*, van *vet* voorzien.

De losse patroon bestaat uit een ongeverniste messingen huls van boven voorzien van 4 tanden en zóó lang, dat zij, gewurgd zijnde, nagenoeg den vorm en de lengte der scherpe

patronen heeft. De lading die uit 2,5 gram buskruit bestaat, wordt bedekt met een viltprop en verder aangestampt met zaagsel dat door een schijfje drugget opgesloten is.

De patroonhouder voor 4 patronen bestaat uit een houten blok, ongeveer ter lengte en breedte van eene patroon, tegen welks uiteinden gebogen metalen strooken gespijkerd zijn, waarmede de kogeleinden en de bodems der patronen omvat worden. In het blok is een stuk touw met knoop bevestigd, dat als handvat dient.

Om den patroonhouder te vullen worden de patronen, na het genoegzaam openen der uiteinden van de metalen strooken, één voor één in den houder geplaatst, daarbij zorgende dat de eerst ingebrachte goed tegen het hout en verder de patronen goed tegen elkander sluiten. Terwijl men den houder vervolgens in de linkerhand houdt en de metalen strooken tusschen den duim en den voorsten vinger een weinig naar elkander drukt, om de patronen behoorlijk daartegen te laten aansluiten, vouwt men met de rechterhand de uiteinden dier strooken zoover mogelijk over den rand en het kogeleinde der bovenste patroon dicht.

De patronen worden bij 10 stuks ingepakt; de scherpe in *bruin*, de losse in *grijs* papier.

Indien er patronen aan den soldaat worden uitgereikt, zal hij deze met de meeste zorg bewaren tegen vocht en uit elkander gaan. In oorlogstijd voert hij 94 patronen met zich. (*Zie voor de berging bij 39 en 43*).

102. Theorie van het schieten.

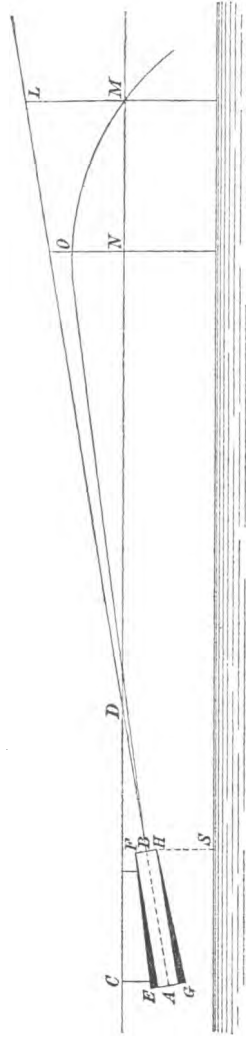
De schok van de slagpin doet het slagkruit van het hoedje ontbranden, waarvan de vuurstraal zich mededeelt aan het buskruit, bij welks verbranding buskruitgas wordt ontwikkeld, dat zich naar alle zijden tracht uit te zetten. Daar het echter den minsten weerstand ondervindt van den kogel, wordt deze met groote kracht voortgedreven, in de richting van de as der ziel; hij wordt daarbij tevens genoodzaakt de trekken te volgen, en krijgt behalve de voortgaande, daardoor ook eene rechtsdraaiende beweging. Zoodra hij echter den loop heeft verlaten begint de zwaartekracht, die alle voorwerpen naar

de aardoppervlakte trekt, hem te doen dalen, terwijl tevens door den luchtweerstand zijne snelheid vermindert. In stede van de rechte lijn, de aslijn, te blijven volgen, zakt hij al meer en meer naar beneden, en legt met zijn zwaartepunt een kromme lijn af, die men kogelbaan noemt (*zie plaat V Fig. I.*) De afstand, waarop de kogel op zeker punt van zijn baan, beneden de aslijn is gedaald, noemt men valhoogte. Om dus op eenig punt te treffen, moet aan het geweer een zoodanigen stand worden gegeven, dat de aslijn gericht wordt op een punt, zooveel hooger dan het doel, als de kogel op den afstand, waarop het doel zich van de monding bevindt, beneden de aslijn gedaald is. Dien stand bezorgt men aan het geweer door de *richtmiddelen*: het vizier en de korrel.

Vizierlijn noemt men de lijn, die over het midden van de bovenbreedte der inkeping, en over het hoogste punt van de korrel gaat. Richtlijn noemt men de lijn die uit het oog van den schutter naar het gewilde trefpunt gebracht wordt. Om nu het doel te kunnen treffen moet de *vizierlijn* in de *richtlijn* worden gebracht. Daar de vizierkeep hooger is, boven de as der ziel dan de korrel, maakt de *vizierlijn* met de *aslijn* een *hoek* dien men vizierhoek noemt. Hoe verder nu het doel verwijderd is, des te meer is de kogel beneden de aslijn gedaald, dus des te grooter moet de vizierhoek gemaakt worden, hetgeen geschieden kan door de klep hooger te stellen. Op den linkervleugel van het vizier bevinden zich de verdeelstreepen voor de afstanden van 200 tot en met 1800 meter; op den rechtervleugel die van 150 tot en met 650 meter.

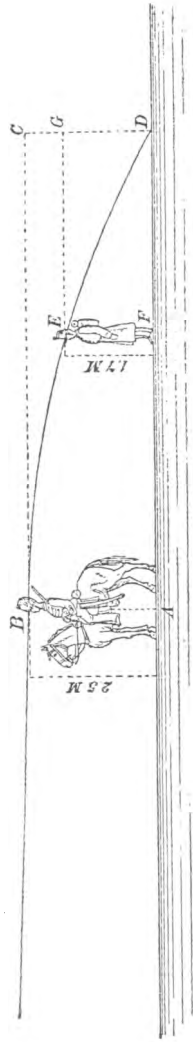
Sterke wind achter het schot en groote warmte doen den kogel verder, *tegenwind* en groote koude dichter bij vallen, zoodat de klep niet altijd precies op de verdeelstreep wordt geplaatst, die overeenkomt met den afstand van het doel. De zijdelingsche afwijking, die de kogel door sterke wind ondergaat, wordt verholpen door rechts aan te leggen, als de wind van rechts, links als hij van die zijde komt. Op groote afstanden doet de wind dwars in de baan, den kogel soms verscheidene meters afwijken. Hoe minder de kogel zich boven den grond verheft, hoe meer kans men heeft, om een vijand, die zich op onbekenden afstand bevindt, toch te raken. Het is dus te velde voordeelig liggende te schieten, en op

Fig. I.

AB. As der ziel. *ROM.* Kopelhoek. *CM.* Viziën'lijn.
BL. Aslijn. *LM.* Valhoogte. *CDA.* Viziënhoek.

Fig. II.

FEGD. Bestreken ruimte voor Infanterie. *ABCD.* Idem voor Cavalerie.

den onderkant van het doel te richten. De uitgestrektheid, binnen welke de kogel zich niet boven de hoogte van het doel, man of ruiter, verheft, heet bestreken ruimte voor Infanterie of Cavalerie (zie *Plaat V Fig. II*). Van het Nederlandsche geweer, is de baan geheel bestreken, tot op 400 meter voor Infanterie en 450 meter voor Cavalerie, als men de vizierlijn *horizontaal, zoo laag mogelijk boven den grond* neemt. Vuurt men staande, doch aanleggende *op den voet van het doel*, dan blijft tot op den afstand van 400 meter, de kogel nog beneden *manshoogte*. Tegen een naderenden vijand, die binnen dien afstand gekomen is, kan men dus veilig met hetzelfde vizier blijven doorvuren (standvizier).

Daar bij hetzelfde geweer door onvolmaaktheden daarvan of van de munitie, de kogels niet steeds dezelfde baan volgen, maar de trefpunten, naar gelang van den afstand meer of minder ver uiteenvallen, hetgeen men de spreiding van het wapen noemt, zoo volgt hieruit, dat met de grootte dier spreiding rekening moet worden gehouden, om te kunnen bepalen, of men op *een doel van bepaalde afmetingen* nog een *zeker schot* zal hebben, als men den *afstand* kent en *goed schiet*. Met het Nederlandsch geweer heeft men op die voorwaarden een zeker schot: op een *liggende man* tot op 200 meter; op een *knielende man* tot op 300 meter; op *meerdere knielende* tot op 400 meter; op 4 of *meer* naast elkander *staande manschappen* tot op 600 meter; op 4 of *meer* naast elkander geplaatste *ruiters* tot op 700 meter. Om boven dien afstand *zeker schot* te hebben, moet het doel aanzienlijk grooter zijn, b.v. *kleine afdeelingen infanterie, een paar stukken geschut* enz. Op de grootste afstanden, 1200 tot 1800 meter, vuurt men slechts op *compagnieën, eskadrons* en *batterijen*.

HOOFDSTUK VIII.

GARNIZOENS DIENST.

103. Eerewachten worden geplaatst bij de leden van het Koninklijke Huis, vreemde Vorsten of hooggeplaatste militairen. Hoofdwachten en poortwachten waken in vestingen en andere garnizoensplaatsen voor rust en orde in het garnizoen, en in tijd van oorlog ook tegen verrassing. Wachten aan gevangenen waken tegen het ontsnappen der gevangenen; en dienen tot handhaving van de rust in de gevangenis. Kazernewachten, die voor orde en rust in het kwartier zorgen, behooren niet tot den garnizoensdienst.

104. Op wacht.

Niemand mag zich van de wacht verwijderen zonder vergunning van den commandant der wacht; evenmin iets van zijne kleeding of uitrusting afleggen. Het is echter vergund om binnen het wachthuis, na 's avonds 9 uur, de kwartiermuts op te zetten. De manschappen moeten in den zomer des morgens ten zes en in den winter ten acht ure wederom in volle wapenrusting gekleed zijn.

De manschappen mogen zich niet vóór het wachthuis reinigen, kleeden, of hun kleeding schoonmaken. Dit moet in of achter het wachthuis geschieden.

Bij het optrekken der wacht worden aan ieder man twee pakjes patronen uitgereikt (*zie bij 43*) en wordt hem een nummer gegeven. Op het afroepen van zijn nummer komt de man spoedig voor. Wanneer de wacht met of zonder geweer, naar gelang „in 't geweer“ of „heraus“ geroepen wordt, moet uitkomen, moeten de soldaten zich altijd met den meesten spoed op één of twee gelederen stellen, naarmate van de sterkte der wacht. Die hierbij nalatig is of talmt, wordt gestraft.

Aan gevangeniswachten heeft ieder man drie scherpe patronen, los in de patroontasch. Ieder wacht-hebbende ziet aldaar toe, dat het vlecht- of traliewerk der ramen, hekken of andere afsluitingen niet beschadigd is of wordt.

De wachten doen haren dienst, door het uitzetten van schildwachten en het uitzenden van rondes en patrouilles.

105. Op schildwacht. 1)

De op post komende manschappen worden geleid door den korporaal van aflossing, en volgen dezen, met het geweer over den linkerschouder, met de meeste orde en stilte. De post voor 't geweer wordt het eerst afgelost en keert dadelijk naar het wachthuis terug.

Behalve de bijzondere consignes (plichten), bestaan er algemeene consignes, die door elken schildwacht moeten worden opgevolgd. De voornaamste dezer laatste zijn:

1°. Zich nimmer laten aflossen of eenig consigne aannemen, dan door of van den korporaal hunner wacht.

2°. Steeds de bajonet op het geweer hebben; heen en weer marcheerende, het geweer „over“ dragen, op den linkerschouder; stilstaande, het geweer bij den voet houden.

De schildwacht moet ontzag inboezemen door zijne flinke houding, en door met afgemeten tred, en het geweer op de voorgeschreven wijze dragende, op en neer te marcheren. Stilstaande, leunt hij nimmer op zijn geweer, maar staat „op de plaats rust“, met de rechterhand op den geweerriem.

1) Bij alle oefeningen zoowel in den vestingoorlog als te velde, moet door het personeel dat aan de oefeningen deelneemt, zoowel *in* als *buiten* de versterkingen, worden gehandeld overeenkomstig de bepalingen van het *Voorschrift op den Velddienst*. (Aanschr. van het D. v. O. dd. 28 Mei 1891, II^{de} Afd., No. 14 gewijzigd bij dien van 6 Augustus d. a. v. II^{de} Afd., No. 92.)

3°. Stipt de gegeven consignes nakomen en ze woordelijk overgeven aan zijn opvolger.

4°. Nimmer de wapens afleggen, zelfs niet in het schilderhuis plaatsen; niet zitten, lezen, zingen, fluiten, noch zonder noodzakelijkheid met iemand spreken, en niet verder dan 30 pas heen en weer wandelen.

Geen steenen in of nabij het schilderhuis plaatsen, de kijk-gaten niet dichtstoppen, en verder zuiveren post houden.

5°. Zoowel burgers als militairen moeten aan de bevelen van een schildwacht voldoen. Mocht iemand tegen deze bevelen handelen, dan moet de schildwacht hem dit bedaar, maar flink zeggen. Wordt aan dit herhaald bevel geen gevolg gegeven, de schildwacht beledigd of aangerand, dan arresteert hij den overtreders en houdt hem in zijn schilderhuis gevangen. Daarna laat hij de wacht door een voorbijganger, liefst een militair of politieagent, waarschuwen.

6°. Ontwaart de schildwacht brand, dan zal hij „brand” roepen, en op bovenvermelde wijze de wacht waarschuwen; en is de brand in de nabijheid van zijn post, dan eveneens de bewoners wier woningen gevaar loopen.

7°. De wacht wordt eveneens gewaarschuwd wanneer in de nabijheid van een post een beduidende twist ontstaat.

8°. Niet toelaten dat plakkaaten of andere geschriften, die op last der Regeering, in de nabijheid zijn aangeplakt, bemorst of afgescheurd worden.

9°. Altijd waakzaam zijn, en alleen bij zeer slecht weer in het schilderhuis schuilen. Tot het doen van eerbewijzen voor officieren en hooggeplaatste personen, steeds het schilderhuis vlug verlaten. Des nachts, ook bij het slechtste weer, er uit komen, zoodra een troep nadert.

10°. Telkens als men meent zich te moeten verdedigen, het geweer „vellen”.

11°. In vestingen en forten zullen de schildwachten na de taptoe, ieder die hen nadert, met luider stem toeroepen: „Werda!” Blijft men naderen zonder te antwoorden, nadat de schildwacht driemaal „werda” heeft geroepen, dan roept hij; „Halt daar!” en waarschuwt, dat hij zal vuren. Nadert men dan nog, dan schiet hij den naderende neer, en waarschuwt, zooals boven aangegeven is, de wacht.

12°. Alleen aan Officieren is toegestaan zich op de wallen en buitenwerken te begeven. Bij nacht laat een op den wal geplaatste schildwacht niets passeeren als rondes en patrouilles. Bij eerbewijzen maken deze schildwachten steeds front naar buiten.

13°. Om elkander waakzaam te houden, zullen op de wallen de schildwachten, van af het sluiten tot het openen der poorten, elkander het Veldgeschreeuw „Da“ toeroepen. Dit geschreeuw gaat uit van een door den Plaatselijken Commandant aan te wijzen post en gaat van post tot post rond.

14°. De schildwachten doen de navolgende eerbewijzen:

Zij zullen halt en front maken en het geweer presentereen: voor H. M. de Koningin, voor H. M. de Koningin-Weduwe Regentes en voor de Leden van het Koninklijk Huis, alsmede voor Ministers, die zich in naam der Koningin naar de Staten-Generaal begeven; voor de opper-, de hoofd- en de verdere officieren van Zee- en Landmacht in uniform gekleed en voor troepen onder geleide van een officier; wijders voor vaandels, standaarden en militaire lijkstatiën. Voorts voor alle personen hetzij burgers of militairen die versierd zijn met Nederlandsche of Buitenlandsche orden, mits de ridderorde zichtbaar gedragen wordt; voor alle rondes en patrouilles.

Voor alle onderofficieren wordt de positie met het geweer „over“ of „bij den voet“ aangenomen.

Zij zullen zich tot het doen van eerbewijzingen twee passen rechts van hun schilderhuis plaatsen.

Dubbele posten plaatsen zich tot het doen van eerbewijzingen, tusschen en twee passen zijwaarts van hunne schilderhuizen. Zij verrichten het eerbewijs steeds gelijk, waarbij zich de linkerpost naar den rechter regelt. Zij mogen niet bij elkander staan, noch met elkander spreken, maar moeten zich gelijkmatig van elkander af en naar elkander toe bewegen, en stilstaande dezelfde houding aannemen.

Bij nacht worden geen eerbewijzen gedaan, dan voor rondes en patrouilles, die men tevens de bijzonderheden mededeelt, sedert het op post komen voorgevallen.

De schildwacht, die de aflossing ziet naderen, plaatst zich met het geweer over, twee passen rechts van het schilderhuis.

106. Voor het geweer.

De post voor 't geweer wordt uitgezet tot beveiliging der wacht, en om deze, als het noodig is, „in het geweer“ te roepen. Hij roept „in 't geweer“:

- 1°. Voor het aflossen der wacht en van de posten.
- 2°. Bij brand, oproer, of twist in de nabijheid der wacht.
- 3°. Voor H. M. de Koningin en de leden van het Koninklijk Huis.
- 4°. Voor Ministers, die zich namens de Koningin naar de Staten-Generaal begeven.
- 5°. Voor eene commissie uit de Staten-Generaal die zich met een wetsontwerp naar H. M. de Koningin begeeft of van daar terugkeert.
- 6°. Voor een Generaal.
- 7°. Voor den Plaatselijken- of Garnizoens-Commandant (de kazernewacht komt ook in het geweer voor den Commandeerenden Officier en voor tot het Korps behorende officieren van hooger rang).
- 8°. Voor alle gewapende troepen, met of zonder vaandel.
- 9°. Voor militaire lijkstatiën.

De schildwacht voor 't geweer verricht de eerbewijzingen der wacht mede, op het commando van den wachtcommandant.

In de Residentie wordt niet in het geweer geroepen voor de onder 6 en 7 genoemde autoriteiten.

Voor ongewapende troepen roept de schildwacht „Heraus.“

Tusschen taptoe en reveille wordt niet in 't geweer geroepen tot het doen van eerbewijzen.

Nadert een ronde of patrouille de wacht, dan roept de schildwacht „Werda!“ Krijgt hij ten antwoord „Patrouille“, dan laat hij er op volgen: „halt! korporaal heraus! patrouille!“ (het eerste tegen de patrouille, de beide laatste uitroepen tegen de wacht).

Krijgt de schildwacht ten antwoord „Rond-Kapitein“

of „Rond-Luitenant“, dan roept hij: „halt in 't geweer, Rond-Kapitein!“ (of Luitenant).

In tijd van oorlog wordt ook voor eene patrouille in 't geweer geroepen. De schildwacht, die in het wacht-lokaal een arrestant bewaakt, komt niet mede in het geweer of heraus.

In tijd van oorlog aan een poortwacht voor het geweer staande, zal de schildwacht den wachtcommandant waarschuwen, zoodra hij onderofficieren of korporaals met de sleutels der poort ziet aankomen.

Schildwachten aan de poort eener vesting of van een fort geplaatst, laten niet toe dat onderofficieren of manschappen, zich buiten de poort begeven, dan behoorlijk in uniform gekleed, uitgezonderd de werklieden. Zij laten geen vreemde militairen binnen de muren, dan nadat zij door den wachtcommandant ondervraagd zijn.

Indien er voertuigen onder de poort zijn, zullen de schildwachten, de wagens enz. die van de tegenovergestelde zijde naderen, doen halt houden, totdat de eerste gepasseerd zijn. Breken of vallen voertuigen om, onder de poort of op de brug, dan wordt de wachtcommandant gewaarschuwd. Zij laten niet toe, dat voertuigen onder de poorten of op bruggen halt houden. Bereden militairen beneden den graad van onderofficier, mogen de poort niet uit, dan voor dienstzaken of op vertoon eener schriftelijke permissie van den commandant van het korps.

Bij de buitenste barrière geplaatst en een gewapenden troep ziende naderen, sluit men de barrière en roept den schildwacht voor 't geweer toe, om de wacht onder de wapenen te doen komen.

107. Schildwacht eener gevangenis.

De verplichtingen der schildwachten in gevangenissen zijn:

1°. Niet toe te laten dat er met de gevangenen gesproken wordt, vooral niet aan de vensterramen; brieven noch pakjes mogen aan de gevangenen worden bezorgd, of voor dezen buiten het gesticht gebracht. Zoo daartoe pogingen worden aangewend, houden zij die voorwerpen aan

en geven kennis aan den naastbijzjnden schildwacht, totdat de wachtcommandant er van verwittigd is, die den commandant of directeur van het gesticht waarschuwt.

2°. Buiten volstrekte noodzakelijkheid met niemand spreken; in geen geval met de gevangenen.

3°. Zij moeten weten, welke zalen 's nachts niet bewoond zijn. Wordt hun dit bij het op post komen niet gezegd, dan moeten zij er naar vragen.

4°. Zien zij 's nachts in onbewoonde zalen licht of ontdekken zij brand of brandlucht, dan waarschuwen zij den naasten schildwacht, en zoo voorts tot den commandant der wacht.

5°. 's Nachts roepen zij elkander elk half uur toe: alles wel".

6°. Bij onraad, oproerige beweging of muiterij, wordt de nevenpost gewaarschuwd met: „geef acht“.

Dit gaat van post tot post, tot aan den schildwacht voor 't geweer, die de wacht in 't geweer roept, waarop de wachtcommandant eene patrouille uitzendt en tevens den post die het eerst „geef acht“ geroepen heeft, doet visiteeren.

7°. Ontdekt een schildwacht, dat een gevangene wil uitbreken, dan waarschuwt hij dezen terstond en laadt het geweer. Houdt de poging tot ontsnappen niet op, dan schiet hij den dader neer.

8°. Blijkt het dat een gevangene door list of uitbraak reeds buiten het gebouw is gekomen, dan vuurt hij zonder waarschuwing op den vluchteling.

9°. Bij het overgeven van het wachtwoord, van rondes en patrouilles, zorgen de schildwachten, zich zóó te plaatsen, dat de gevangenen het woord niet hooren.

10°. Bij dag of nacht, goed of slecht weer, nimmer mogen de schildwachten zich tegen de listen der gevangenen veilig achten; niets mag hun gezicht of gehoor ontgaan.

HOOFDSTUK IX.

DE OEFENINGEN.

108. De oefeningen voor den Infanterist zijn :

- 1°. de gesloten exercitiën (die in rij en gelid);
- 2°. de schietoefeningen en het schatten van afstanden;
- 3°. het bajonetschermen;
- 4°. het verspreide gevecht of het tirailleeren;
- 5°. het gebruik van het pioniergereedschap;
- 6°. de velddienst.

109. De gesloten exercitiën.

De gesloten exercitiën bestaan in de verschillende scholen: d. z. de recruten-, compagnies-, bataljons- en regimentsschool. De recruten-school doorloopt de soldaat dadelijk na zijn indiensttreden.

Tweemaal daags wordt hij door het kader onderwezen in de houdingen, het marcheeren en de behandeling van het geweer.

Juist die eerste tijd is voor den geheel ongeoeffenden milicien het moeilijkst. Het geweer lijkt door ongewoonte en onbedrevenheid onhandelbaar zwaar, terwijl het in handen van den goeoeffenden man veel lichter wordt. Het kan den reeruit dan ook niet genoeg worden aanbevolen, om bij iedere gelegenheid, ook buiten de exercitiën, de handen met het wapen vertrouwd te maken. Men zij bij die eerste oefeningen aandachtig en gewillig, en gewenne zich van stonde af, om op het eerste appèl na de rust, vlug zijne plaats in het gelid te hernemen. Daardoor maakt men een goeden indruk op de officieren en de onderofficieren, welke met die oefeningen belast zijn, welke goede indruk dan al spoedig op den Compagnies-Commandant wordt overgebracht terwijl klachten over achterlijkheid, gebrek aan ijver of ongezelligheid, den jongen soldaat al dadelijk ongunstig in de compagnie signaleeren.

De schietoefeningen.

110. Deze worden onderscheiden in voorbereidende, individueele en gezamenlijke schietoefeningen.

111. De voorbereidende oefeningen zijn: het richten en aftrekken met het geweer op den richtbok; het aanleggen; het richten en het aftrekken in verschillende houdingen en voorbereidende oefeningen voor het salvo-, het magazijn- en het repeeteervuur; het schieten met patronen tot kamerschietoefeningen; en het vuren met losse patronen.

112. De richtbok is een toestel waarop het geweer kan worden geplaatst, zoodanig dat het daarmede zoowel zijwaarts, als op en neer van richting kan veranderen. De onderwijzer richt een aldus geplaatst geweer op een klein schijfje, op eenige passen vóór de monding, en verklaart het vizier en de wijze van richten. Daarna wordt het geweer *uit de richting* gebracht, en moet beurtelings ieder man het daarin weder *herstellen*. Bij het richten moet men er vooral op letten, het midden der bovenopening van het vizier, in overeenstemming te brengen met den bovenkant van de korrel d. i. zogenaamd *gestreken* korrel. Neemt men den onderkant der opening van de klep dan noemt men zulks schieten met *fijn* korrel, de schoten vallen dan dichterbij. Steekt daarentegen de heele korrel boven de opening uit , dan wordt dit *grof* korrel genoemd en de schoten vallen te ver af. Helt het geweer over, hetgeen men het beste aan den bovenkant van de vizierklep zien kan, dan valt het schot rechts bij rechtsche, en links bij linksche overhelling. Vooral mag niet over één kant van de korrel gericht worden , maar moet deze nauwkeurig in het midden der opening gebracht worden, zooals door het 1ste figuur aangegeven wordt.

113. Bij het schieten uit de vrije hand, moet de schutter steeds de houdingen, welke hem ook bij de exercitie worden onderwezen, getrouw bewaren. De bewegingen der lading moeten wel vlug, maar nauwkeurig worden uitgevoerd; het openen en sluiten van den loop moet met kracht geschieden, opdat bij de eerste beweging de huls steeds uit den bak valle en bij het tot repeteeren gesteld geweer, de bovenste patroon uit het magazijn door den afsluiter achter haar rand worde gevat.

Ter voorkoming van stoornis en wegeringen moet bij het sluiten van den loop, de knop met kracht naar voren en geheel naar rechts worden gebracht.

114. Bij het vullen van het magazijn, patroon voor patroon, wordt de patroon ter hoogte van de stel-nok omlaag gedrukt, ter voorkoming van het hoogst zeldzaam geval dat haar rand achter die der daaronder liggende patroon grijpt. Mocht zulks toch geschieden, dan wordt de fout hersteld door met den middelsten vinger op de patronen te drukken en deze eenige malen op en neer te bewegen.

Voorts kan bij de vulling van het magazijn er niet genoeg op worden gelet, dat het geweer na de vulling behoorlijk als enkellader wordt gesteld en dus bij het sluiten geen patroon in de kamer wordt gebracht, daar anders bij het doen overslaan van den haan ongelukken kunnen plaats hebben.

115. Bij het laden met houders moet men een oogenblik tijd nemen om den houder behoorlijk boven het magazijn en niet met den achterkant op het staangebleven gedeelte van het staartstuk te plaatsen.

De soldaat kan eerst geacht worden voldoende bedreven te zijn in het laden, wanneer hij met de enkellading 11 en met de houderlading 16 schijnschoten in de minuut kan afgeven, en het magazijn, zonder gebruik te maken van een houder, in 10 seconden kan vullen.

116. Bij het aanleggen in staande houding uit de vrije hand, mogen de knieën niet met stijfheid gestrekt zijn, vermits dit een gedwongen houding geeft en het lichaam doet beven.

Het lichaam mag niet verdraaid worden door het voorbrengen of terugtrekken van een of beide schouders, maar moet ongedwongen op beide voetzolen rusten.

Wordt de rechterschouder voorgebracht, dan steunt de kolf tegen het sleutelbeen, en bij het terugbrengen van dien schouder, tegen den bovenarm. De kolf is derhalve niet in de schouderholte geplaatst, waardoor de terugstoot pijnlijk wordt.

Het bovenlijf wordt een weinig vooruitgebracht, waardoor een vaste houding wordt bevorderd en het best weerstand wordt geboden aan den terugstoot.

Het voorwaarts en omhoog brengen van het geweer bij het aanleggen moet in het richtvlak plaats hebben, en de tromp daarbij onmiddellijk, ongeveer op het mikpunt gebracht en dus niet eerst boven de richtlijn opgelicht worden.

De linkerhand, welke in de positie van vaardig reeds op hare plaats is, mag onder het aanleggen en richten volstrekt niet van plaats veranderen, omdat het steunen van het geweer ter hoogte van het zwaartepunt, de minste krachtsinspanning vergt.

De rechterhand moet de greep goed vasthouden om het geweer stevig tegen den schouder te kunnen drukken en daardoor den terugstoot minder voelbaar te maken. Het niet geleidelijk sluiten van den wijsvinger is dikwijls een gevolg van het niet behoorlijk omvatten van den greep en van het niet krachtig tegen den schouder drukken van het wapen.

117. Bij de knielende houding rust het lichaam ongedwongen op den rechterhiel; de elleboog mag niet op de knieschijf steunen, vermits anders het geweer onder het aanleggen moeilijk stil gehouden kan worden. De linkerhand moet niet te ver worden teruggetrokken, zal het geweer in den aanslag niet te topzwaar zijn.

Bij het aanleggen met een vizier voor groote afstanden, is de rechterarm aan het lijf gesloten en wordt de kolf lager gehouden om het geweer een steun te verschaffen.

118. De liggende houding. De man legt zich plat neder in eenigszins schuinsrechtschen stand, (om den terugstoot tegen den schouder en niet tegen het sleutelbeen te krijgen) de beenen gestrekt en een weinig van elkaar, vat met de linkerhand het geweer nabij het zwaartepunt en maakt vaardig, terwijl de linkerelleboog op den grond rust. Daarna trekt hij de linkerhand terug tot tegen het magazijn en drukt met de rechterhand de kolf vast tegen den schouder, steunende nu ook de rechterelleboog op den grond.

Bij het aanleggen met opgelegd geweer wordt aan het wapen tusschen boven- en onderband een steun gegeven. De linkerhand wordt vóór en tegen den onderkordonbeugel gebracht en helpt het geweer vast tegen den schouder drukken; de vingers uitgestrekt langs de rechter- en de duim langs de linkérszijde der kolf.

119. Het aanleggen achter een boom. Bij *dikke* boomen trekt men den rechterschouder zooveel mogelijk terug en houdt men bij het aanleggen den linkervoorarm tegen den boom, zoodat het geweer rechts van den boom in de hand rust; bij *dunne* boomen houdt men de linkerhand rechtop daartegen aan, zoodat het geweer rechts van den boom op den uitgestreken duim komt te liggen.

120. Het aanleggen achter een borstwering. Achter een borstwering, uit een loopgraaf, uit een tirailleurput (*zie bij 137*), tracht men met de linkervoorzijde van het lichaam tegen de borstwering leunende, de beide ellebogen op den grond te doen rusten en ondersteunt, indien niet op gelegd kan worden gevraagd, de linkerhand het geweer voor het magazijn.

121. Bij het aanleggen moet het geweer steeds flink, niet weifelend in den schouder worden gebracht; eenmaal daartegen rustende, mogen geen handen meer worden verplaatst. Men moet spoedig de vizierlijn leeren vinden, daar bij lang zoeken, vooral bij sterken wind, het geweer moeielijk is stil te houden. De ademhaling moet worden ingehouden, zoodra het geweer in den aanslag ligt. De man begint, zoodra het geweer ten naastenbij gericht is, onmiddellijk den om den trekker liggenden vinger te sluiten en tracht het lichaam, vooral den linkerarm, stil te houden. Van het oogenblik af dat de vinger tegen den trekker begint te werken, moet die druk worden volgehouden en langzamerhand versterkt, zoodat de man, steeds ziende op welk punt van de schijf de korrel gericht is, op het oogenblik dat zijn schot afgaat, ook zeggen kan wáár het vermoedelijk gevallen is. Het eensklaps drukken tegen den trekker, het zoogenaamde r u k k e n, is een der groote gebreken waarvoor de schutter zich wachten moet. Na het schot, moet het geweer nog eenige oogenblikken in den aanslag blijven.

122. Het schieten met patronen tot kamerschiet-

oefeningen, in de wandeling genoemd: „schieten met flobertpatronen“, heeft plaats op 7,5 meter op de ringschijf; eerst van den bok, daarna in staande en knielende houding uit de vrije hand. De recruit moet trachten zoo spoedig mogelijk aan de eischen (5 treffers binnen kring 9) te voldoen.

Er wordt later ook op verderen afstand en in andere houding geschoten, terwijl ook gezamenlijke oefeningen met flobertpatronen worden gehouden.

123. Het vuren met losse patronen, dient: om den recruit met den knal gemeenzaam te maken.

124. De individueele oefeningen (die van een enkel man) bestaan uit de oefeningen der 2de klasse, der 1ste klasse en die der scherpschutters. In de 2de klasse doorloopt de schutter de oefeningen, die noodig zijn om hem met vertrouwen tegenover den vijand te kunnen brengen. Hij leert schieten in de verschillende houdingen, evenals in die met het geweer opgelegd (steunende op een paal, een schanskorf enz.), tot op den afstand van 400 meter. In de overige klassen wordt zijne opleiding tot schutter voortgezet.

Geeft een schutter blijken dat hij zich grove gebreken in het schieten heeft eigen gemaakt, dan kan de Compagnies-Commandant hem eene of meer der voorgaande oefeningen doen herhalen of kan hij tot de voorbereidende oefeningen worden teruggebracht.

Bij alle individueele oefeningen worden vizier en mikpunt, in verband met den afstand, den invloed van weer en wind en het hoog of laag dragen van het geweer, steeds zoodanig gekozen dat het trefpunt zoo dicht mogelijk bij het midden van het doel valt.

Hij die schieten moet, plaatst zich recht voor de schijf, neemt de houding aan waarin hij moet vuren, regelt zijn vizier en laadt, als het eene gewone oefening of ook eene oefening op commando betreft, zoodra de seinschijf in de observatiepost is ingetrokken en die bij den schutter wordt omhoog gehouden.

Hij geeft vóór het eerste schot en vóór elk schot waarbij hij een ander mikpunt kiest, het punt op, waarop hij richten zal, legt aan, vuurt, neemt dadelijk na het aftrekken, dus in den aanslag, de richting waar naar welke de vizierlijn ten

opzichte van het mikt punt is afgeweken en neemt daarna de oorspronkelijke houding weder aan.

De infanterist moet er eene eer in stellen, het spoedig in het schieten tot zekere hoogte te brengen.

Het toestaan van gunsten, verloven enz., is zeer dikwerf afhankelijk van de geoefendheid in het schieten van den belanghebbende.

De milicien moet alles doen, om het scherpschutters distinctief te verdienen, eene onderscheiding, die behalve soldijverhooging nog andere voordeelen geeft.

125. De gezamenlijke oefeningen worden onderscheiden in de gezamenlijke vuren en het gevechtschieten. De eerste worden verdeeld in salvo-, magazijn-, tirailleur- en repeteervuur op kleine bekende afstanden en het salvo- en magazijnvuur op middelbare en groote afstanden, bekende en onbekende; de laatste in het individueel gevechtschieten en het gevechtschieten met afdeelingen.

126. De salvovuren dienen om den man te leeren, gezamenlijk, in gesloten orde, op commando, het vuur af te geven. De soldaat moet hierbij vooral bedaard blijven, en nimmer zoogenaamd „voortrekken“ (vóór het commando vuren), hetgeen zwaar gestraft wordt, dewijl daardoor de orde in de afdeeling verstoord wordt en andere manschappen worden meegesleept tot ontijdig vuur geven (verstoring der vuurdiscipline). Wie in het laden vertraging ondervindt, vermijde de overige manschappen in het vuren te hinderen. Hij wachte bij het salvo- en het magazijnvuur bedaard een volgend commando af, en zoo het een stoornis geldt, die niet dadelijk verholpen kan worden, zal hij door schijnbewegingen aan het vuren deelnemen, en eerst, nadat dit gestaakt is, het gebrek aan zijn wapen trachten te herstellen. Gedurende het vuren mag niemand uit het gelid treden.

127. Door de oefening in tirailleur- en repeteervuur wordt de man opgeleid voor het verspreide gevecht. Hierbij is hoofdzaak, dat hij vooral lette op de aanwijzingen van zijn groepscommandant, en dat hij met oordeel de regels voor de vizerstelling leere toepassen.

128. Het gevechtschieten met afdeelingen is

vooral eene oefening voor de aanvoerders in de leiding van het vuur. Voor den enkelen man is het gevechtschieten eene toepassing van het geleerde omtrent het schatten van afstanden, het beoordeelen van den trefkans die het doel aanbiedt, alsmede van het te nemen vizier en het te kiezen mikt punt.

129. Bij vertrek met groot verlof krijgt, bij elke compagnie, van de miliciens die niet tot het blijvend gedeelte behooren, hij, die met het minst aantal patronen aan alle overgangsvoorwaarden van de 2de klasse heeft voldaan, een prijs van 5 gulden. Een dergelijke prijs wordt ook uitgereikt aan den milicien van het blijvend gedeelte, die bij vertrek met groot verlof het verste is gevorderd. Bij gelijkheid geeft het aantal treffers bij het repeteervuur den doorslag.

Op het einde van het schietjaar wordt door de vrijwilligers, die in de 1ste klasse of scherpschutter zijn, naar een prijs geschoten.

De scherpschutters, die, aan de overgangsbepalingen voor hen vastgesteld, voldaan hebben, worden jaarlijks, na afloop van het schietjaar, voor eene bijzonder geldelijke belooning in aanmerking gebracht.

Hij, die een berispelijk gedrag heeft of weinig lust in het schieten betoont, wordt niet voor de hiervoren bedoelde geldelijke belooningen voorgedragen en dingt niet mede naar den prijs.

130. Het schatten van afstanden.

Vermits in het gevecht de afstanden onbekend zijn, waarop de schutter zich van het doel bevindt, zoo is het noodig zich in het schatten der afstanden te oefenen. De beste oefening daarin is voorzeker, dat de soldaat in zijn geheugen prente, wat hij op verschillende afstanden nog kan onderscheiden, van de meeste op het terrein voorkomende voorwerpen, zooals van huizen: de stijlen van deuren en vensters; de wijzerplaten en de wijzers van torens; de kleur van voertuigen en paarden enz., maar vooral wat men van een soldaat op de verschillende afstanden ziet. Op 100 meter kan men van het gezicht de lijn der oogen, knevel en baard nog goed onderscheiden en kan men zelfs de metalen knoopen van de uniformjas tellen. Op 200 meter kan men nog het gezicht en de handen onderscheiden; de knoopen ziet men slechts als een flauwe streep. Op

300 meter wordt de gelaatskleur nog waargenomen, maar niets meer van de knopen. Op 400 meter de armen en beenen, doch niet meer de afscheiding tusschen hoofd en romp. Op 500 meter goed de been-, doch onduidelijk de armbewegingen; op 600 meter bijna niets meer van de arm-slechts flauw de beenbewegingen; scherpe kleuren der uniformstukken kunnen nog worden waargenomen. Op 1000—1200 meter ziet men nog of de man in front of uit de flank staat. Op 1200—1500 meter de rotten van afdeelingen infanterie of cavalerie en de stukken van een batterij. Deze gegevens zijn natuurlijk gegrond op een gemiddeld gezichtsvermogen, op een gemakkelijk te overzien veld en een heldere lucht.

Ook is het dienstig zich de maat van bepaalde afstanden op het terrein in het geheugen te prenten, b.v. die van 100, 200, 300, 400 en 500 meter, ten einde later door middel dier maten op het oog de afstanden te schatten waarop voorwerpen zich bevinden. Men moet hier vooral letten op het schijnbaar kleiner worden van den afstand van 100 M., naar mate deze verder verwijderd is.

In de onzekerheid is het altijd beter den afstand te kort, dan te lang te nemen, ten einde nog nut te kunnen hebben van de aanslagen van den kogel, of liever van den tweeden sprong. Langs de wegen kan het tellen van boomen en telegraafpalen een hulpmiddel zijn, als men hunnen onderlingen afstand juist kent. Door het aantal seconden, dat verloopt tusschen het zien en het hooren van een schot, te vermenigvuldigen met 330, krijgt men ongeveer den afstand in meters, waarop men zich bevindt, van de plaats waar het schot gelost is. Een moeilijk toe te passen middel echter, wáár van alle kanten geschoten wordt.

Over watervlakten en breede rivieren schat men gewoonlijk te kort; evenzoo op voorwerpen, die zich zeer duidelijk tegen de lucht op den achtergrond afteekenen.

In de korrel bezit de soldaat een middel, om in sommige gevallen, den afstand te bepalen, door de grootte der korrel te vergelijken met de schijnbare grootte van het doel. Men geeft daartoe het geweer een rustpunt — op den schouder desnoods van een nevenman — en brengt alsnu den bovenkant van de korrel gelijk met dien van het doel, het oog houdende

ter hoogte van het achtereinde van het staartstuk. (Het vizier heeft hiermede niets te maken). *De lengte van het door de korrel bedekte gedeelte van het doel* vermenigvuldigt men nu met 200, om den afstand te kennen. B.v. de korrel bedekt een liggenden man, d. i. 0,45 meter hoog, geheel, dan bevindt deze zich op $0,45 \times 200$ of 90 meter.

Bedekt de korrel den knielenden man, 1 meter hoog, dan is deze op 200 meter verwijderd, een staande man, 1,75 meter hoog, daardoor bedekt, bevindt zich op $200 \times 1,75$, dus op 350 meter; een cavalerist, hoog 2,50 meter, op $2,5 \times 200$, dus 500 meter.

131. Het bajonetschermen.

Het bajonetschermen is evenals het schieten, eene oefening die de soldaat met voorliefde moet ter harte nemen, dewijl in het gevecht zijn leven zeer dikwerf afhangt van de vaardigheid, waarmee hij zijn wapen hanteert. Menig soldaat is uit een handgemeen, ongedeerd en met roem teruggekeerd, omdat hij zich van zijn bajonet met voordeel wist te bedienen tegen soms meer dan één tegenstander, dáár waar de ongeofende spoedig verslagen lag.

Het tirailleeren of het verspreide gevecht.

132. Bij het tirailleeren zijn de soldaten niet meer in rij en gelid geplaatst, maar met min of meer tusschenruimten, naarmate van het terrein waarop zij zich bewegen. Het doel dat men daarbij beoogt is:

1°. zooveel mogelijk gebruik te kunnen maken van iedere ongelijkheid in den bodem of van ieder voorwerp daarop, om zich te onttrekken aan het oog, en dus aan het schot van den vijand;

2°. om den vijand zoo onverwacht mogelijk te kunnen naderen; hem omtrent onze oogmerken te misleiden;

3°. om onze eigen sterkte beter te verbergen, dan door hem onze afdeelingen in haar geheel te laten overzien;

4°. om aan den afzonderlijken soldaat of aan kleine troepjes, beter de gelegenheid te geven gebruik te maken van punten, vanwaar voordeelig vuur kan gebracht worden op de stelling

des vijands en van voorwerpen om het geweer op te leggen of het daartegen te leunen, als: boomen, aardruggen enz.

De soldaat kan zich bij het tirailleeren vrijer bewegen, de houding kiezen waarin hij het best schiet; doch hij is niet zoo direct meer in de hand van zijn aanvoerder en soms meer aan zich zelven overgelaten. Hij moet in dezen toestand veel meer met oordeel handelen dan in rij of gelid. Dáár is lichamelijke geoeffendheid en gehoorzaamheid voldoende, bij het tirailleeren niet meer. Hier moet hij vlug gegeven bevelen en wenken leeren begrijpen; zelf spoedig de beste plaats vinden, om zijn schot af te geven en den veiligsten weg om die plaats te bereiken.

Bij het verspreide gevecht vormen 6 tot 14 man een groep, die door een onderofficier of korporaal wordt gecommandeerd.

133. De algemeene gedragsregelen voor den tirailleer zijn:

1°. Zich onvoorwaardelijk aan zijn *groepscommandant* verbonden achten en zijne bevelen met de grootste nauwgezetheid uitvoeren; nimmer, onder welke omstandigheden ook, hem uit het oog verliezen: dus dikwerf naar hem omzien, ten einde hem in de gelegenheid te stellen, zijn wil door teekens of commando's te doen begrijpen. Hieruit volgt dat hij zorgen moet den afstand niet te groot te laten worden, die hem van zijn groepscommandant en van zijne nevenlieden scheidt. Een enkel man, door meer vijanden omsingeld, is meestal verloren, een groep daarentegen, die in een benard oogenblik, zich goed vereenigd rondom zijn commandant bevindt, en bedaard naar diens bevelen luistert, kan zich lang tegen overmacht staande houden.

2°. Zich vlug weten te verplaatsen, zonder zich veel bloot te geven.

3°. In allerlei houdingen of kleine ruimten moet hij kunnen laden en vuren, steeds zooveel mogelijk een steunpunt aan zijn geweer gevende. (Zie omtrent het aanleggen in verschillende houdingen en achter dekkingen, 116—120). Ook kan hij het geweer op lage takken van boomen of struiken plaatsen. In een greppel, of achter een aardhoop, wordt het geweer op den rand gelegd, bij heggen er door gestoken.

4°. Hij moet zooveel mogelijk zijne wapens zoodanig hou-

den, en desnoods blinkende voorwerpen als de veldflesch, de koppelplaat, verschuiven of met de hand bedekken, dat ze niet flikkeren.

5°. Rustig blijven in het vijandelijk vuur, zelfs wanneer dit niet mag worden beantwoord of de munitie reeds verschoten is. Niet veel schieten, maar juist schieten is hoofdzaak. Hij moet dus steeds zijne opmerkzaamheid op den vijand vestigen, goed den afstand schatten, en de spreiding van zijn geweer in aanmerking nemen om te beoordeelen of hij nog zeker schot heeft. Hij moet trachten waar te nemen, wáár zijn schot valt, om daarnaar zijne vizierstelling te wijzigen.

6°. Zooveel mogelijk den onderkant van het doel nemen (bestrijkende baan). Bij voorkeur schieten op de officieren; tegen de cavalerie en de artillerie op de paarden.

Hij mag nimmer vuren, voor hem daartoe door zijn groepscommandant bevel is gegeven of wel op aanwijzing der officieren.

7°. Dadelijk als zijn groepscommandant bevel of teeken geeft om *met vuren op te houden*, of indien hij in zijne nabijheid het signaal daartoe hoort, het vuur staken. Zelfs als de *vuurleiding* door het buiten gevecht stellen van commandanten ophoudt, moet de *vuurdiscipline* gehandhaafd blijven.

Tot verzekering van het vertrouwen in zijn geweer is het noodig dat de tirailleur steeds zorg draagt het magazijn weder te vullen.

Is dit geheel of ten deele leeg geschoten dan moet het zoodra doenlijk weder uit de hand worden gevuld.

Het geweer moet in alle momenten van het gevecht waarbij het magazijn- of repeteervuur niet behoeft te worden aangewend, als *enkellader met gevuld magazijn* worden gebruikt.

8°. De houdertasch mag niet dan op commando worden geopend. Slechts bij het afgeven van repeteervuur wordt met houders geladen.

Heeft men patronen uit de achtertasch genomen, dan moet deze weder met zorg worden gesloten.

Ieder man moet steeds vrij nauwkeurig weten, hoeveel patronen en hoeveel gevulde patroonhouders hij nog beschikbaar heeft.

9°. Luide aanroepen van kameraden, schreeuwen of ander leven in de tirailleurlinie is streng verboden; nevenlie-

den moeten met gedempte stem gewaarschuwd worden, wanneer zij een commando of wenk niet opmerken.

10°. Licht men eenigen tijd in een greppel of tirailleurloopgraaf (zie bij 138), achter een heg, in één woord gedekt, en wordt *voorwaarts* bevolen of geblazen, dan moet nimmer gearzeld worden, *dadelijk* de veilige plek te verlaten. Daar gelaten dat zoodanige lafheid een flak soldaat onwaardig is, moet hij toch vooruit, en hoe vlugger de gevaarlijke strook, tot aan de nieuwe dekking is afgelegd, hoe beter.

11°. Ontwaart de tirailleur, dat *'s vijands schoten al dichter en dichter rondom hem vallen*, dan mag hij zich snel eenige passen verplaatsen, zonder echter den samenhang van de groep te verbreken. Waar hij geen dekking vindt, werpt hij zich plat op den grond.

Een tirailleur mag nimmer terug gaan dan op uitdrukkelijken last van zijn groepscommandant.

12°. Moeten de tirailleurs *stormloopen*, dan moeten zij niet in dollen vaart zoodanig vooruit hollen, dat alle verband met de kameraden verloren gaat. Daardoor komt men ongelijk, niet vereenigd, en veelal buiten adem, dus ongeschikt tot handgemeen, bij den vijand, en wordt een voor een neergeschoten of neergestoken. Zelfs in die uiterste oogenblikken, leere de soldaat zijne bezinning te houden, wel vastberaden, maar niet te zenuwachtig opgewonden, het gevaar te gemoet te gaan. Hij blijve gehoorzamen aan de stem, aan de wenken van zijn groepscommandant en van de officieren. Zij zien den toestand beter in, begrijpen beter, tegen welke punten van de vijandelijke linie men met vereenigde krachten moet aankomen. De soldaat lette dus tot op het laatste oogenblik, op de richting die zij aanwijzen.

13°. De tirailleur zij er van doordrongen, dat eenmaal den stormloop begonnen, deze zoo beslist en vereenigd mogelijk moet worden doorgezet. Het moeten omkeeren is daarom zoo gevaarlijk, dewijl men dan grootendeels weerloos, aan 's vijands vuur is prijs gegeven. Hoort hij echter het commando of signaal *rechtsomkeert*, dan moet hij gehoorzamen. Zij, die dat commando doen, weten alweer beter dan de soldaat, waarom het onvermijdelijk moet. Zijn alleen doorgaan zou een noodeloozen moed aan den dag leggen

zijn, die tot niets zou kunnen leiden, dan hem in den dood of in krijgsgevangenschap te voeren.

14°. Niemand in de *tirailleurlinie*, behalve de daartoe aangewezen soldaten, *help gewonden of dooden naar achteren dragen*. Van gevallen kameraden trachtte men de patronen bij zich te steken. Dit moet evenwel zoo vlug geschieden, dat het bij in beweging zijnde groepen geen oponthoud geeft. Het afgeven van patronen aan een kameraad, zoo men er zelf voldoende overhoudt, mag geschieden, mits vlug. Het langer dan hoog noodig bij elkaar blijven, ongedekt, is verboden; het vergroot de schijf voor den vijand.

15°. Tegen de *cavalerie*, moet de tirailleur er goed van doordrongen zijn, dat hij niets van den enkelen ruiter heeft te vreezen. Hij zorge slechts aan de rechterzijde te blijven van den met de lans, aan de linkerzijde van den met de sabel gewapenden ruiter. Tegenover meerdere ruiters en gesloten afdeelingen van dit wapen, scharen *op de vlakke* de tirailleurs zich rondom hunne groepscommandanten, maken front naar alle zijden, en wachten bedaard en met stilte de commando's af. Biedt het terrein hindernissen aan de cavalerie, zooals diepe greppels, holle wegen of lage heggen, dan plaatsen zij zich bij voorkeur op eenigen afstand daarachter, om vuur te kunnen geven op de in de hindernis stortende of in verwarring geraakte ruiters. Tusschen duinen en heuvels zich bewegende, trachten de tirailleurs snel den rand te bereiken. Soms kunnen zijwaarts geplaatste punten met voordeel benut worden om de voorbijrennende ruiters in de flank te beschieten.

In *bedekt terrein is de tirailleur altijd veilig* als hij zich vlug op een geschikt punt opstelt. Tegen aanrennende cavalerie kan men gerust het vuur bewaren, totdat zij op den afstand van 250—300 meter genaderd is. Het vuur op veel grooteren afstand, heeft op zulk een doel weinig uitwerking en verhoogt daardoor de stoutmoedigheid van de tegenpartij.

16°. Van de *artillerie* heeft de enkele tirailleur weinig te duchten. Het beste middel om een batterij te verjagen, is om ze met kleine afdeelingen, groepen, of sectiën sprongsgewijze zoo dicht mogelijk te naderen, zich plat neer te leggen, als er geen dekking is, en het vuur te openen vooral op offi-

cieren, paarden en voorwagens (wagens waarin de munitie is geplaatst). Een gelukkig schot, kan een voorwagen doen springen en daarmede de grootste verwarring in de batterij aanrichten. Op het commando *attaqueeren* of het daartoe dienende signaal, werpen de tirailleurs zich op de batterij, en trachten de officieren en bedieningsmanschappen buiten gevecht te stellen, terwijl daarvoor aangewezen manschappen beproeven de strengen der bespanningen door te snijden. Zien ze geen kans de stukken te behouden, doordien vijandelijke ondersteuning opdaagt, dan maken zij ze, zoo goed mogelijk onbruikbaar (vernietigen of wegwerpen van sluitstukken).

Zoowel bij den aanval op een vijandelijk werk, als tegen een boschrand, een heg, heuvel, hofstede, kortom tegen ieder voorwerp door den vijand bezet, moeten de tirailleurs *omsingelend op de uitspringende punten stormen*, daar deze in den regel het zwakste zijn, wijl dáár de minste vijanden zijn opgesteld. De groepen die op de vleugels zijn, moeten altijd trachten overvleugelend tegen 's vijands flank te stormen.

's Nachts vuurt de tirailleur zoo min mogelijk en vertrouwt op zijn bajonet.

17°. In bedekt of golvend terrein kunnen, zoolang de groepen nog gesloten zijn, van elke groep twee manschappen als *éclaireurs*, tot verkenning op 25 tot 50 meter, vooruit gezonden worden. Zij mogen alleen vuren tot alarmeering, tot zelfverdediging en op vijandelijke officieren die trachten te verkennen. Wanneer tot verspreiden wordt overgegaan wachten de *éclaireurs* hunne groep in.

Ook in polderland kan van *éclaireurs* worden gebruik gemaakt; in dit geval moeten zij zich 75 à 150 m., zoowel voor de verspreide als voor de gesloten groep bevinden, ten einde de plaatsen op te zoeken waar het overtrekken der slooten het doelmatigst kan geschieden.

Het gebruik van het pioniergereedschap.

134. Tot de uitrusting van den Infanterist behooren, behalve zijn wapen, nog *schoppen, bijlen en pikhouweelen*. Zij dienen voor het opwerpen van aarden dekkingen tegen het vijandelijk vuur, het maken en oprui-

men van hindernissen, het gereedmaken van bivaks. Tot pionierarbeid kan bij eene compagnie infanterie te velde worden beschikt over 100 schoppen, en 16 bijlen als *draagbaar gereedschap*, terwijl op de *compagnieskar* nog worden meegevoerd: 1 schop, 1 pikhouweel, 3 handbijlen en 1 slachtersbijl en buiten tegen de achterzijde dier kar, 2 pikhouweelen in foudraal zijn bevestigd.

Het aantal schoppen voor eene compagnie der *bezettingstroepen* bedraagt 40.

135. Om tegen geweerkogels en scherven van granaten gedekt te zijn, moet eene dekking van zand of gemengden grond een dikte hebben van 0,75 meter; van klei 1 meter; van veen 1,5 meter; van vastgetrapte sneeuw 2 meter en van korenschoven 5 meter.

136. Hoewel in den regel de verdediger meer van kunstmatige dekkingen gebruik maakt dan de aanvaller, zoo kan toch ook deze op open terrein verplicht zijn, zich vlug in te graven, ten einde, eenigzins veilig opgesteld, vuur op de stelling des verdedigers af te geven, alvorens tot den aanval over te gaan; terwijl hij in bedekt terrein, door heggen en struiken zich soms met bijl en kapmes, voor welk laatste doel de schop tevens is ingericht, een weg moet banen.

Kleine greppels, kuilen enz., worden met de schop, en in dringende gevallen met andere scherpe voorwerpen, die men bij de hand heeft, dieper gemaakt. Dijkjes, aardranden worden opgehoogd, in de glooiingen van hooge en steile dijken gaten gestoken voor de voeten van den schutter; gaten in heggen gestopt met grond of hout, uit te hooge schuttingen een plank gebroken enz. Natuurlijk hebben zulke haastige, in enkele minuten gemaakte, verbeteringen geen regelmatigigen samenhang; die kan er pas aan gegeven worden, als men eenigen tijd in de positie blijft.

De zeer vluchtige, op het vlakke veld gemaakte ingravingen voor tirailleurs, bestaan eenvoudig uit een gat, waarvan de aarde naar 's vijands zijde wordt opgeworpen. Het spoedigste is natuurlijk een liggende schutter gedekt, waarvoor de aarde slechts 0,3 meter hoog behoeft opgeworpen te worden. Onder het vijandelijk vuur zal men dus soms verplicht zijn, zich hiermede aanvankelijk te vergenoegen, en

daarna, als men lang genoeg in de stelling blijft, de ingraving verdiepen, zoodat zij een knielenden man dekt, waartoe het gat 0,5 m., *een schop lengte diep moet wezen*, opdat het met de uitgeworpen aarde, 0,5 m. hoog, eene geheele dekking van 1 m. oplevert.

137. Tirailleurputten noemt men die meer regelmatige ingravingen, die in den regel voor 2 man worden gemaakt, en die b. v. vooral voor de dubbele posten van een veldwacht (*zie bij 175*) op open terrein, zijn aan te bevelen.

138. Groote tirailleurloopgraven worden gewoonlijk alleen door den verdediger gemaakt. Moeten zij ter opname van *gesloten afdeelingen* dienen, dan moet de uitgraving zoo breed zijn, dat minstens twee gelederen zich daarin gemakkelijk kunnen opstellen. Gewoonlijk wordt dan de uitgeworpen aarde, *een schop lengte minstens*, vóór den rand der uitgraving opgeworpen, zoodat de schutter op die strook van den beganen grond, *berm* genoemd, staande of knielende vuurt over de borstwering, terwijl het achterste gelid in den kuil volkomen gedekt staat. Ten einde het in- en uitkomen der gelederen te vergemakkelijken, worden dan in de taluds (*hellingen*) der loopgraaf trappen gemaakt.

Bij het graven met de draagbare schop (*Linnemannschop*), plaatst de man zich op de rechterknie, vat met de rechterhand de schop bij den knop, en met de linkerhand bij het onder-eind van den steel. Zoodoende is de man spoedig gedekt, en de kleine schop beter te hanteeren dan staande. Van hoeveel belang het voor den soldaat is, dat hij zich vlug ingrave, behoeft niet gezegd te worden. Het betreft hier zijn eigen veiligheid, en zij die met de schop gewapend zijn, zullen zich het dragen van dien meerderen last gaarne getroosten, in de overtuiging, dat zij daaraan in veel gevallen het behoud van hun leven te danken hebben.

139. Bij uitgestrekte loopgraven, die b.v. voor eene heele compagnie moeten dienen, wordt eerst de *richting* door officieren aangewezen, daar het er vooral dan op aankomt te zorgen, dat de vijand geen vuur in de loopgraaf kan brengen, door zich in het verlengde daarvan te kunnen plaatsen. Aan iedere sectie wordt vervolgens hare taak aangewezen. Ieder sectie-commandant geleidt zijne afdeeling naar de plaats

waar zij moet worden opgesteld, laat de schoppendragers in het voorste gelid plaatsnemen en commandeert vervolgens: *Formeert één gelid = Marsch.*

Vervolgens commandeert hij: *Afhangen*, waarop elk man zijne uitrusting achter zich neerlegt; het geweer met de tromp naar achteren en den knop naar boven, rechts van de overige uitrustingsstukken.

Vervolgens commandeert de sectie-commandant: *Schoppendragers Voorwaarts = Marsch.* Deze manschappen zorgen rechthout te marcheeren en de sectie-commandant laat hen halt houden tegen de voorste lijn van ingraving. Tegelijkertijd leggen de manschappen die in het achterste gelid hebben bestaan zich bij hunne uitrusting neder en vormen de aflossing.

De sectie-commandant verbetert zoo noodig de richting der voorwaarts gemarcheerde manschappen en commandeert daarna: *Kielspitten.*

Elk man begint vlak voor zijn voeten een kielspit te maken — d. w. z. een geul te graven, ongeveer ter diepte en breedte van een hand — en zorgt dat dit kielspit aan die van zijne nevenlieden aansluit.

Daarna commandeert de sectie-commandant: *Achterwaarts = Marsch* en wanneer de werkers $3\frac{1}{2}$ schoplengte achter het gemaakte kielspit gekomen zijn: *Sectie = Halt*, verbetert zoo noodig de richting en commandeert vervolgens andermaal: *Kielspitten*, waarop de tweede kielspit wordt gemaakt, zooals voor de eerste is aangegeven.

Daarna commandeert de sectie-commandant: *Graven*, waarop de werkers, beginnende aan de voorste kielspit, de uitgraving aanvangen.

Zij zorgen daarbij de zoden of de harde korst in de eerste plaats af te steken en de kluiten een schopbreedte buiten en langs de voorste kielspit op te stapelen, tot op de hoogte die door het kader wordt aangewezen.

Vervolgens wordt de grond laagsgewijze uitgegraven, elke laag ter diepte van de lengte van het schopblad.

De uitgegraven aarde wordt vervolgens achter de opgestapelde kluiten neergeworpen en herhaaldelijk vastgetrapt. Gedurende het graven wordt het stilzwijgen bewaard en vlijtig gearbeid.

Op het commando: *Aflossen* van den sectie-commandant, steekt elke graver zijne schop in het midden van zijn vak, treedt naar achteren en wordt nadat hij bij zijne uitrusting heeft plaats genomen, vervangen door de aflossing; het eigen-dunkelijk onderling aflossen is verboden.

De rustende manschappen zijn altijd met de kapotjas gekleed.

140. H o o g e m u r e n worden tot geweervuur ingericht, door daarachter aarden banketten of stellingen van tonnen, tafels of andere in de nabijheid te krijgen voorwerpen te plaatsen, zoodat men over den muur kan heenvuren. Heeft men tijd en kan men zonder gevaar van vijandelijk vuur aan de naar den vijand gekeerde zijde werken, dan graaft men vóór den muur een grachtje, waarvan de aarde schuin tegen den muur wordt opgeworpen.

141. H e g g e n worden eveneens door aarde aan de voor- of achterzijde versterkt.

142. *Met de schop* kunnen nog verschillende hindernissen gemaakt worden, die men wel niet zelf bezet, doch onder zijn vuur houdt.

143. Met de *schop als hakmes*, maakt men verhakkingen, zijnde gevelde boomen met aangepunte takken. Men kan ze van elders aanvoeren naar de punten, die men afsluiten wil, in welk geval de boomen niet te zwaar mogen zijn. Of wel men kan ze op de plaats zelve, als op straatwegen, in bosch- of parkranden, in elkander laten vallen, waarbij men ze dan niet geheel loskapt, maar aan den stronk bevestigd laat, om het opruimen te bemoeilijken.

144. Om een boom te vellen wordt hij aan de zijde, waarheen hij vallen moet, tot in het hart doorgekapt en aan de andere zijde eenige vingers hooger, schuin naar beneden gekapt.

145. In een huis zich verdedigende, verdeelt men zich over de verschillende vertrekken, verspert de deur, indien deze naar 's vijands zijde ligt, en maakt zoo snel mogelijk een *uitgang aan den achterkant*.

Evenzoo verspert men de ramen tot op $\frac{2}{3}$ van de hoogte door middel van huisraad, beddegoed enz., en plaatst banken, stoelen en tafels daarachter, om door de opengebleven ruimte te vuren.

146. Een waadbare plaats maakt men *onherkenbaar*, door de daarheen voerende karresporen weg te graven. *Onbruikbaar* maakt men ze, door er glasscherven, steenbrokken, eggen, enz. in te werpen.

147. IJs moet, om daarover infanterie te kunnen brengen, dik zijn voor *enkele manschappen*: 0,04 meter. Voor gesloten *afdeelingen infanterie* 0,08 meter. Men maakt het *onbruikbaar*, door er sleuven in te kappen, of het aan de kanten los te maken en er water overheen te laten loopen.

148. Wegen maakt men *onbruikbaar* door er diepe gaten of sleuven in te graven, minstens 3 meter breed, om het overspringen te beletten. Men moet ze op eenigen afstand daarvan, onder vuur houden. In dijken maakt men eveneens diepe insnijdingen, waarin men schutters plaatst, die den dijk bestrijken; of wel die ingravingen worden door achterwaarts of zijwaarts geplaatste troepen, onder vuur gehouden.

149. Van houten bruggen maakt men de planken van het bruggedek los, of zaagt de balken van het dek of van de schragen door. Voor het opbreken van groote bruggen, ijzeren vooral, evenals van spoorwegen, zoowel als tot het herstellen van een en ander, wordt in den regel de infanterist niet, maar wel de geniesoldaat gebruikt. In ieder geval moet hij daarvoor over andere middelen, dan het draagbaar gereedschap beschikken. Hetzelfde is met het herstellen van telegraaflijnen het geval.

150. Het vernielen van telegraaflijnen, mag evenmin als dat van spoorwegsignalen enz. geschieden zonder uitdrukkelijken last.

151. Wegen en bruggen kan men nog *versperren*, door omgeworpen wagens en karren, met aarde of mest gevuld, en waarachter de schutters gedekt vuur kunnen geven.

152. Op bivak, dient de schop tot het maken van *kookgaten*, *bivakkeukens*, *veldlatrines* enz.

153. Kookgaten. Is de grond droog genoeg, dan maakt men eene S-vormige ingraving, breed 1 pas, en diep ongeveer 2 schoppen, met steile wanden. Voor iedere 25 ketels moet de ingraving 2 schoppen lang zijn. Zij wordt met zacht glooiende uiteinden *zóó* gemaakt, dat de wind er doorheen kan spelen. De uitgeworpen aarde komt aan de van den wind af-

gekeerde zijde. Een strook gronds ter breedte van een schop, blijft tusschen uitgraving en opgeworpen grond, om de draagstokken te kunnen plaatsen, waaraan de ketels hangen.

Is de grond te vochtig, dan maakt men van zoden of steenen 2 muurtjes, ieder 2 schoppen hoog en een pas van elkaar, in de richting van den wind. De van den wind afgekeerde zijde wordt door een hoop aarde gesloten. Heeft men veel hout in de buurt, dan kan men daarvan vier vorken maken, die men in den grond slaat. Op die vorken komen dikke stokken te rusten, waarover dan weer dwarsstokken worden geplaatst, waaraan de ketels hangen. In het midden graaft men een geul voor het vuur, met een walletje van aarde rechts en links, terwijl de onderste einden der vorken, tegen het verbranden, eveneens met aarde worden omgeven.

154. Een bivaklatrine is een geul, lang 10 pas, 1 schop diep en een halve schop breed; de aarde wordt langs den rand opgezet.

In een kamp worden grootere keukens en latrines gemaakt, met zoden en andere middelen bekleed, en waartoe de troep over zwaarder en meer gereedschap moet beschikken.

155. Borstwering, noemt men den aarden wal, die den schutter dekt.

Banket, de verhevenheid waarop hij geplaatst is om over de borstwering te kunnen vuren.

Taluds, zijn de zijwanden van eene borstwering, of van eene gracht. Binnen-talud aan *onze*, buiten-talud aan *'s vijands zijde*.

Berm, is het gedeelte van den ongeroerden grond tusschen borstwering en gracht.

Schanskorf, is een van rijshout gevlochten, van onder en van boven open mand, die met aarde wordt gevuld, als ze met hare aangepunte palen, in den grond is geplaatst.

Fascine is een bundel rijshout, door banden van ijzerdraad vast bijeengehouden en lang 2,5 meter, bij 0,25 meter dikte. Worsten zijn langere fascinen.

Horden zijn stukken vlechtwerk, van ongeveer 2 meter lengte, om 6 palen gevlochten, van 1,2 meter lang.

156. Schanskorven, fascinen, horden en zandzakken worden gebruikt om borstweringen steil op te kunnen zetten en te ver-

sterken. Evenzoo bezigt men daartoe zoden, planken, balken, boomstammen en meer dergelijke voorwerpen. Men noemt dit het bekleeden der borstwering. *Z a n d z a k k e n*, zijnde met aarde of zand gevulde dichtgebonden zakken, zijn ook zeer geschikt, om schutters, die over een muur of eene borstwering schieten, te dekken; ze worden dan zoo opgestapeld, dat daartusschen voldoende openingen, als schietgaten of schietsleuven overblijven.

HOOFDSTUK X.

D E V E L D D I E N S T.

157. Terrein.

Terrein noemt men in het algemeen ieder deel van de vaste oppervlakte der aarde. Het terrein is *open*, als het uitzicht vrij is; *bedekt*, als door bosschen, struiken, heggen, bewoonde plaatsen enz. het uitzicht belemmerd is. *Doorsneden* noemt men het, als daarin rivieren, slooten en vaarten worden aangetroffen. In doorsneden en bedekt terrein heeft de infanterie, boven de andere wapens, vele voordeelen. Men noemt het terrein *effen*, indien zich daarop geene hoogten vertoonen; *golvend*, indien het zich afwisselend langzaam verheft en weder daalt. Een kleine verhevenheid van den bodem, noemt men hoogte; die langs de kust liggen duinen. Bij grootere afmetingen worden het heuvels en bergen. Aan iedere verhevenheid onderscheidt men den *voet*, de *hellingen*, de *kruin*, *kam*, *kop* of *top*.

Wegen, die lager liggen dan het terrein aan weerszijden, heeten holle wegen; zijn zij diep en met steile wanden, dan worden zij kloven of ravijnen genoemd.

Wanneer men een stroomend water *in de richting van den stroom* volgt, dan heeft men den rechteroever aan de *rechter-*, en den linkeroever aan de *linkerhand*.

Eene plaats aan eenig stroomend water gelegen, wordt gezegd *boven* of *beneden* eene andere plaats te zijn, naarmate zij *dichter bij den oorsprong* of wel bij de *monding* gelegen is.

Dijken dienen om het land te beschermen tegen het buiten de oevers treden der rivieren. Naarmate van hunne afmetingen en van de hoogte waarop zij het water keeren, dragen zij den naam van *grootte* of *bandijken*, *gewone dijken* en *kaden*. De stukken land, die tusschen de rivieren en den dijk gelegen zijn, en die bij hoogen waterstand onderloopen, noemt men *uiterwaarden*. Tegen het zomerwater, worden zij beschermd door een zoogenaamd *zomerdijkje*. Boezem of boezemwater, is de vaart, waarop al het uit den polder opgemalen water wordt geloosd, om daarna in de rivieren of in zee uit te vloeien.

Onderwaterzettingen of inundatiën worden gesteld door middel van inundatiesluizen, waardoor het water, voor zooveel noodig, op het te inundeeren land wordt binnengelaten.

Door *défilés* of engten, verstaat men alle gedeelten van het terrein, die men slechts met smal front passeeren kan, zooals: bruggen, dijken en wegen, die door bewoonde oorden of overigens ondoorgaanbaar terrein voeren. Door *deboucheeren*, het uit een *défilé* te voorschijn komen van een troep.

Oriënteeren enz.

158. Door oriënteeren verstaat men het bepalen van de hemelstreken of van de plaats waar men zich bevindt. Het beste geschiedt dit door middel van een kompas, doch bij gebreke daarvan, kunnen de volgende hulpmiddelen dienen. *Bij dag* b. v. de stand der *Zon*. Deze is des vóórmiddags om 6 uur in het Oosten, des middags om 12 uur in het Zuiden en des namiddags om 6 uur in het Westen.

Des nachts kan de *Maan* hiertoe dienen. Deze staat in het Zuiden: bij *volle maan* te middernacht; bij *eerste kwartier* om 6 uur des namiddags; bij *laatste kwartier* om zes uur vóórmiddags. Bij *eerste kwartier* is de opening *links*; bij *laatste kwartier rechts*. Des nachts bij helder weer, vindt men de hemelstreken ook door de *Poolster*, die altijd in het *Noorden*

staat. Vooral *nachtelijke patrouilles* moeten het terrein goed gadeslaan, en op alle uitstekende of in het oog loopende voorwerpen: boomen, palen, huizen enz. letten, die als herkenningsteeken voor het terugvinden van den weg kunnen dienen. Een door de maan beschenen of met sneeuw overdekt landschap, ziet er geheel anders uit dan in gewone omstandigheden bij daglicht.

159. Een parlementair is een officier, die door den vijand aan den commandant onzer troepen wordt gezonden. Hij is in den regel vergezeld door een trompetter, en bovendien kenbaar aan het dragen of zwaaien van een witte vlag of doek.

Een parlementair is onschendbaar, dat wil zeggen, dat het streng verboden is, hem eenig letsel toe te brengen. Evenzoo is door het volkenrecht verboden, het moedwillig verwonden of dooden van tot den vijand behorende geneesheeren, ziekenverplegers, ziekendragers en gekwetsten, en ook van de gevangenen, zoolang zij geen pogingen aanwenden om te ontsnappen.

160. Een spion is iemand die, voor geld meestal, inlichtingen omtrent de eene partij aan de andere verschaft. Het is een weinig achtenswaardig bedrijf, dat alleen verontschuldiging verdient, wanneer het niet uit winstbejag, maar uit zuivere vaderlandsliefde wordt aanvaard. Wordt een vijandelijk spion gevangen genomen, dan wordt hij niet evenals ieder ander krijgsgevangene ontzien, maar als zijn handeling duidelijk bewezen is, wordt hij meestal ter dood gebracht.

161. Te velde is een deserteur een soldaat, die zijn vaandel verlaat om naar den vijand over te loopen.

162. Een konvooi is een aantal wagens of vaartuigen, geladen met krijgsbehoeften of levensmiddelen.

163. Veiligheidsdienst.

Een troep, hetzij rustende of op marsch, kan niet altijd in zijn geheel slagvaardig zijn, dat wil zeggen: gereed om met den vijand den strijd aan te gaan. Hij zondert daarom een gedeelte van zijne sterkte af, om het geheel te beveiligen tegen onverwachte aanvallen en verrassingen van den vijand.

Deze troepen noemt men *veiligheidstroepen*; hun dienst *veiligheidsdienst*.

Bij *marcheerende troepen*, wordt zij meer in het bijzonder *marschveiligheidsdienst*, bij *rustende troepen*, *voorpostendienst* genoemd.

Marschveiligheidsdienst.

164. Eene troepenafdeeling op marsch beveiligt zich in het front door eene voorhoede, op de flanken door flankdekkingen, in den rug door eene achterhoede. De aldus beschermde colonne noemt men hoofdcollonne.

Marcheeren onder één onmiddellijk bevel, meerdere colonnes langs twee of drie in dezelfde richting voerende wegen, dan worden die colonnes onderscheiden door de benamingen rechter-, midden- en linker-hoofdcollonne.

165. De voorhoede verkent het terrein voorwaarts, en tot op eenigen afstand zijwaarts van den weg.

Zij tracht berichten in te winnen van den vijand, ruimt de beletselen op, die den marsch vertragen en belet kleine vijandelijke troepen, om de hoofdcollonne te naderen. Eenen overmachtigen vijand moet zij toch zoolang tegenhouden, dat de hoofdcollonne zich tot den strijd gereed gemaakt heeft, of wel de gelegenheid hebbe dien te ontwijken.

Om hare taak naar eisch te kunnen verrichten, marcheert de voorhoede op eenigen afstand vóór de hoofdcollonne, welke afstand afhangt van de sterkte, de meer of mindere kans om op den vijand te stooten en vooral van het te doorloopen terrein.

Zij zendt tot hare eigene beveiliging een *voortroep*, en somtijds nog *zijtroepen* vooruit. Een voortroep is in den regel minstens een sectie, een zijtroep een halve sectie sterk.

166. Zijtroepen en flankdekkingen moet men niet met elkander verwarren; de eersten marcheeren op gelijke hoogte met den voortroep en zijn een deel der voorhoede. De *flankdekkingen* blijven ter hoogte van de hoofdcollonne, staan op zich zelve, en zijn eigenlijk voorhoeden op zijde; dat wil zeggen, dat zij even als de voorhoede zich zelve ook weer beveiligen door een voortroep en soms weer door zijtroepen.

167. De voor- en zijtroepen zenden in den regel 3 doorzoekingspatrouilles, ieder *drie* of *vier* man sterk, op hoogstens 300 pas vooruit; één op den *weg*, één rechts en één links daarvan. De doorzoekingspatrouille van den voortroep, die den *weg* volgt, heet „*spits*“.

168. Tot verbinding der verschillende deelen, marcheeren er somtijds enkele manschappen of rotten, op afstanden van 100 pas, tusschen de colonne en hare voorhoede of flankdekkingen, die men *verbindingsrotten* noemt. Zij kunnen tevens dienen tot het spoedig overbrengen van waarschuwingen en berichten.

169. Bij kleinere troepenafdeelingen vervalt de hoofdtroep, en wordt alleen een voortroep uitgezonden. Bij colonnes van eenige sterkte en vooral in vijandelijk land, heeft men steeds een *achtertroep*, om de colonne in den rug te beveiligen, de bagage en achterblijvers te bewaken. Bij zeer groote troepenafdeelingen, en als men voor den vijand terugtrekt, wordt een bepaalde *achterhoede* gevormd, die zich op dezelfde wijze als de voorhoede splitst in hoofdtroep, achtertroep en zijtroepen.

170. *O vereen gekomen teekens.* Bewegingen rechts, links, voor- en achterwaarts worden aangeduid door den arm in de gewilde richting uit te strekken. *Verzamelen*, door beide armen eerst zijwaarts uit te strekken, en vervolgens over de borst te kruisen. Tot waarschuwing om „*halt*“ te maken, wordt één arm omhoog gestoken. Zwaaien met de hand boven het hoofd beteekent: „*de vijand komt of wordt gezien.*“ Kan men op geene andere wijze waarschuwen dat de vijand komt, dan wordt gevraagd.

171. *Het woord.* Tot onderlinge herkenning der troepen van het eigen leger, hoofdzakelijk des nachts, of bij mistig en duister weder, dient het *woord*. Het wordt telkens voor 24 uren van hooger hand vastgesteld, en aan de troepen, die het noodig hebben bekend gemaakt. Hij die het woord mededeelt aan personen die het niet behoeven te kennen, pleegt verraad.

172. De doorzoekingspatrouilles. De *spits* staat onder commando van een officier of onderofficier, de overige patrouilles zoo mogelijk onder een korporaal. Bij iedere patrouille wordt steeds een schrander soldaat ingedeeld, om den com-

mandant te kunnen vervangen als deze buiten gevecht wordt gesteld.

De *spits* marcheert aan beide zijden van (nooit midden op) den weg en onderhoudt verband met den voortroep. Zij neemt den weg en het zijwaarts gelegen terrein waar. De overige patrouilles onderhouden den bevolen afstand — nooit meer dan 300 pas — en altijd verband met de spits.

De manschappen marcheeren met ongeladen geweer en steeds met de bajonet op. Zij laden eerst dan wanneer zij meenen te moeten vuren, hetgeen alleen tot zelfverdediging geschiedt en tot waarschuwing dat de vijand gezien is, als daartoe andere middelen ontbreken. De manschappen moeten trachten zooveel mogelijk te zien, zonder zelve gezien te worden. Ofschoon in den regel de patrouille bij elkander blijft, kan zij zich, tot betere waarneming, soms eenigszins verspreiden.

Om vooral naar 's vijands zijde een goed uitzicht te verkrijgen, wordt, indien men zijwaarts gelegen hoogten passeert, één man daarheen gezonden, om het terrein te overzien. Hij geeft van zijne bevinding kennis door bovenbedoelde teekens, door welke de commandant hem ook zijn verdere marschrichting kan aangeven. Loopt het terrein naar voren op, dan gaat er een man vooruit tot hij een vrij uitzicht heeft, en wacht hier tot de patrouille aangekomen is. Als de weg zich kromt, gaat er steeds een man tot aan de eerstvolgende kromming vooruit. Bij dijken marcheert de patrouille gedekt, langs den voet van den dijk, met uitzondering van één man, die, nog zooveel mogelijk gedekt, langs de kruin marcheert, en de tegenovergestelde helling, zoomede het terrein aan die zijde waarneemt. Evenzoo wordt door holle wegen gemarcheerd. In bedekt terrein marcheert de commandant aan den kant van de spits, om beter voeling (verband) daarmede te houden, die van de spits marcheert in het midden; de manschappen lossen zich in linie op (naast elkaar), houden verband naar de zijde van den commandant en blijven bijeen. Zij vertoonen zich nimmer op hoogten en komen niet uit bedekt terrein te voorschijn, dan ná het voorgelegen terrein te hebben gadegeslagen. Stuit de patrouille op eene rivier of andere hindernis, dan sluit zij bij de spits aan, daar deze in den hoofdweg wel een overgang zal aantreffen, en breidt zich aan gene zijde

van de hindernis weder uit. Bij zulke overgangen in bedekt terrein laat zij, indien er geen verbindingsrotten marcheeren, een man achter, tot aan de komst van de eerstvolgende afdeeling, den voortroep.

Al wat onnoodig den marsch verraden kan of op het spoor brengen, als: het breken van takken, het laten slingeren van stukken papier enz. moet vermeden worden. Zoo min mogelijk de wapens laten flikkeren.

Nadert eene patrouille een alleenstaand huis of eene hofstede, dan gaan een of twee man behoedzaam binnen, doorzoeken het huis, ondervragen de bewoners, middelerwijl de buitenblijvenden zich zoo plaatsen, dat zij de toegangen tot het huis en tevens het voorgelegen terrein kunnen blijven waarnemen. Zij houden zich gereed de kameraden binnen, zoo noodig, dadelijk te kunnen bijspringen. In vijandelijk land worden bij dit doorzoeken de bewoners door een man bewaakt. Blijkt daarbij verraad, dan worden zij gearresteerd en aan den voortroep overgegeven, doch anders den inwoners geen letsel aangedaan.

Men wachte er zich voor in hunne tegenwoordigheid te spreken over doel van den marsch, sterkte en toestand van den troep enz.

Bij het naderen van gehuchten of dorpen worden de eerste huizen doorzocht, de inwoners ondervraagd en één of meer hunner onder geleide van een man der patrouille, naar den commandant van den voortroep gezonden. Nadat de patrouilles zoo noodig versterkt zijn, rukt nu, op bevel van den commandant van den voortroep, de spits langs de hoofdstraat behoedzaam het dorp door; de andere patrouilles volgen de nevenstraten en zoo mogelijk, begeven er zich twee langs de buitenzijden van het dorp. Aan den anderen uitgang gekomen, stelt de spits zich zoodanig op, dat zij een vrij uitzicht heeft. Zoodra het verband met de andere patrouilles is hersteld, wordt de marsch voortgezet.

Aan de mededeelingen der inwoners moet men in het algemeen niet te veel vertrouwen hechten, zelfs niet in het eigen land, en vooral niet, als ze opgaven van afstanden of sterkte geven.

Bij zeer bedekt terrein, bosschen vooral, aangekomen, onderzoekt men vlug den zoom of rand. Is deze onbezet, dan wacht men totdat versterking van den voortroep is aangekomen.

Daarna wordt, in opgeloste orde, steeds verband houdende met spits en voortroep, het bosch doorgetrokken. Aan gene zijde wordt de vroegere marschvorm hernomen.

Burgers, voer- en vaartuigen, van 's vijands zijde komende, worden aangehouden en onderzocht.

Men late hen nimmer terugkeeren. Evenzoo late men niemand doorgaan naar 's vijands zijde, dan op last van den commandant van den voortroep. Militairen, met de voer- en vaartuigen onder hun geleide, die van 's vijands zijde naderen, worden verkend, zooals onder 188 bij 5° wordt voorgescreven, en zoo het blijkt dat zij tot de eigen troepen behooren, doorgelaten.

Wanneer een patrouille den vijand ontdekt, waarschuwt zij den voortroep en de nevenpatrouilles, met het teeken: *„de vijand wordt gezien.”* Deze patrouille blijft hem waarnemen, zonder zich te vertoonen, terwijl de andere patrouilles den marsch behoedzaam voortzetten. Daarbij moeten de manschappen zich vooral onthouden, door noodeloos schieten, terstond alarm te maken en zodoende onze aanwezigheid te verraden. Valt er bij een der patrouilles een schot, dan vervolgen de andere patrouilles, zoolang zij geen vijand ontwaren, voorzichtig den marsch, vooral de onderlinge verbinding bewarende. Op deze wijze voorkomt men, dat een toevallig afgegeven schot, of eene kleine vijandelijke patrouille, den marsch der colonne vertraagt.

Worden de patrouilles door den vijand genoodzaakt terug te gaan, dan trekken zij op den voortroep terug, waarbij zij het front van dezen vrij maken. Indien de colonne rust, stellen de doorzoekingspatrouilles zich in verband, zoo geregeld mogelijk, als posten op, en bewaken het voorgelegen terrein.

Bij nacht is de taak van de spits moeilijker nog en hare verantwoordelijkheid nog grooter. Andere doorzoekingspatrouilles zal men dan in den regel niet uitzenden. Enkele rotten marcheeren aan weerszijden der colonne. De spits naderd de bewoonde oorden zoo voorzichtig mogelijk; ziet men ergens licht branden, zoo sluipt men er heen en loert door het venster. Men trachte zich van een der inwoners meester te maken, die men bij den commandant brengt. Stoot de

spits plotseling op den vijand, dan tracht zij zich te verbergen; blijkt het slechts eene kleine patrouille te zijn, dan zal men trachten haar gevangen te maken. Is het een sterkere troep, dan vuurt men, om de voorhoede te waarschuwen, en terwijl één man zich met den loopas naar de voorhoede begeeft, trekken de anderen, al vurende, en zijwaarts uitwijkende, daarop terug.

Ofschoon de achterhoede het terrein niet behoeft te doorzoeken, daar dit reeds door onze colonne is doorgetrokken, waakt zij toch tegen overvallingen in den rug, door voortdurend op geschikte punten het terrein achter haar te overzien.

Voorpostendienst.

173. Een rustende troep kan zijn: gekantonneerd, d. i. ingekwartierd, gekampeerd, d. i. in tenten of hutten ondergebracht, en gebivakkeerd, d. i. eenvoudig gelegerd in de open lucht, somtijds zoowat beschut, door afdaken van stroo enz. In een oordbivak is de troep gedeeltelijk gekantonneerd, gedeeltelijk gebivakkeerd.

174. De beveiligende troepen, die in al deze toestanden tegen overvalling waken, noemt men de voorposten. Zij staan onder bevel van een voorpostencommandant. De hoofdmacht der voorposten noemt men het gros. Het plaatst op de hoofdwegen, die naar den vijand leiden, voorpostendetachementen. Deze sluiten de wegen en hoofdtoegangen af, door het uitzenden van kleinere troepen, meestal een sectie sterk, die men veldwachten noemt. Soms wordt tusschen voorpostendetachment en veldwachten een ondersteuningstroep geplaatst.

175. De veldwacht. De veldwachten sluiten alle toegangen voor den vijand af, door het plaatsen van dubbelposten (posten van 2 schildwachten) of korporaalsposten (bestaande uit 1 korporaal of sergeant en 3 of meer man). Zij zenden tevens patrouilles uit tot waarneming van terrein en vijand.

In den regel plaatst iedere veldwacht drie dubbelposten; één op ongeveer 300—500 pas vóór de wacht, aan den weg, één rechts en één links daarvan. Op bijzonder bedreigde pun-

ten en op de vleugels der opstelling worden gewoonlijk korporaalsposten geplaatst.

176. Belangrijke punten, die op te grooten afstand zijn gelegen om ze in de postenketen op te nemen, worden door een gedetacheerde post (sterkte: 1 sergeant of korporaal met 3 tot 6 man) bezet.

Op verheven punten, die een vrij uitzicht aanbieden op het voorgelegen terrein, wordt een observatiepost (gewoonlijk 1 officier of 1 onderofficier met 1 à 2 ordonnansen) geplaatst.

177. De posten staan in verband met die van nevengeplaatste veldwachten, of zóó, dat zij niet kunnen worden omgetrokken, d. i. aangeleund aan een ondoorgaanbaar terrein (zee, rivier, moeras, inundatie).

Iedere post moet een vrij uitzicht hebben, en zelf aan het oog des vijands onttrokken zijn. Behalve een post voor 't geweer, worden nog soms hier en daar tusschenposten, tot verzekering van het verband der dubbelposten met de wacht, uitgesteld. Zij herhalen de teekens, door de dubbelposten gegeven, en brengen die aan de wacht over.

178. De volgende punten worden aan iederen dubbelpost, bij het uitzetten, door den veldwachtcommandant, in tegenwoordigheid van den korporaal van aflossing medegedeeld:

- 1°. het nummer van hun post;
- 2°. wáár de vijand staat, en wat men van hem weet;
- 3°. de van 's vijands zijde naar de wacht voerende wegen; de namen van dorpen, bosschen en andere terreinvoorwerpen in de buurt. Dit is noodig, wil de post duidelijk rapport uitbrengen van hetgeen hij heeft waargenomen;
- 4°. welke wegen of punten van het terrein de post meer bijzonder in het oog moet houden;
- 5°. de plaats van de nevenposten en die der veldwacht;
- 6°. een teeken om den examineertroep of den wachtcommandant te roepen, en een ander teeken, waardoor de tot de wacht behoorenden elkander kunnen herkennen (*herkenningssteeken*).

179. De examineertroep. De examineertroep dient uitsluitend om alle personen en zaken te verkennen of te onderzoeken, die door de dubbelposten worden aangehouden. In den regel is de examineertroep overdag geplaatst bij de wacht; 's nachts 10 à 20 passen achter den post waar de

meeste passage is. De manschappen vestigen om beurten, maar onafgebroken, de aandacht op de schildwachten, ten einde op hunne eerste waarschuwing te kunnen toesnellen.

180. De algemeene verplichtingen ten aanzien van waakzaamheid en orde, aan iedere wacht opgelegd, zijn ook geldend voor de veldwacht.

De grootste stilte moet aan de wacht worden gehandhaafd.

Niemand mag zich zonder vergunning van de wacht verwijderen.

Bij dag wordt bij gedeelten gerust. Bij nacht hangt het af van de meer of minder veilige plaats der wacht, of de manschappen bij gedeelten mogen rusten en of de uitrusting, die over dag wordt afgelegd, moet worden omgehouden. De aflossingen die op hetzelfde uur in dienst moeten komen, zetten hunne geweren gezamenlijk aan rotten. De wapens worden zooveel mogelijk tegen den regen beschut. De wacht komt slechts in het geweer op last van den veldwachtcommandant of van den oudsten onderofficier, b. v. indien zich een groot getal deserteurs aanmeldt; bovendien telkenmale als er een schot in de postenketen valt.

Het aflossen van de posten heeft zonder eerbewijzen plaats. De manschappen geven elkaar de gegeven consignes over; de korporaal ziet toe dat dit nauwkeurig geschiedt.

Vóór het invallen der duisternis wordt het woord aan de posten en aan de manschappen der wacht bekend gemaakt.

181. Gedragsregels voor den post voor het geweer. 1) Hij houdt de posten, dien hij zien kan in het oog. Bij dag meldt hij alles aan de wacht wat binnen zijn gezichtskring voorvalt, b. v.: „een troep nadert rechts“; „korporaal N. met de patrouille“; „post no. 2 waarschuwt den examineertroep“. Des nachts roept hij alles met *halt! wie daar?* aan; de veldwachtcommandant verkent in persoon de naderenden.

182. Gedragsregels voor de dubbelposten. 1°. De manschappen hebben het geweer geladen. 2) Stilstaande hebben

1) Zie de noot bij 105.

2) Om te voorkomen, dat het schot onverhoeds afgaat, kan men als volgt handelen. Na de patroon in het geweer te hebben gebracht, wordt bij het sluiten van den grendel, tegen den trekker gedrukt, waardoor de slagveer weder ontspannen wordt. Met eene op- en nederwaartsche beweging van den knop is men gereed om te vuren.

zij het geweer bij den voet; in beweging zijnde, omlaag. Zoo min mogelijk de bajonet in de zon laten flikkeren. Het zitten of liggen is alleen dan geoorloofd, als men zich op die wijze slechts aan het oog kan onttrekken (in tirailleurputten b. v.).

2°. Het terrein, naar 's vijands zijde vooral, gadeslaan; terstond melding maken van al het bijzondere wat zij zien of hooren, zooals: stofwolken, geraas, schieten, vermoedelijke verspieders enz. Een der manschappen begeeft zich daartoe, zoo noodig, naar de wacht.

3°. Zij doen geen eerbewijzen en beantwoorden de door meerderen gedane vragen, zonder hunne waakzaamheid te doen afleiden.

4°. Bij nacht of duister weder en in bedekt terrein, in het algemeen als men de nevenposten moeilijk of niet kan zien, verwijdert zich om beurten een man van den post, om de verbinding met den nevenpost te onderhouden en het tussegelegene terrein gade te slaan. Eén man moet altijd op den post blijven. Bij ieder gerucht staat de patrouilleerende man stil, luistert en houdt het geweer vaardig.

Het is in donkere nachten goed om met de nevenposten een fluitje of ander hoorbaar teeken af te spreken, waaraan men elkander bij het naderen herkent.

5°. Niemand mag zich in de postenketen ophouden dan hij, die er wegens dienstverrichtingen in moet vertoeven.

6°. Niemand mag de postenketen van binnen naar buiten doorgaan, dan met toestemming van den veldwachtcommandant, die daarvan den post, waar de belanghebbende moet passeeren, doet verwittigen.

7°. Patrouilles van de eigen wacht, die bij dag naar de wacht terugkeeren, geven in de verte reeds het herkenningsteeken. Worden zij herkend, dan worden zij zonder aanroepen doorgelaten.

8°. Naderen onbekende personen, hetzij burgers of militairen, dan wordt hun door de posten, op gebiedenden toon, „halt“ toegeroepen. Een der manschappen van den post waarschuwt daarna den examineertroep, of den veldwachtcommandant, die de aankomenden verkennt. Aan bestuurders van vaartuigen wordt tevens gelast aan te leggen en aan wal te stappen.

9°. Wordt aan eenig bevel der schildwachten niet voldaan,

dan herhalen zij het, en wordt daaraan nog geen gevolg gegeven, dan zijn zij gerechtigd te vuren.

10°. Bij nacht of duister weder, roepen de posten alles aan wat nadert, van welke zijde ook, met „halt! wie daar?“ Indien uit het antwoord blijkt, dat de aangeroepten tot de veldwacht behooren, dan roept de schildwacht: „één man voor“ en wanneer deze hem tot op 10 pas genaderd is: „halt! het woord?“ daarbij zijn geweer vaardig houdend. Wordt het woord richtig overgegeven en herkent de schildwacht den voorgekomen man als iemand van de wacht, dan roept hij „passeert!“ en laat de aflossing, de patrouille of den man zijn weg vervolgen. Duidt daarentegen het antwoord aan, dat de aankomenden onbekenden zijn, militairen of burgers, dan waarschuwt een der manschappen van den post den examineertroep, die ter nadere verkenning toesnelt. Inmiddels houdt de andere man van den dubbelpost de aankomenden in het oog.

Aldus moet gehandeld worden, zoodra men den minsten twijfel koestert. De schildwacht moet er niet tegen opzien, wien ook, zelfs den hoogstgeplaatsten officier te ondervragen, als hem iets onverklaarbaar voorkomt. Hij is er niet alleen toe bevoegd, maar 't is zijn plicht.

11°. Naderen vijandelijke patrouilles de postenketen, dan waarschuwen de posten den examineertroep of den veldwachtcommandant. Deze zendt een patrouille af, om de vijandelijke gade te slaan of te verdrijven.

12°. Indien de schildwachten den vijand plotseling in de nabijheid ontdekken, zoodat er geen oogenblik mag verzuimd worden om de wacht te alarmeeren, dan geven zij terstond herhaaldelijk vuur.

13°. Wordt de postenketen door overmacht aangevallen, dan trekt zij, langzaam vurende en zijwaarts uitwijkende, op de wacht terug. Trekt de vijand terug, dan neemt zij onmiddellijk de vroegere stelling weer in.

14°. De mondelinge rapporten der dubbelposten behooren steeds zoo duidelijk en beknopt mogelijk te zijn. De man, die het overbrengt, zegt, bij den veldwachtcommandant of bij den examineertroep gekomen, b. v. het volgende: „Rapport van post n°. 1. Een afdeeling cavalerie, ongeveer 100 man,

nadert in de richting van P.; zij is nog een kwartier afstands van de wacht."

"Rapport van post n°. 3. Stofwolken gaan op, nabij het dorp Z. op den straatweg."

"Rapport van post n°. 2: Een parlementair nadert de postenketen."

Liefst laat men het rapport overbrengen door den man, die het eerst zelf een en ander heeft waargenomen.

183. De veldwachtpatrouilles. Meer nog dan door de dubbelposten, wordt de veldwacht beveiligd door het veelvuldig uitzenden van patrouilles.

184. De visiteerpatrouilles dienen om de waakzaamheid der posten na te gaan, en om de gemeenschap met de nevenwachten te onderhouden.

185. De sluippatrouilles, met inbegrip van den aanvoerder 2 à 3 man sterk, worden uitgezonden tot het doorzoeken van het vóór de veldwacht of op de flanken der voorpostenstelling gelegen terrein, ten einde dit terrein te leeren kennen, zich te overtuigen dat er geen vijand in de nabijheid der wacht is, en tevens om kleine vijandelijke patrouilles te beletten onze postenketen te naderen en te bespieden.

Zij worden tot op hoogstens 1500 pas buiten de postenketen gezonden.

186. Tot verkenning op verderen afstand worden door de voorpostendetachementen zoogenaamde verkenningpatrouilles uitgezonden, die in den regel door een officier gecommandeerd worden en hoogstens een sectie sterk zijn.

187. Voor de sluippatrouilles worden bij voorkeur de schranderste manschappen gekozen. Men moet er dus eene eer in stellen voor dezen dienst gecommandeerd te worden.

De manschappen hebben daarbij de kwartiermuts op, en nemen niet meer dan de hoog noodige uitrusting mede, om zich vlug te kunnen bewegen, en zoo weinig mogelijk de aandacht te trekken.

De last die aan de patrouille wordt gegeven, moet inhouden: den te volgen weg; het terrein dat ze te doorzoeken heeft; hoever zij moet trachten de waarneming uit te strekken, en ongeveer het tijdstip, waarop zij bij de wacht moet zijn teruggekeerd.

Wordt een dezer punten niet medegedeeld, dan vraagt de aanvoerder der patrouille om bevelen dienaangaande.

188. Gedragsregels voor de sluippatrouille.

1°. Zij laadt eerst dan, wanneer zij denkt te moeten vuren, hetgeen alleen in het geval van een plotseling ontdekken van een vijandelijken troep, die op onze stelling aanrukt, en bij gebrek aan gelegenheid om nog op andere wijze te waarschuwen, mag geschieden. Voor zelfverdediging alleen dáár, waar ze het met de bajonet niet af kan.

2°. Zij beweegt zich zoo stil en gedekt mogelijk; luistert aandachtig; let vooral op teekenen, die van de passage van troepen getuigen, als: indrukken van hoeven en raderen, platgetreden gewassen, gebroken takken, enz.

3°. Open terrein moet vlug worden overgetrokken, soms kan het noodig zijn in gebukte houding; meestal is het wenschelijk bijeen te blijven. In bedekt terrein daarentegen, zal in den regel de commandant met één man aan het hoofd marcheerén, en een ander op korten afstand doen volgen, tot beveiliging van den rug en de flanken der patrouille. Valt de patrouille in een hinderlaag, dan blijft ten minste zodoende meer kans, dat er één ontsnapt, om bericht aan de voorposten over te brengen.

4°. Bij nadering van personen, militairen of burgers, houdt zij zich schuil. Herkent zij echter eigen troepen, patrouilles of enkele manschappen, dan vraagt zij inlichtingen aangaande den vijand.

5°. Bij nadering van eene vijandelijke patrouille, blijft zij die zoolang mogelijk ongezien waarnemen. Is zij zelve door den vijand ontdekt, dan tracht zij zich snel aan zijn gezicht te onttrekken. Is ze door meerdere vijandelijke patrouilles omgeven, — hetgeen bij inachtneming van onafgebroken waakzaamheid echter niet aannemelijk is, — dan moet zij verspreid een goed heenkomen zoeken; niet in de directe richting naar de veldwacht, maar zoo mogelijk met een omweg. Zij moet ieder gevecht met eene vijandelijke patrouille ontwijken; alleen wanneer ze, zonder zelf gevaar te loopen, een gevangene kan maken, mag zij dit doen. Het nut van den gevangene te trekken, weegt echter meestal niet op tegen de belemmering, die hij den verderen geheimen marsch der patrouille in den weg

legt. Een zelfs voordeelig gevecht doet meestal het doel der patrouille mislukken, dewijl het vuren hare tegenwoordigheid verraad, en zij hare taak evenmin kan vervolgen, als zij een of twee gewonden zou krijgen, die ze wellicht niet kan meesleepen.

In de onzekerheid, des nachts en bij duister weer, of men eene eigene of vijandelijke patrouille voor zich heeft, roept de commandant of de voorste man: „halt! wie daar?” en maakt de troep vaardig, om zoo noodig het gevecht te kunnen aannemen. Blijkt uit het antwoord, dat men eene patrouille van het eigen leger tegenover zich heeft, dan wordt: „een man voor” geroepen en wanneer deze tot op 10 passen genaderd is: „halt! het woord?”

Is het woord niet richtig, dan is het raadzaam, zoo mogelijk, alvorens tot dadelikheden over te gaan, zich eerst door vragen te overtuigen, of men vriend of vijand voor heeft.

6°. Zooveel mogelijk vermijden de patrouilles, de bewoonde oorden, zelfs in het eigen land, door te trekken. Kunnen ze ongezien dichtbij kruipen, dan luisteren ze, om ongewone beweging waar te nemen. Sluippatrouilles marcheeren nimmer op, maar steeds zijwaarts van de wegen, als dit maar eenigszins doenlijk is.

7°. Van vijandelijke troepen trachte men te ontwaren: sterkte, wapensoort en marschrichting. Van vijandelijke voorposten: waar de veld- en schildwachten staan, en zoo mogelijk ook de richting, waarin voorpostendetachementen vermoedelijk geplaatst zijn; het waarnemen van vijandelijke ordonnansen is vooral aanbevolen. Men trachte het herkenningsteeken en het woord op te vangen.

8°. Bij het terugkeeren naar hare veldwacht, maakt zij zich op eenigen afstand van de posten bekend, door het geven van het herkenningsteeken.

9°. Bij terugkomst meldt zij zich bij den veldwachtercommandant, en maakt rapport omtrent hare bevinding.

10°. Manschappen, die, zwaar verkouden zijnde, het hoesten niet bedwingen kunnen, moeten, indien zij voor sluippatrouille worden gecommandeerd, den commandant waarschuwen.

189. Ieder schildwacht en ieder man op patrouille, blijve indachtig, dat de strengste straffen worden toegepast op den-

gene, die bij deze verrichtingen niet alles gedaan heeft wat in zijn vermogen was, om berichten van den vijand te kunnen geven, of de opgedragen taak in haar geheel te volbrengen. Men kan dus nimmer volstaan met te rapporteeren: „ik heb niets gezien,“ of „ik kon niet verder.“ Brengen latere handelingen des vijands aan het licht, dat men wél iets had kunnen waarnemen, wél verder de waarneming had kunnen uitstrekken, dan wordt de nalatige of bloodaard aan de krijgsstrafwetten overgeleverd.

190. Het overbrengen van rapporten.

Manschappen die een schriftelijk rapport hebben over te brengen aan den voorpostencommandant of aan dien eener nevenwacht enz., brengen het envelop voor ontvangst geteekend, terug. Mochten zij in het onzekere zijn omtrent de bestemming of den te volgen weg, dan vragen zij beleefd maar vrijmoedig om nadere aanwijzing.

Een mondeling rapport moetende overbrengen, herhalen zij den inhoud eerst woordelijk aan den afzender.

Alle rapporten moeten in vluggen gang worden overgebracht. In mondelinge meldingen leere de soldaat zich bondig, duidelijk uit te drukken. Hij vermijde onbepaalde aanwijzingen, als: „veel“, „weinig“, „eenigen tijd geleden“, „op grooten afstand“ enz.; maar trachte vooral, zoo al niet beslist, dan toch steeds ongeveer, tijd, afstand, sterkte enz. op te geven.

Een overbrenger van een schriftelijk rapport, die in handen van den vijand valt, zorge bijtijds het bericht vernietigd te hebben, des noods door het in te slikken.

Omtrent patrouilles, overbrengen van berichten enz., zij nog opgemerkt, dat de soldaat te velde er nimmer toe mag overgaan, in zijn ijver om aan zijn last te voldoen, zich te verkleeden, daar hij alsdan, in handen des vijands vallende, zich buiten het oorlogsrecht zou hebben geplaatst, d. w. z. niet als gevangene, maar als spion zou worden behandeld.

AANWIJZINGEN VAN VERSCHILLENDE AARD.

191. Huishoudelijke school, schermen en dansen.

Gedurende de wintermaanden bestaat er gelegenheid om zich op de huishoudelijke school te oefenen in het lezen, schrijven, rekenen en in de beginselen der Nederlandsche taal, aardrijkskunde en geschiedenis. Bovendien worden er meermalen door Officieren lezingen of voordrachten gehouden over de grootsche daden, door onze Legers en Vloten in vroegeren en tegenwoordigen tijd verricht.

Het onderwijs wordt geheel kosteloos gegeven. Den militien, die geen of gebrekkig onderwijs heeft genoten of die bevordering wil maken, kan niet genoeg worden aanbevolen, om een nuttig gebruik te maken van de gelegenheid, die hem hier wordt aangeboden, om zijne kennis te vermeerderen.

Het bijwonen der oefeningen in het schermen en dansen is geheel vrijwillig. Daar beide tot lichamelijke ontwikkeling bijdragen, het schermen daarenboven tegenwoordigheid van geest, vastberadenheid in oogenblikken van gevaar en behendigheid in het gebruik der blanke wapens aankweekt, raden wij ook het bijwonen dezer oefeningen ten zeerste aan.

Het bereiden van eenige veldrantsoenen.

192. *Bruine of Maltaboonen met gebraden vleesch.*

Boonen voor tien man worden in een tienmanskedel opgezetz met koud, liefst regen- of stroomend water, zoodanig dat ze een handbreed onderliggen. Een derde van het verstrekte zout wordt er bijgevoegd. De boonen moeten minstens 2 uur koken, met het deksel op den ketel, zoo noodig telkens water aanvullende. In denzelfden tijd wordt in een anderen ketel het vleesch gebraden, nadat het vooraf met ongeveer de helft van het verstrekte zout en wat peper is ingewreven. Tot het braden is vet noodig, en zooveel water dat het vleesch niet schroeit.

Een man moet er bij blijven om het vleesch telkens om te keeren of te bedruipen. Bij het braden moet het deksel, als er geen stof waait, zooveel mogelijk open blijven. Als de bruine boonen gereed zijn, wordt de saus van het vleesch met een gedeelte van het boonennat aangemengd.

193. *Groene erwten met gebraden vleesch.*

De erwten worden op gelijke wijze als de bruine boonen toebe-reid, met dit onderscheid, dat zij zeer langzaam aan de kook worden gebracht, omdat zij anders tot moes koken. Zij zijn gewoonlijk binnen 2 uur tijd gereed.

194. *Erwtensoup met worst, spek of vleesch.*

De erwten worden opgezet als boven is gezegd. Het spek of de worst of wel het vleesch, in portiën verdeeld, wordt er met het zout bijgevoegd. Als de erwten een uur opstaan, voegt men er liefst gesneden uien of selderij bij. Zijn de erwten gaar, dan worden zij fijn gewreven tot een dikke pap, en verder met het noodige, liefst warm water, aangevuld, totdat de soup de gewenschte dikte heeft. Vervolgens laat men het geheel nog eens doorkoken, en telkens roeren, om het aanbranden te be-letten.

195. *Rijst met spek.*

250 gram rijst per man, opgezet met 4 maal de hoeveel-heid water, is binnen 1 uur gereed.

Het rookspek wordt aan dunne stukjes gesneden en even gebakken; het moet eene witachtige kleur blijven behouden.

196. *Verduurzaamde levensmiddelen.*

De verduurzaamde levensmiddelen, die uit de magazijnen verstrekt worden, zijn: 1°. verduurzaamd vleesch, in blikken inhoudende 1 kilogr.; 2°. verduurzaamde soup, in blikken inhoudende 3 liter; 3°. volksspijs,

bestaande uit aardappelen, groenten en vet, in blikken inhoudende 3 liter; 4°. het reservation, bestaande uit: 0,5 kilogr. *beschuit* en een ovaalvormig busje, inhoudende 0,3 kilogr. *verduurzaamd vleesch*.

Het ration dezer levensmiddelen bestaat bij manoeuvres en oefeningen uit: 0,2 kilogr. *vleesch*, 0,4 liter *soep* en 1 liter *volks Spijs*. Bij het oorlogsration wordt 0,3 kilogr. *vleesch* verstrekt.

a. *Het openen der bussen.*

Alle bussen zijn van bandsluiting voorzien en worden geopend met een sleutel. Bij het reservation zit deze sleutel aan den band vastgesoldeerd.

Bij de andere bussen, wordt het uiteinde van den band met een mes losgemaakt, en verder met den sleutel afgedraaid, waarna het deksel er zonder moeite is af te nemen.

b. *Het gereedmaken.*

Verduurzaamde soep. Bij de bereiding der soep wordt een gelijke hoeveelheid water aan den inhoud der bussen toegevoegd, zoodat elke bus van 3 liter, 6 liter (dus voor 6 man) soep oplevert. Onder langzaam roeren wordt de soep tot kookhitte verwarmd.

Volks Spijs. Bij iedere bus volks Spijs, wordt 0,5 liter water gevoegd; vervolgens wordt de inhoud van den ketel, onder aanhoudend roeren warm gemaakt.

197. In het algemeen is het wenschelijk, om met kleine vuren te stoken, om aanbranden te voorkomen.

Men moet de spijzen nimmer omroeren met takken van groen hout, vooral geen eiken- of dennenhout, daar het eten hierdoor geheel bedorven wordt.

Tot het meten van de hoeveelheden water, kan men van de ketels gebruik maken, welke inhouden:

een eetketel	2,5 liter.
het deksel van den eetketel	0,65 id.
een tienmanskookketel	14,00 id.
het deksel van den kookketel	2,1 id.

Orders van den Compagnies-Commandant.
